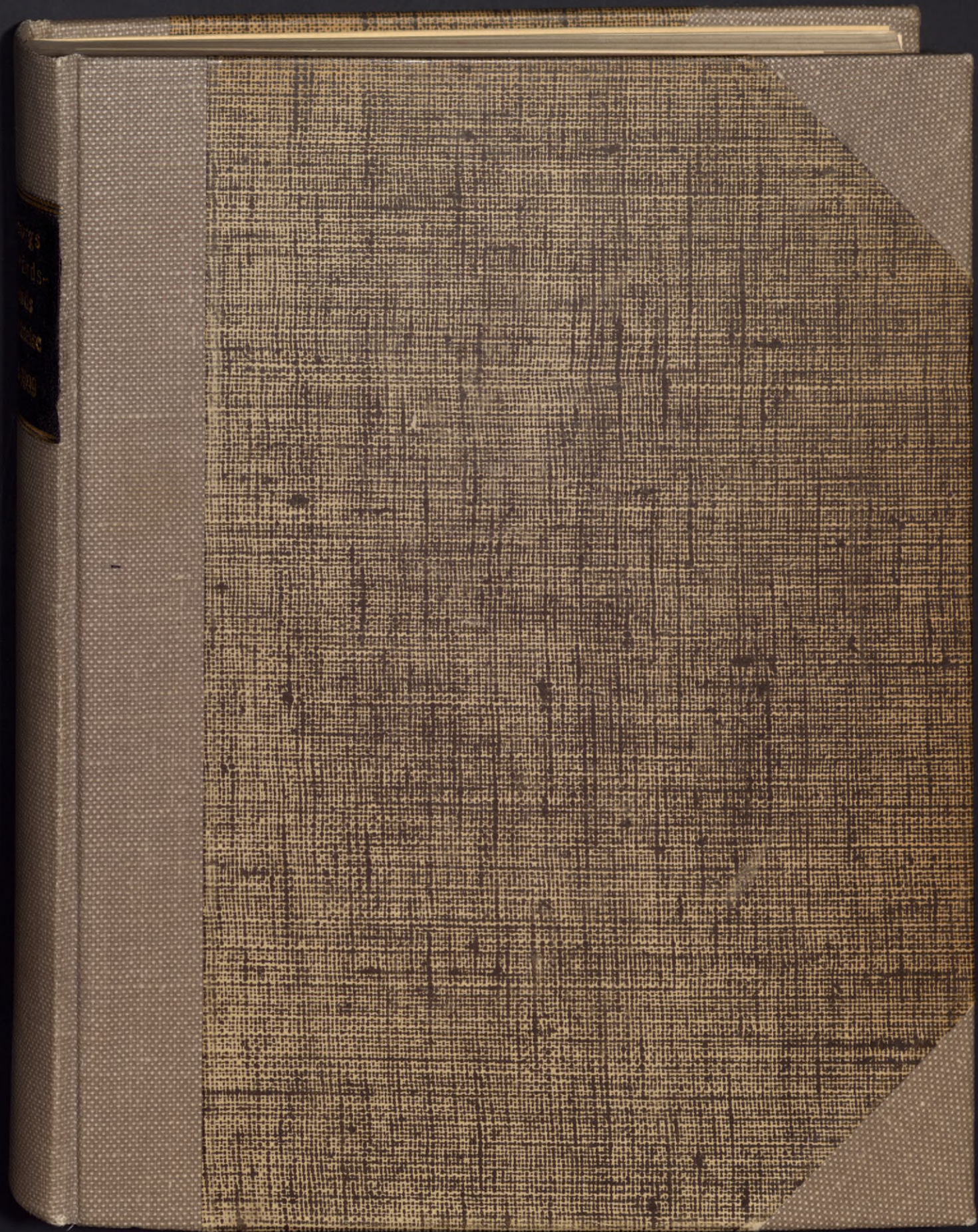

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

MEDICINSKA
HÖRSKOLANS BIBLIOTEK
GÖTEBORG

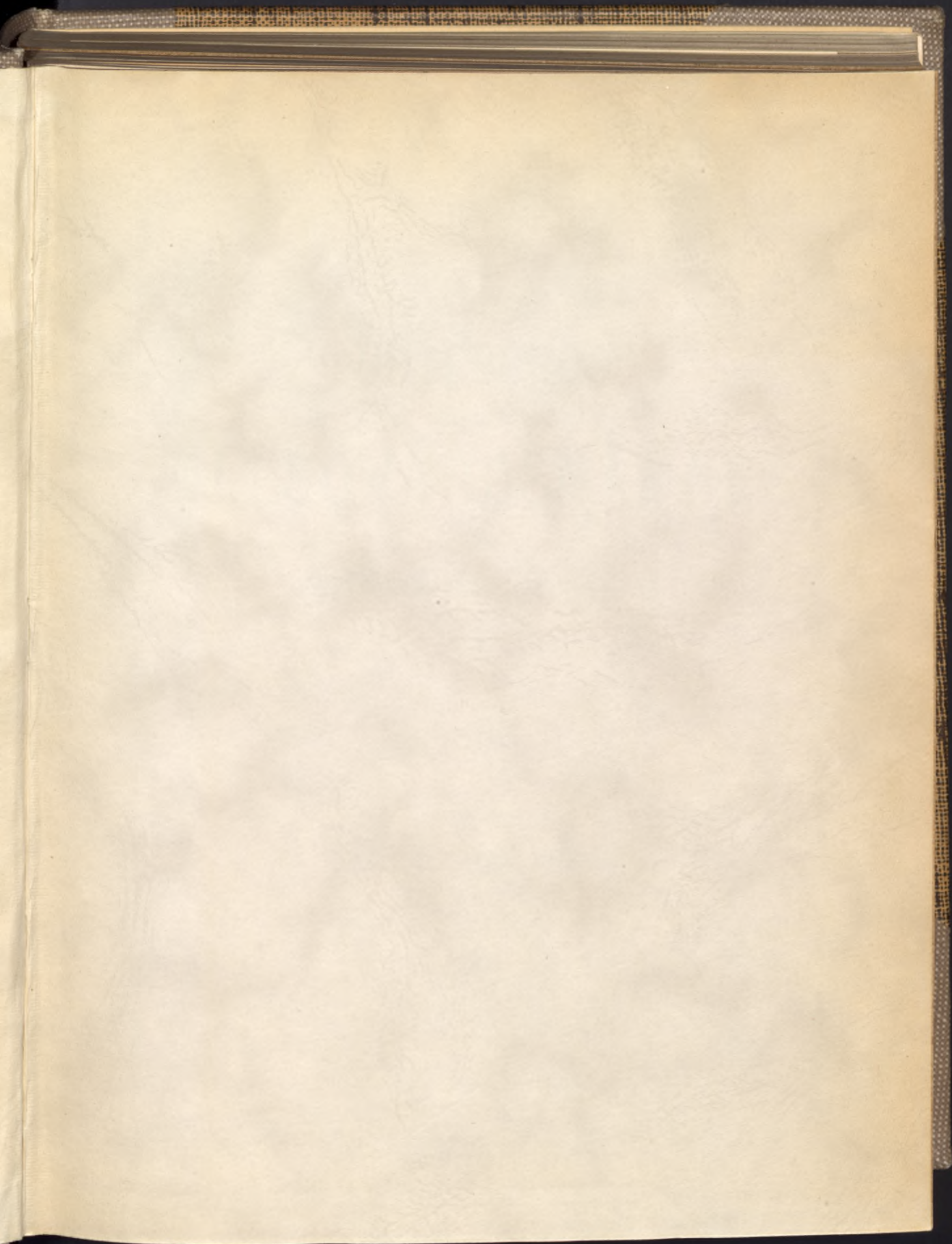
Acta

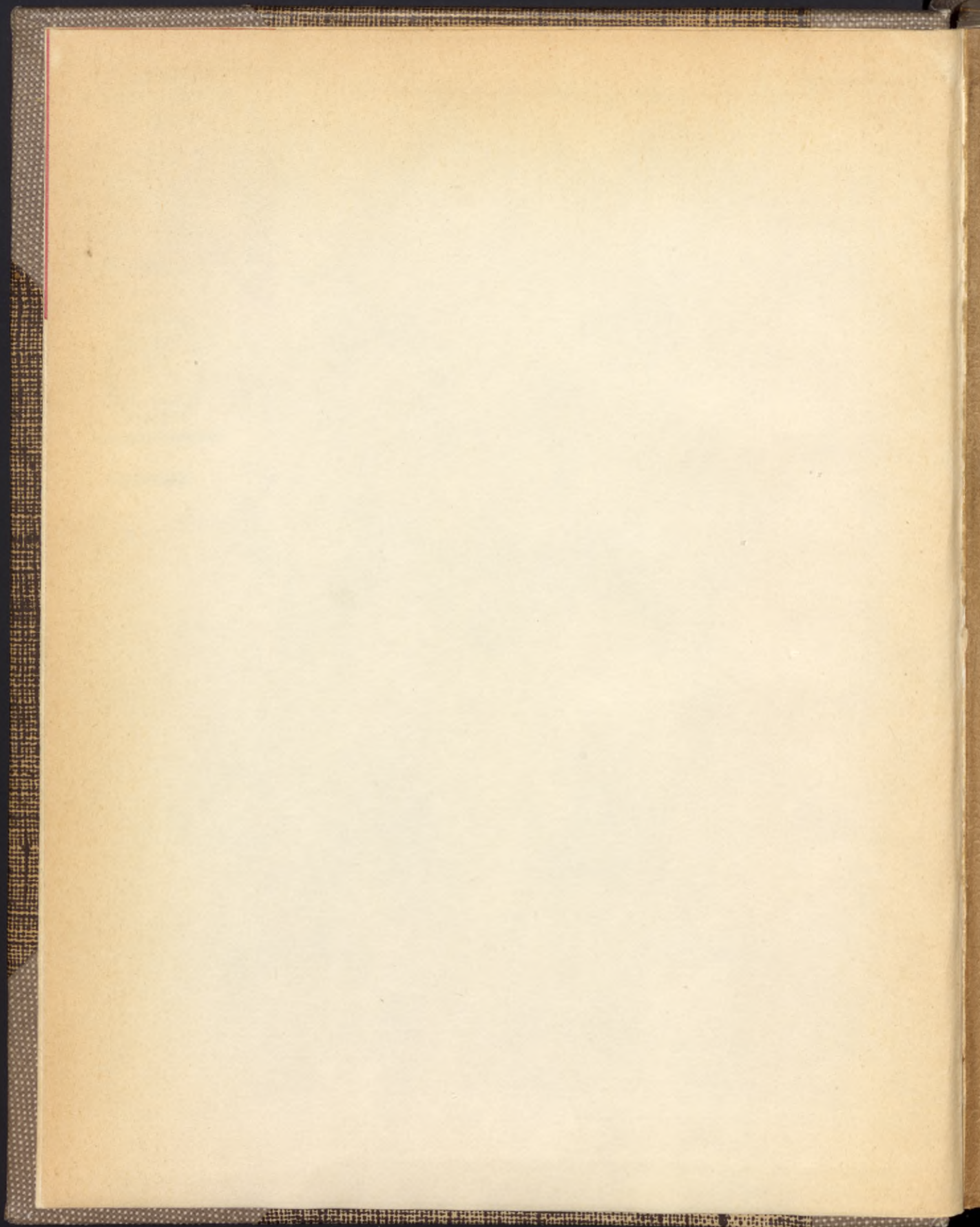
Göteborg:
Hälsövärd-
nämnden

Biomedicinska biblioteket

PERIODIKA

GÖTEBORGS
HELSOVÅRDSNÄMND
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

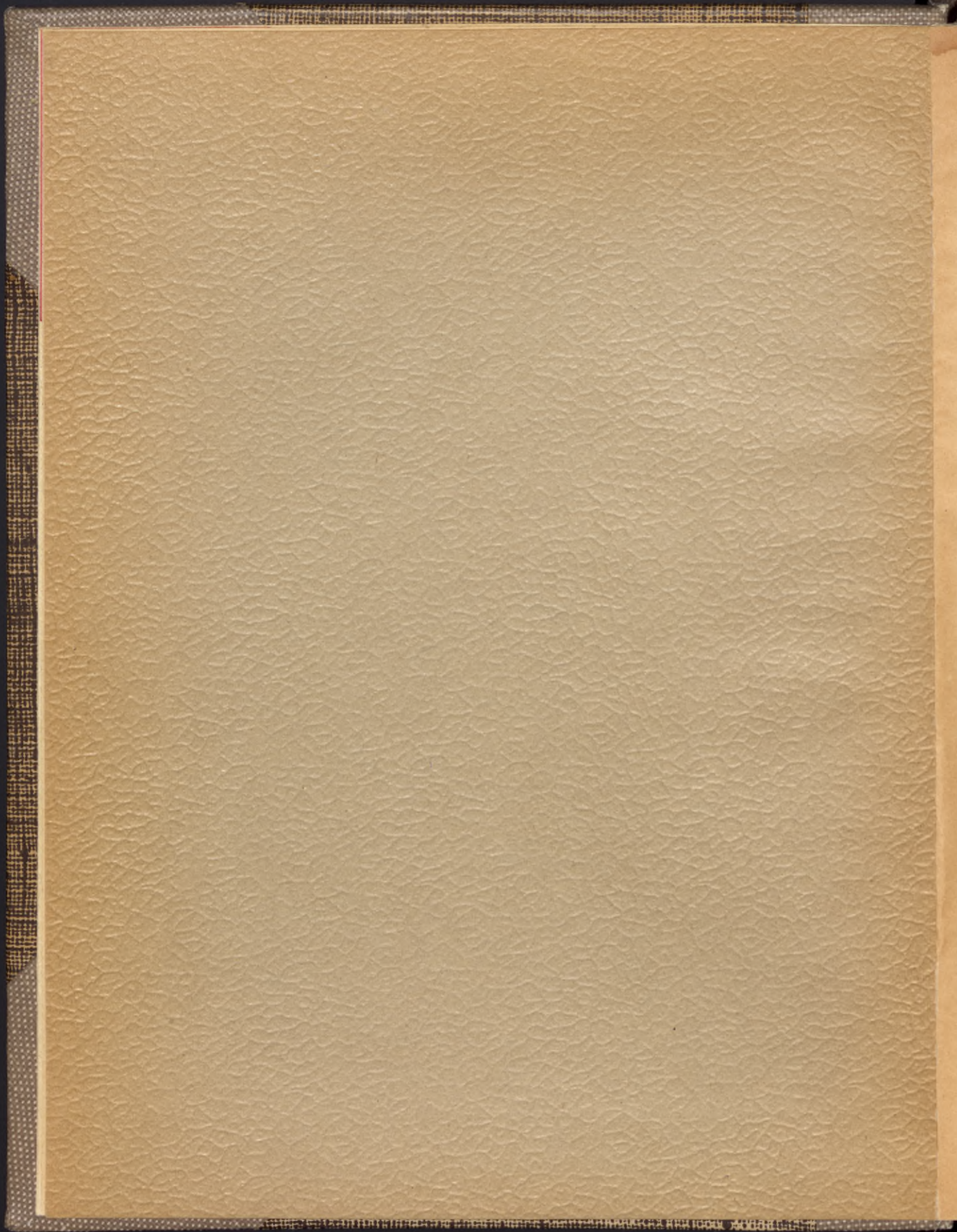
1896.

UTARBETAD AF

HENRIC BENCKERT,

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORGS
HELSOVÅRDSNÄMND

ÅRSBERÄTTELSE

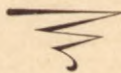
FÖR

1896.

UTARBETAD AF

HENRIC BENCKERT,

FÖRSTE STADSLÄKARE.

GÖTEBORG.
GÖTEBORGS HANDELSTIDNINGS AKTIEBOLAGS TRYCKERI.
1897.

GÖTEBORGS

HELSÖVÅRDSNÄMNDEN

ÅRSBERÄTTELSE

1896

UTGITT AF

HENRIC BRINCKERT

ÖFRÅDE KÄMMLING

Innehåll

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för 1896 får Helsovårdsnämnden åberopa det af Förste Stadsläkaren Herr Doktor *H. Benckert* utarbetade samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som jemte tillhörande bilagor härmed till Eder öfverlemnas.

Göteborg den 3 Mars 1897.

På Helsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

Helmer Sundstedt.

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för 1894 för Hälsovårdsnämnden återger
det af Försäkringsdirektören Herr Doktor H. Hansson utarbetade samt
af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse som icke tillhörande
bilaga hvarjehanda till Hälsovårdsnämndens

Göteborg den 3 Mars 1897.

På Hälsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

Hälsör Svarsdott.

Innehåll.

I.	Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar	sid. 1
II.	Helsovården	» 3
	a) Stadsgrundens renhållning	» 3
	b) Vattenledningar	» 5
	c) Bostäder och byggnader, der många menniskor samlas	» 9
	d) Fabriksdrift och näringar	» 10
	e) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning	» 11
	f) Matvarukontrollen	» 15
	Stadsveterinärens årsberättelse	» 15
	g) Kemiska analyser	» 27
	Stadskemistens årsberättelse	» 27
III.	Sjukvården	» 44
IV.	Befolkningen och dödligheten	» 56
V.	Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	» 57

15. Befolkningens rörlighet i varje stadens församling år 1890.
16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoaföras i Göteborg åren 1892—1896.
17. Dödligheten i Göteborg år 1896 inom olika stadsdelar bland konstade skrifna befolkningen.
18. Dödligheten på 1000 invånare af den skrifna befolkningen under åren 1892—1896.
19. Öfversigt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1896.
20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg under år 1896 enligt uppgift från 9 distriktsläkare.
21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1896 fördelade på månader enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

Innehåll

sid 1	I Hälsoförbättringsämndens och församlets förordning om hälsoförbättring	1
3	II Hälsoförbättring	3
3	a) Stadsförbättrings förhållande	3
5	b) Vattenförsörjning	5
9	c) Hållbarhet och byggnader för många människor samman	9
10	d) Farkätsväg och näring	10
11	e) Vissa åtgärder till förbättring av stadsförbättring	11
11	spridning	11
15	f) Matvaruskontroll	15
15	Stadsförbättringens arbetsföreläse	15
27	g) Kemiska analyser	27
27	Stadsförbättringens arbetsföreläse	27
41	III Sjukvården	41
58	IV Befolkningen och dödligheten	58
57	V Vårdetisk, gårdars sjukdomar och dödsorsaker	57

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbete under år 1896.
- » 2. Renhållningsanordningarne i Göteborg, samt stall, fähus och svinstia.
- » 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1896.
- » 4. Antal minderåriga i arbete vid 1896 års slut.
- » 5. Summarisk öfversigt öfver å köttbesigtningebyrån undersökta födoämnen.
- » 6. Uppgift å födoämnen, som å köttbesigtningebyrån varit frivilligt aflemnade till undersökning.
- » 7. Uppgift å af Göteborgs helsopolis anhållna födoämnen.
- » 8. Uppgift å af helsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt får- och kalkkroppar.
- » 9. Uppgift å undersökt fläsk.
- » 10. Uppgift å bagerierna vid slutet af år 1896.
- » 11. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1896.
- » 12. Af stadsfältskären behandlade personer.
- » 13. Öfversigt af födda i Göteborg år 1896, med fördelning på månader.
- » 14. Öfversigt af födda i Göteborg år 1896, med fördelning på församlingar.
- » 15. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling år 1896.
- » 16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1892—1896.
- » 17. Dödligheten i Göteborg år 1896 inom olika stadsdelar bland mantalskrifna befolkningen.
- » 18. Dödligheten på 1000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen under åren 1892—1896.
- » 19. Öfversigt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1896.
- » 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg under år 1896, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.
- » 21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1896 fördelade på månader, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

- Tab. 22. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne i Göteborg år 1896.
- » 23. Öfversigt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1887—1896.
- » 24. Dödsorsakerna i Göteborg år 1896, bland här kyrkoskrifna, med fördelning efter åldersklasser och kön.
- » 25. Dödsorsakerna i Göteborg år 1896, bland här kyrkoskrifna, fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal.
- » 26. Dödsorsakerna i Göteborg år 1896, bland här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.
- » 27. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1896 aflidit utom staden.
- » 28. Dödsorsakerna i Göteborg år 1896 bland främlingar.
- » 29. Dödsfall på 1000 innevånare i nedanstående sjukdomar, årligen 1892—1896, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.
- » 30. Jemförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomarne samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1887—1896.

I. Helsovårdsnämnden och derunder hörande personal och inrättningar.

Göteborgs Helsovårdsnämnd har under året utgjorts af följande medlemmar:

Carl Lamberg, Regementsläkare, ordförande.

J. Gust. Richert, Ingeniör, v. ordförande.

A. O. Elliot, Polismästare.

Oscar Rhodin, Stadsnotarie.

Henric Benckert, Förste Stadsläkare.

J. Sjöberg, Grosshandlare, Kassaförvaltare.

Ernst Krüger, Arkitekt.

Suppleanter:

A. G. P. Segerrot, Polisnotarie.

Algot Carlander, v. Häradshöfding.

Emil Nilsson, Grosshandlare.

Hans Hedlund, Arkitekt.

Ludvig Wolff, Medicine Doktor.

Nämndens sammanträden hafva, såsom förut, egt rum första helgfria onsdag i hvarje månad, samt dessutom i mån af behof, till ett sammanlagdt antal af 15. Antalet paragrafer i Nämndens protokoll utgjorde 154. Diarium upptager 101 inkomna skrivelser. Enligt brefboken äro 28 skrivelser afgifna. Såsom sekreterare har tjenstgjort v. Häradshöfding *H. Sundstedt*.

Till distriktsläkare i 7:de distriktet valdes *Doktor H. Boman* för en tid af tre år från den 1:ste Oktober.

För **Köttbesigtning**- och **Trikinbyråns** verksamhet redogöres i stadsveterinärens nedan införda årsberättelse. Byråns inkomster hafva med 5,585: 17 öfverstigit dess utgifter.

Epidemiska sjukhuset.

Sedan behofvet af en tidsenlig observationspaviljong under de sista årens epidemier gjort sig högeligen kännbart, och sedan Nämnden i och för afhjel-

pande af denna brist erhållit ett begärdt anslag af 41,000 kronor, påbörjades, såsom i föregående årsredogörelse omnämndes, under September 1895 uppförandet af en sådan paviljong.

Sedan arbetet under detta år avslutats, blef paviljongen efter vederbörlig afsyning under sistlidne Oktober månad för sitt ändamål upplåten.

Paviljongen är uppförd å en intill sjukhusområdet omedelbart gränsande del af Stora Änggårdens mark, hvaraf en lämplig del afskiljdes och införlivades med den gamla sjukhus-tomten. Byggnaden är uppförd af sten och består af 8 väl isolerade sjukrum, 2:ne förrådsrum, 2:ne sköterskerum, thekök och badrum. Hufvudanordningen inom byggnaden är sådan, att genom dess midt löper en rymlig, med rikligt takljus försedd hufvudpassage, på ömse sidor om hvilken rummen äro placerade på så sätt, att i paviljongens åt norr belägna del ett sköterske- och förrådsrum samt badrummet äro belägna på ena sidan om nämnda passage, och det andra sköterske- och förrådsrummet samt theköket på den andra sidan, under det att de 8 sjukrummen äro belägna i södra ändan af paviljongen, 4 på hvardera sidan om mittelpassagen. Anordningen medgifver således med lätthet och med jämförelsevis ringa kostnad en tillökning af utrymmet, derest framtida behof skulle göra sådant nödvändigt, — hvilket å sin sida möjliggjordes derigenom, att den ursprungligen tilltänkta och föreslagna halfcirkeklunda formen förändrades på sätt ofvan är nämndt.

Till hvart och ett af sjukrummen inkommer man direkt genom en förstuga utifrån; innanför hvarje rum finnes en uppifrån upplyst gång för vatten- och afloppsledning, vattenklosett samt skåp för linneförråd på ömse sidor om en liten passage, som förenar sjukrummet med paviljongens midtelgång. Dörrarne till denna midtelgång kunna öppnas blott med nyckel, som sköterskan innehar. De särskilda rummen äro således fullt betryggande isolerade såväl från hvarandra som från den gemensamma passagen i paviljongens midt. Sjukrummen äro tillräckligt stora för att bekvämt kunna rymma 2:ne sängar (barn jemte vårdarinna). Golfven äro förfärdigade af viktoriaplattor på betonyllning. Väggarne äro målade med emaljfärg, alla hörn afrundade, allt i afsigt att möjliggöra en snabb och säker desinfektion. Mobilierna utgöras af jernsäng, jernbord med cementskifva, nattduksbord med råglasskifva samt ett par pinnstolar. Uppvärmningen sker medelst en i källarevåningen placerad lågtrycksångpanna med invändig magasinseldstad. Uppvärmningen af rummen sker genom i desamma placerade ångkaminer, till hvilka ångan ledes genom under bottenvåningens golf framdragna horizontala hufvudrör, samt derifrån vertikalt genom golvet uppgående rör till hvarje kamin. Det kondenserade vattnet återledes genom likaledes under bottenvåningens golf belägna uppsamlingsrör till pannan, i hvilken detsamma automatiskt återinner utan särskilda matareapparater.

Kaminerna äro uppställda invid ytterväggen för att den för ventilationen erforderliga luften lätt skall kunna inledas genom kanaler i väggen bakom kaminerna och af desamma förvärmas före sitt inträde i rummet. Lufttillsläppningen kan medelst ventiler regleras.

Den skämda luften bortledes från rummen genom vertikalt uppgående kanaler bestående af i innerväggarne inmurade glaserade lerrör, ofvan yttertakets utnynnande hvar för sig likt vanliga skorstenar. Från klosetterna bortledes luften genom under golvet liggande kanaler af glaserade rör till tvenne större skorstenar, likaledes utförda af glaserade rör. Dessa skorstenar kunna för dragets förstärkande uppvärmas med i desamma i källaren placerade ångkaminer under den tid pannan är i verksamhet.

Under sommarmånaderna böra dessa afloppskanaler, liksom de från sjukrummen, uppvärmas med gaslågor.

Helsovårdsnämndens <i>utgifter</i> under 1896 hafva uppgått till	
för Distriktsläkareinstitutionen	kronor 22,500: —
» Byrån	» 6,008: 94
» Trikinbyrån	» 22,012: 18
» Sundhetspolisen	» 11,300: —
» Epidemisjukhuset	» 55,720: 20
» Preventiva åtgärder	» 3,998: 85
» Sjukhusets inventarier	» 404: —
» Diverse	» 7,670: 43
» Fastigheten	» 2,368: 75
» Assuranser	» 281: 24
	<hr/>
	Summa kronor 132,264: 59

II. Helsovården.

a) Stadsgrundens renhållning:

Stadens renhållningsstyrelse besörjde vid årets slut renhållning inom 2,585 egendomar.

Styrelsens verksamhet omfattade vid slutet af de sednaste fem åren följande antal egendomar (= kontrakt):

1892	2,481
1893	2,528
1894	2,523
1895	2,556
1896	2,585

Enligt för 1897 uppgjord beräkning skall styrelsen ombesörja renhållningen inom ytterligare 40 egendomar med egarnes afgifter uppgående till 148,000 kronor; det ur stadskassan erforderliga bidraget har beräknats till 35,000 kronor, hvaraf 19,000 kronor äro beräknade för gaturenhållningen och 16,000 kronor för renhållningen i öfrigt.

Bifogade Tab. 2 utvisar *renhållningsanordningarne* inom olika stadsdelar.

Af tabellen framgår, att renhållningsstyrelsen ombesörjde renhållningen inom 2,670 egendomar samt bönder inom 763; inom 183 egendomar användes gödseln till landbrukets behof.

Inom 2,877 egendomar skedde latrinuppsamlingen uti kistor, alla (så när som på 37) flyttbara (på räls gående) samt placerade på cementplan; uti 490 egendomar uppsamlades latrinen uti spänner. Såsom tillblandningsämne användes kalk inom 952 samt torfmull inom 2,360 egendomar. Urinkurar funnos på 2,182 gårdsplan och underjordiskt aflopp från 3,041 utaf 3,433 inom staden belägna egendomar. Uppsamlingen af sopor och afskräden skedde inom 3,061 egendomar i täta baljor, placerade på cementplan; från 2,275 af dessa sopplan funnos underjordiskt aflopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 259 egendomar uti icke flyttbara kärl, inom 16 i latrinkistor och inom 17 i vagnar.

Utaf 346 begagnade stall hade 273 underjordiskt aflopp; antalet kostall var 85. Svinstiorna voro till antalet 73, alla belägna i stadens utkanter och försedda med täta golf samt antingen behållare eller underjordiskt aflopp.

Renhållningsanordningarne hafva af helsopolisen öfvervakats genom 31,538 besök i gårdarne; 7 husegare hafva anmälts i poliskammaren för bristande renhållning inom sina egendomar.

Kyrkogårdar.

Såsom i föregående årsberättelse anfördes, hade Kongl. Maj:ts ombud härstädes för försäljning af dess tomter å Kommendantsängen hos Nämnden gjort förfrågan om och i så fall hvilka försigtighetsåtgärder ur sanitär synpunkt vore af nöden att vidtaga innan bemälda tomter för sitt ändamål toges i anspråk. Uti skrifvelse af den 8 November fann Nämnden lämpligt att föreslå sådana försigtighetsåtgärder, som återfinnas å sid. 7 i årsberättelse för 1895. I början af November detta år påbörjades ock det temligen vidlyftiga arbetet med kolera-kyrkogårdens afschaktning, hvilket arbete vid årsskiftet fortgick. Till denna tid hade afschaktats 2,221 kub.-met. jord samt uppgräfts och borttransporterats 433 likkistor. Kistorna lågo inbäddade i temligen fast lera och voro väl bibehållna; liken voro deremot fullständigt förmultnade, så när som på skeletten. Ingenstädes påträffades likvax.

Muddring i stadens inre hamn och kanaler har under året skett till nedanstående kvantiteter:

I Stora hamnkanalen	2,688	kub.-meter
» Vallgrafskanalen	2,400	» »
Utänför egendomen Vädersågen	1,416	» »
I Norra hamnkanalen	675	» »
» Klippans hamn	288	» »
» Vestra Sänkverkshamnen	156	» »
Utänför Svanbäcken	168	» »
I närheten af Underås bro	72	» »

Summa 7,863 kub.-meter.

Kloakledningarna hafva under året utvidgats med:

Rörledning	2,701 meter
Gatubrunnar	62 st.

Vid årets slut funnos af staden utförde:

Allmänna ledningar	93,058 meter
Sidoleddningar	46,689 »

Summa 139,747 meter.

b) *Vattenledningar.*

Vattenledningarnes utvidgning under år 1896 framgår af följande meddelande från Afdelningschefen, Löjtnant F. Glosemeyer.

Antalet servisleddningar var vid årets början 2,912 st.

Under året tillkommo 90 st., hvaremot 8 st. äldre upp-

togs; tillökningen utgör således 82 »

Summa 2,994 st.

Vid *Delsjön* utgjorde årets nederbörd 737 mm. (i staden 811 mm.) motsvarande en vattenmängd af 6,74 millioner kubikmeter. Vid årets slut var *Delsjöns* vattenstånd 27 cm. lägre än vid dess början, således hade under året användts 0,45 millioner kub.-meter af det i sjön magasinerade vattnet eller summa 7,19 millioner kub.-meter. Deraf konsumerades i staden 4,26 millioner kub.-meter eller 59 %, 0,36 mill. kub.-meter eller 5 % aftapades från sjön under Mars månad, då flodluckan under 15 dagar måste hållas delvis öppen och resten 2,57 mill. kub.-meter eller 36 % förlorades genom afdunstning.

Årets medeltemperatur utgjorde i staden + 7,8° C., vid *Delsjön* 7,6°.

Förbrukningen af *Delsjövatten* har under året utgjort 4,26 mill. kub.-meter. Således i medeltal 11,670 kub.-m. i dygnet eller 135 liter i sekunden. Maximiförbrukningen inträffade den 17 Juli och den 17 Oktober och utgjorde hvardera dygnet 13,997 kub.-m. eller 162 sekundliter, minimiförbrukningen den 5 och den 6 April då den hvardera dygnet var 7,517 kub.-m. eller 87 sekundliter.

Filterhastigheten har i medeltal varit 4,23 meter pr dygn, men har undantagsvis ökats ända till 5,07 meter.

Vid *Alelyckan* har vattnet i likhet med föregående år dagligen undersökts i bakteriologiskt afseende. Från den 11 till och med den 17 Mars var filtret N:o 3 afstängdt på grund af att bakteriehalten hos det filtrerade vattnet var ovanligt hög.

Antalet bakteriekolonier pr kubikcentimeter vatten har befunnits utgöra i det ofiltrerade vattnet: med. = 522, max. = 9,639

» » filtrerade » med. = 25, max. = 403.

Endast i 13 fall (bland 482) har bakteriehalten i vattenledningsvattnet befunnits öfverstiga 100.

Bakteriehaltens och elfvattenståndets vexlingar angifvas grafiskt å Pl. I. Vattnet har hvarje månad blifvit kemiskt undersökt af stadskemisten D:r Alén; resultatet återfinnes i hans här nedan meddelade årsberättelse.

Filtrerna hafva varit afstängda för rensning, reparation etc. det ena under 52 och det andra under 72 dagar, men samtidigt endast under 24 dagar, under hvilken tid Delsjövatten uppförades till högreservoaren i Landala. Efter hvarje rensning har det filtrerade vattnet fått afrinna tills bakteriehalten nedgått under 100. Filterhastigheten har i medeltal utgjort endast 0,54 meter pr dygn men har undantagsvis uppgått ända till det som maximum bestämda 2,4 meter pr dygn.

Pumpverket har uppfordrat:

till högreservoaren i Landala	0,19 mill. kub.-meter
» lågreservoaren i Masthugget	0,16 » » »

Summa 0,35 mill. kub.-meter elfvatten,

alltså i medeltal under hela året 960 kub.-m. pr dygn eller 11 sekundliter. Största uppforderingsmängden utgjorde den 18 Juni 4,288 kub.-m. eller 50 sekundliter. Vid största tillåtna filterhastighet kan ett filter endast lemna 30 sekundliter, hvaraf ju framgår att det under år 1896 gifvits tillfällen, då den nuvarande anläggningen vid Alelyckan varit otillräcklig att fylla stadens behof af vattenledningsvatten.

Strömriktningen i elfven har dagligen observerats med tillhjälp af en visare. Blott vid ett enda tillfälle har pumpningen instälts under några timmar på den grund att strömhastigheten i det närmaste nedgått till noll.

Den *totala förbrukningen* under året har utgjort:

Delsjövatten	4,26 mill. kub.-meter eller	92 %
Elfvatten	0,35 » » » »	8 %

Summa 4,61 mill. kub.-meter eller 100 %

således medelförbrukning pr dag:

Delsjövatten	11,670 kub.-meter
Elfvatten	960 » »

Summa 12,630 kub.-meter

eller pr sekund:

Delsjövatten	135 liter
Elfvatten	11 »

Summa 146 liter.

Om antalet konsumenter beräknas till 120,000, så utgör medelförbrukningen pr konsument och dygn:

för allmänna ändamål.....	7 liter
» industriella »	29 »
» hushållsbehof.....	69 »

Summa 105 liter

mot 108 liter år 1895 och 104 liter år 1894.

Största förbrukningen observerades den 18 Juni, hvarvid:

från Delsjön lemnades	13,133 kub.-meter eller 152 s. l.
» Alelyckan »	4,288 » » » 50 » »

Summa 17,421 kub.-meter eller 202 s. l.

således 38 % öfver medelförbrukningen.

Minsta förbrukningen inträffade den 5 och 6 April då hvardera dagen från Delsjön lemnades 7,517 kub.-meter eller 87 s. l., således endast 60 % af medelförbrukningen.

Förbrukningens växlingar under årets olika dagar samt de båda verkens samarbete åskådliggöras grafiskt å Pl. II.

Elfvattnet har liksom under föregående år uppfodrats dels till högreservoaren i Landala dels till lågreservoaren i Masthuggsbergen samt till Qvibergs kasernetablissemment och några få konsumenter norr om Säfveån.

Årets driftkostnader hafva utgjort i rundt tal 78,000 kronor eller 1,7 öre pr kub.-meter förbrukadt vatten. Vattenverkens totala anläggningskostnad har ökats med 31,000 kronor och den årliga ränte- och amorteringskostnaden med c:a 1,500 kronor eller från 201,000 kronor till 202,500, motsvarande 4,4 öre pr kub.-meter vatten.

Inkomsterna hafva varit: för allmänna ändamål 60,000 kronor eller 1,3 öre pr kub.-meter och för industriella och diverse förbrukning 216,000 kronor eller 4,7 öre pr kub.-meter.

Häraf erhålles följande sammanställning:

Utgifter:

Driftkostnad	78,000 kr. eller 1,7 öre pr kub.-meter vatten
Räntekostnad.....	202,500 » » 4,4 » » » » »

Summa 280,000 kr. eller 6,1 öre pr kub.-meter vatten.

Inkomster:

För allmänna ändamål	60,000 kr. eller 1,3 öre pr kub.-meter vatten
» industriella » *)	216,000 » » 4,7 » » » » »

Summa 276,000 kr. eller 6,0 öre pr kub.-meter vatten.

Bristen blef således 4,500 kr. eller endast 0,1 pr kub.-meter vatten.

*) Hvari ingår hyror för vattenstationen och vattenmätare.

Rörledning m. m.

	Vid årets början	Utförda under året	Vid årets slut
Af 508 mm. diameter	7,907	—	7,907
» 457 » »	5,463	—	5,463
» 356 » »	10,544	—	10,544
» 305 » »	3,946	—	3,946
» 254 » »	1,905	—	1,905
» 203 » »	12,104	85	12,189
» 152 » »	8,834	1,527	10,361
» 102 » »	63,527	1,222	64,749
» 76 » »	3,952	—	3,952
» 51 » »	1,101	61	1,162
Summa meter	119,283	2,895	122,178
eller..... .. 122,9 kilometer			
hvaraf Kallebäcksledningen 9,6 »			
Afstängningsluckor å 508 mm. rör ..st.	9	—	9
» » 457 » » .. »	13	—	13
» » 356 » » .. »	25	—	25
» » 305 » » .. »	17	—	17
» » 254 » » .. »	11	1	12
» » 203 » » .. »	53	—	53
» » 152 » » .. »	33	3	36
» » 102 » » .. »	292	10	302
» » 76 » » .. »	4	—	4
» » 51 » » .. »	11	—	11
Ventiler, sjelfstängande	20	—	20
Brandposter	748	19	767
Servisledningar med afstängnings- kranar.....	2,912	82	2,994
Vattenposter (deraf 15 st. på Kallebäcks- ledningen) tillkomna under året 3 st., horttagne 4 st.	76	—1	75

Anm. Utom ofvanstående brandposter finnas inom enskilda tomter och af dessas egare bekostade 78 st. med 7,235 meter ledningsrör af 102 mm. diameter och 133 meter ledningsrör af 76 mm. diameter.

Vattenverkens kostnader vid 1896 års slut kunna anses utgöra följande:

Filter, samlingsbrunn och dambyggnad vid Delsjön	kr. 245,941: 26
Bonings- och uthus vid Delsjön.....	» 7,034: 46
Källan, hägnader, bonings- och uthus vid Kallebäck	» 10,954: 97
Reservoaren vid Kallebäck	» 17,905: 51
Intagsrännan och tilloppskulvert vid Alelyckan	» 46,929: 63
Pumpverket vid Alelyckan	» 272,869: 21
Filter och samlingsbrunn vid Alelyckan	» 227,047: 86
Boningshus, vatten och afloppsledningar, planteringar och hägnader samt anordningar för sandtvättning vid Alelyckan	» 68,740: 06

Rörnät	kr. 1,688,099: 06
Servisledningar	» 102,238: 11
Allmänna vattenkastare.....	» 16,985: 40
Lågreservoaren i Landala.....	» 102,198: 33
D:o i Masthuggsbergen	» 68,478: 17
Högreservoaren i Landala	» 48,690: 56
Vattenstationsbyggnaden	» 53,665: 56
Diverse arbeten och utgifter samt provisionella byggnader vid första anläggningen.....	» 167,224: 02
Expropriationskostnader (jemte årlig afgift af 1,794: 57 intill år 1911)	» 354,834: 72
Kapitalrabatt, räntor under arbetstiden med afdrag af vattenledningens inkomster under år 1871, samt öfriga omkostnader för länet till Delsjölédningen.....	» 332,234: 27
Undersökningar på Lerjeholm.....	» 16,315: 65
Förråd af inventarier.....	» 61,087: 34
D:o » materialier.....	» 80,214: 97
<u>Summa kronor 3,989,689: 12</u>	

c) Bostäder och byggnader, der många människor samlas.

Byggnadsverksamheten har varit temligen betydlig. Tillkomna nybyggnader 52 st. deraf 16 sten- och 36 s. k. landshöfdingehus med tillsammans 1,472 rum och 807 kök, fördelade i följande församlingar:

Domkyrkoförsamlingen	536 rum	216 kök.
Haga församling	81 »	34 »
Masthuggsförsamlingen	671 »	417 »
Carl Johans församling	84 »	74 »
Gamlestads »	100 »	66 »
<u>Summa 1,472 rum</u>			
807 kök.			

Med fördelning på stadsdelar ställer sig byggnadsverksamheten sålunda:

Staden inom Vallgrafven	280 rum	95 kök.
13:de, 14:de och 15:de rotarne	224 »	91 »
11:te roten, Masthugget	182 »	62 »
Haga (Nya, Östra och Vestra)..	56 »	24 »
Annedal och Landala	57 »	40 »
Majornas 1:ste t. o. m. 6:te rotar	573 »	429 »
Redbergslid och Olskroken	100 »	66 »
<u>Summa 1,472 rum</u>			
807 kök.			

Angående bostadsförhållandena lemna Tab. 3 närmare upplysning.

Osunda bostäder hafva flera gånger gifvit anledning till klagomål; 16 gånger hafva bristfälligheterna efter anmaning af helsopolisen afhjelpats utan

att nämnden behöft ingripa; 1 bostadslägenhet har blifvit utrymd; 5 husegäre hafva varit i nämnden inkallade.

Emigranthotellen hafva varit föremål för noggrann uppmärksamhet från helsopolisens sida.

Fabriksbyggnader, kyrkor och församlingslokaler hafva icke föranledt åtgärder från nämndens sida.

d) Fabriksdrift och näringar.

Tillsynen öfver *minderåriga*, som hafva sysselsättning inom fabrik och handverk, har utförts såsom förut. Antalet inom fabriker arbetande minderåriga har under året betydligt ökats; antalet i handverk sysselsatta är något högre än föregående år. Det närmare förhållandet framgår af Tab. 4.

Lumpupplag och lokaler för uppköpande af lump, ben och affallsämnen hafva, såsom af Tab. 1 närmare framgår, varit föremål för sundhetspolisens uppmärksamhet, men icke orsakat åtgärder från nämndens sida. Antalet lokaler utgör 18.

Sillsalterierna och upplagen för sill hafva varit underkastade noggrann tillsyn; några anmärkningar af vigt hafva icke förekommit.

Lokalerna för *upplag af salt kött, torkad fisk och ost* samt öltappningslokalerna hafva likaledes, som förut, noga öfvervakats.

Å-inspektören (Major O. Schreiber) har öfver inspektionen af fabriker och inrättningar m. m. till förekommande af vattnets förorening i Mölndalsån, Gullbergsån och Fattighuskanalen under år 1896 meddelat följande:

Sedan förra årsberättelsen hafva visserligen en hel del ändringar och utvidgningar vidtagits vid åtskilliga fabriker, men har detta ej i afsevärd grad inverkat på föroreningen af åvattnet. Så har utvidgningar företagits vid färgeriet *Levanten*, vid blekeriet å *Almedal* och vid Göteborgs trådgardinfabrik. Äfvenså har remfabriken å *Mariedal* ändrats till väfveri och vid det nedlagda färgeriet å *Margretedal* har en der befintlig byggnad bildat stommen till den nya »Örgryte kemiska tvätt- och färgerifabriken».

Vid *Emeliedals* dricksbryggeri har i stället för den gamla stallbyggnaden, hvilken i afseende å uppsamlandet af spillningen lemnade rätt mycket öfrigt att önska, ett nytt tidsenligt stall uppförts.

Under året har i allmänhet ej klagomål försports öfver åvattnet. I början af Juni månad märktes dock en större mängd död fisk flytande i ån, hvarföre jag af Förste Stadsläkaren erhöll tillsägelse att söka utröna orsaken härtill. Härvid befanns att den döda fisken förekommit flytande och att således de skadliga ämnena utsläppts långt ofvanför mitt inspektionsråde, sannolikt från Mölndal. Klagomål ingick äfven öfver att i närheten af bron vid *Underås* en stinkande lukt spridt sig från ån och såsom det troddes förorsakadt af att ån

af orenlighet uppgrundats. Visserligen bidraga vid bron befintliga flytande tvättbryggor till att orenlighet der samlas och att än der lättare uppgrundas, hvarigenom möjlighet till uppkommande stank der förefinnes i högre grad än der hvarest vattnet ej hindras i sitt fria lopp, men orsaken till den öfverklagade lukten var dock ej denna, utan befanns vid skedd undersökning vara, att ett längre afloppsdike från bryggeriet å Södra Burgården blifvit på min tillsägelse upprensadt och härunder äfvensom under en kortare tid härefter utgick från den här uppsamlade orenligheten ofvannämnda lukt. Denna upprensning var nödvändig, på det att ej nämnda dike hela sommaren skulle stå stinkande.

Några andra än ofvannämnda klagomål hafva ej försports. Ej heller hafva några synnerliga anmärkningar i berörda hänseende kunnat göras mot innehafvare af under min inspektion stående fabriker och inrättningar.

e) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.

Några särskilda åtgärder fanns ingen anledning att vidtaga under detta år mot den sedan flera år hotande kolerafaran.

Den *bakteriologiska undersökningsstation*, som under 1895 anordnades på nämndens byrå och hvarom i förra årsredogörelsen närmare redogöres, har under hela året varit öppen; dess verksamhet har ock fortgått på samma sätt som i nämnda redogörelse finnes beskrifvet. Detta årets erfarenhet har ytterligare bekräftat föregående års, om nödvändigheten af bakteriologisk undersökning för att i en mängd fall snabbt och säkert kunna bestämma en halsåkommas verkliga natur.

Antalet undersökningar utgjorde 717.

Utaf 185, som inkommo med klinisk diagnos difteri (?) befunnos 78 vara bacillär difteri och 107 halsfluss (= 57,8 %), samt utaf 28 prof med diagnos difteri befunnos 15 vara bacillär difteri och 13 halsfluss (= 46,4 %). Med klinisk diagnos halsfluss (?) inkomna 89 prof befunnos 71 vara halsfluss och 18 difteri (= 20,2 %) samt utaf 70 prof med diagnos halsfluss voro 62 halsfluss och 8 difteri (= 11,4 %). Utaf 233 prof, som tagits första gången efter tillfrisknandet från bakteriologiskt konstaterad difteri befunnos endast 46 bacillfria; 187 eller 80,2 % voro således smittförande och för sin omgifning farliga. Öfriga 112 prof gjordes i profylaktiskt syfte för att skilja bacillförande syskon från bacillfria samt för att konstatera, om mödrar och sjuksköterskor, som vårdat de sjuka, efter deras tillfrisknande, varit för sin omgifning farliga.

På nämndens byrå tillhandahölls under hela året koaguleradt blodserum i proför för ympning af det misstänkta svalgsekretet samt derjemte till inköpspris difteriantitoxin från Doktor Selanders bakteriologiska laboratorium i Stockholm.

Med anledning af den i Mars månad hastigt uppträdande nervfebern och sedan det blifvit konstateradt, att en mjölkepidemi otvifvelaktigt förelåg, vid-

togos energiska åtgärder för att utröna smittans ursprung och dymedelst söka begränsa epidemien. Detta visade sig emellertid mycket svårt, för att ej säga omöjligt. Förutom de vanliga svårigheter, som vid dylika efterforskningar ställa sig hindrande i vägen, må här påpekas, att den mjölkaffär, som försålde den misstänkta mjölken distribuerade inom staden icke mindre än 15,000 liter pr dag, som anskaffades från omkring 30 mejerier (vid epidemiens utbrott 18) från Vestergötland och Halland, samt att *hvardera* af dessa mejerier uppköpte sin mjölk från i regeln många tiotal, ja till och med från ett par hundra leverantörer. Sedan mjölken på mejerierna separerats insändes den till staden för att utförsäljas från 2—300 olika platser, utan att hvarken köparen eller säljaren hade en aning om mjölken införts från t. ex. trakten af Varberg eller Herrljunga. På skriftliga förfrågningar angående förekomsten af misstänkta sjukdomsfall å olika trakter inom de ofvannämnda länen ingingo från läkarne många meddelanden, hvori vanligen förnekades kännedom om några fall af nervfeber inom deras respektive verksamhetsområden. Utskickad helsopolis påträffade några misstänkta sjukdomsfall på ett par ställen, hvarifrån ock mjölken blef afstängd; mera upplysande voro deras rapporter angående de iakttagelser, som gjorts vid besöken på mejerierna, hvaraf många lemnade åtskilligt öfrigt att önska med afseende å derstädes rådande renlighet och snygghet. Hemförda prof på vatten, som användes såväl till dryck åt kreaturen som till rengöring af mjölkkärlen, hade ett allt annat än aptiltigt utseende. Öfverallt der anledning förefanns lemnades föreskrifter om önskvärda förbättringar; huruvida detta i förening med förbud mot mjölkförsäljning från landt gårdar, der misstänkta sjukdomsfall förekommit eller förekommo, inverkade på stäfjandet af epidemien är svårt att säga, men torde ej vara omöjligt. Redan i Maj konstaterades en minskning af 50 % af de anmälda sjukdomsfallen.

Angående de af nämnden aflönade *vaccinatörernas* verksamhet hänvisas till nedanstående:

1:sta Vaccinationsdistriktet. (Doktor J. Ahlfors).

A. Nyvaccinerade 438, hvaraf 77 stycken anträffades i folkskolorna.

	Med framgång	Misslyckade	Summa
I Domkyrkoförsamlingen	122	1	123
» Haga »	82	1	83
» Kristine terr. »	69	1	70
» Gamlestads »	130	—	130
» Masthuggs »	11	—	11
» Garnisons »	1	—	1
» Andra församlingar	20	—	20
Summa	435	3	438
B. Revaccinerade (bland dem voro 43 folkskolebarn)			64
Summa			502

2:dra Vaccinationsdistriktet. (Doktor O. Liwijn).

	Godt resultat	Utan resultat	Obekant resultat	Summa
a) <i>Nyvaccinationer</i> :				
inom Masthuggsförsamlingen	177	1	1	179
» Carl Johans församling	139	2	1	142
tillhörande andra församlingar ...	8	—	—	8
Summa	324	3	2	329
b) <i>Revaccinationer</i>	10	2	—	12
Summa	334	5	2	341

I folkskolorna inom distriktet hafva påträffats ovaccinerade eller utan framgång vaccinerade 40 barn.

Förhållandet mellan antalet födda och antalet anmälda vaccinerade under sednaste 5-årsperioden framgår af nedanstående sammanställning:

	Antal födda	Vaccinerade
1892	3,269	1,509
1893	3,403	3,128
1894	3,145	3,371
1895	3,317	1,200
1896	3,333	1,381

Desinfektionsanstalten å Epidemiska sjukhuset har varit temligen mycket anlitaad. Af helsopolisen utfördes 1,830 *desinfektioner* i smittade hem, omfattande ungefär 2,300 rum; såsom desinfektionsämne användes dels sublimatlösning (1:2—3,000) dels formalin samt carbolsyra + grönsåpa (3 % af hvardera) i smutsiga hem.

Prostitutionens öfvervakande tillhör allmänna polisen.

Andre stadsläkaren L. Sellbergs rapport meddelar följande:

Vid början af år 1896 utgjorde:

a) antalet af å polisens lista inskrifne i staden sig uppehållande prostituerade qvinnor 108

Under loppet af år 1896:

återkommo förut inskrifna 47

blefvo af poliskammaren ålagda allmän besigtning 33

Summa prostituerade 188

Vid början af år 1896 utgjorde:

b) antalet qvinnor, hvilka underkastat sig sundhetsbesigtning enligt 2 artik. § 5 af för besigtningbyrån gällande stadgar 0

Under loppet af år 1896:

hafva underkastat sig sundhetsbesigtning enligt ofvanskrifne stadga ... 4

hafva dessutom vid gifven anledning blifvit besigtigade, men hvilkas regelmessiga besigtning förklarats bero af deras framtida uppförande 92 af hvilka 12 remitterats till Holtermanska sjukhuset för venerisk smitta.

Summa besigtigade, men ej inskrifna qvinnor 96

Hela antalet af under året besigtigade qvinnor har utgjort..... 284

Vid slutet af år 1896 voro:

a) af de prostituerade qvinnorna:

af poliskammaren befriade från besigtningsskyldighet 10

afvikna från staden 59

häktade eller dömda till tvångsarbete ... 11

intagna å Gibraltar 6

intagna å Waterloo 2

aflidna 2

Qvarvarande 98

b) af dem, hvilka underkastat sig sundhetsbesigtning enligt artik. 2

§ 5 af stadgarna för besigtningssbyrån:

blefvo ålagda allmän besigtning 1

» befriade 1

Qvarvarande 2

Antalet verkställda besigtningar har uppgått till 8253

(mot 8,714 år 1895).

Antalet till Holtermanska sjukhuset remitterade qvinnor har uppgått till... 89

(mot 82 år 1895).

af hvilka 48 remitterats en gång och 41 två eller flera gånger, så att an-

talet remisser utgjort 153

mot 122 år 1895).

Sjukdomstablå.

1896	Dröppel	Bulnad å könsdelarne (Bartholinitis Bubo)	Sår af obestämd natur	Sjanker	Syfilis	Summa
Januari	—	—	1	3	4	8
Februari	—	1	3	8	1	13
Mars	—	—	2	10	11	23
April	2	—	1	5	5	13
Maj	1	1	1	5	3	11
Juni	15	—	3	2	1	21
Juli	2	1	3	4	2	12
Augusti	4	—	3	4	2	13
September	1	—	1	2	3	7
Oktober	—	—	1	7	2	10
November	1	—	1	9	1	12
December	—	—	1	7	2	10
Summa	26	3	21	66	37	153

f) **Matvarukontrollen.** Angående matvarukontrollen, såväl beträffande varor som lokaler, der sådana saluhållas, hänvisas till

Stadsveterinärens årsberättelse.

I och för matvarukontrollen ha tillsyningsmännen under år 1896 verkställt 57,373 besök och besigtningar, hvaraf å torg 5,603 (å Kungstorget 1,701, å Grön-sakstorget 950, å Fisktorget 1,446, å Masthuggstorget 762, å Stigbergstorget 431, å Kusttorget 285 och å Olskrokstorget 8), vid Kustens fiskbrygga 100, i slagterier 886, i charkuteriverkstäder och korffabriker 4,244, i salubodar för födoämnen 29,173, i upplagsmagasinen för matvaror 6,448, i bagerier 1,982, i spisnings-lokaler 1,616, å ångfartyg och segelbåtar, hvarå födoämnen hitfraktas, 3,375 samt å jernvägarnes godsmagasiner 3,446 (å statsbanans 1,038, å Bergslagernas 912, å Vestkustbanans 1,130 och å Boråsbanans 866).

Anmärkas må, att såväl här ofvan som i Tab. 7, der antalet af helsopo-lisen under året undersökta fall nötkött samt kalv- och fårkroppar finnas anteck-nade, ha ej besöken och tillförseln å de bägge statsbanorna blifvit sammanförda, ehuru Vestkustbanan numera också är en statens tillhörighet, utån har jag, för att kunna lemna en tydligare öfversigt, fortfarande upptagit dem å dessa ställen som skilda banor.

Då såväl Vestkustbanan som Bergslagernas och Boråsbanan fortfarande hafva samma godsmagasin, besökes hvarje sådant tåg, som å de olika banorna hitför matvaror af tillsyningsman, som genast vid dess ankomst undersöker alla med detsamma hitfraktade köttvaror och gör anteckning öfver, hvad som deraf med detsamma hitförts.

De af tillsyningsmännen här ofvan nämnda besök och besigtningar, som de å diverse olika ställen verkställt, ha i de allra flesta fallen varit afsedda för att upptäcka, om sjuka djurkroppar, sjukliga djurdelar eller förskämda födo-ämnen med ångbåts- eller jernvägslägenheter hitförts eller om sådana saluhållits å torg, i matvarubutiker eller hamnat i charkuteriverkstäder eller korffabriker. Äfven ha en del besök blifvit gjorda i och för öfvervakande, att snygghet och renlighet varit rådande i matvarubutiker, bagerier, spisningslokaler m. m. samt att förvaringslokaler för födoämnen varit sunda, hvarvid särskild sträng tillsyn egnats sådana af månglare innehafda källare, hvari kött och fläskvaror, vare sig i färskt eller saltadt tillstånd, varit förvarade.

Förutom ofvannämnda besök och besigtningar ha tillsyningsmännen äfven under året utfört en del andra arbeten, som med matvarukontrollen stå i sam-manhang. Så t. ex. ha de 78 gånger under året öfvervakat nedgräfningen å Sanna af större djurkroppar, som å byrån blifvit såsom otjenliga till mennisko-föda kasserade. Varuegarne ha i sådana fall sjelfva fått ombesörja transporten af varorna till Sanna under helsovårdstillsyningsmans uppsigt. Smärre djur-

kroppar, inelfvor samt fränskilda sjukliga djurdelar, hvilka såsom odugliga beslagtagits, ha deremot å byrån blifvit oskadliggjorda af tillsyningsman genom begjutning med fotogén, och ha sådana varor sedermera för nedgräfnings af Nattmannen från byrån afhämtats ett par gånger i veckan.

Äfven ha tillsyningsmännen under året å flera olika ställen inköpt 1,080 prof af födoämnen och dryckesvaror m. m. såsom mjölk, grädde, smör, ister, marzipan, svagdricka, ättika, vichyvatten m. m. Af dessa ha tillsyningsmännen med Querennes lactodensimeter sjelfva undersökt 551 mjölkprof (186 prof oskummad och 365 prof skummad mjölk) i och för utrönande, om de kunnat mistänkas ha varit vattenspädda, hvilket dock i intet enda fall varit förhållandet. Öfriga 529 prof ha till stadskemisten öfverlemnats för undersökning och hänvisas angående resultatet af dessa undersökningar till stadskemistens berättelse för året.

I och med stadens tillväxt, hvarigenom en stor ökning af matvarubutikernas och charkuteriverkstädernas antal egt rum samt äfven därigenom, att köthandel numera eger rum å flera torg än förut, har det varit förenadt med mycket arbete för helsopolisen att på ett något så när tillfredsställande sätt upprätthålla kontrollen öfver matvaruhandeln.

Under året har Olskrokstorget blifvit anordnad som matvarutorg och den 1 December såsom sådant upplåtet till försäljning af fisk, kött, fläsk samt landtmannaprodukter i allmänhet. Redan under första månaden var tillförseln af mjölk, grädde, smör och potatis derstädes icke så obetydlig. Till och med hemslagtare infunno sig der å fardagarne och tillhandahöllo allmänheten kött, och ha af dem under månaden derstädes i småpartier försålts köttet efter 27 stycken nötkreatur.

För några få år sedan var nästan all köthandel förlagd till Kungstorget. Förutom å Kungstorget försåltes då nötkött endast i ett fåtal fall å Masthuggs- och Kusttorgen. Den största handeln med kött försiggår naturligtvis fortfarande på Kungstorget, men har handeln med kött å de ofvannämnda andra torgen under året icke heller varit så obetydlig. Å det förra af dessa ha nemligen under året saluhållits 1,687 fall nötkött, 1,199 kalf- och 493 fårkroppar samt å det sednare 261 fall nötkött, 309 kalf- och 203 fårkroppar. Å Stigbergstorget har handeln med kött deremot varit obetydlig. Under året har derstädes försålts köttet efter endast 9 storböskap, 141 kalfvar och 98 får.

Endast å Kungstorget sker försäljning af nötkött i hela partier; och göra stadens samtliga månglare samt charkuterihandlande der sina inköp. Å öfriga torg saluhålles köttet af hemslagtarne endast styckadt i småbitar.

Kustens fiskbrygga har under året blifvit nybyggd och platsen deromkring så anordnad, att fiskbåtar nu med bekvämlighet och i större antal än förut kunna angöra bryggan, hvarigenom fiskförsäljarne der ha bättre utrymme samt äfven trafikanterna numera med bekvämlighet kunna göra sina inköp vid sagda brygga.

Tillförseln af kött och fläsk har under året varit särdeles riklig och synes af tabellerna 8 och 9, att här under året saluförts 20,481 hela fall nötkött, 29,888 kalvvar, 32,568 får samt 29,690 hela och 1,167 halfva svinkroppar. Dessutom ha under året 24,050 smärre stycken fläsk varit inlemnade till undersökning, hvaraf 47 varit af amerikanskt ursprung och 18 från annan utländsk ort.

Anmärkas må, att siffrorna beträffande tillförseln af nötkött samt kalv- och fårkroppar äro lägre än hvad som i verkligheten tillförts, och har detta berott derpå att, då undersökningen af dessa köttslag ej är obligatorisk, alltid en del måste undkomma helsopolisens räkning och undersökning.

I stadens s. k. slagthus ha under året slagtats endast 368 storboskap, 642 kalvvar och 62 får. Dessförutom ha inom staden under året af 3:ne smärre slagtare, som hafva sina slagterier i stadens utkanter, slagtats af hvardera högst 2:ne kor i veckan, hvars kött de å härvarande torg under fardagarne styckat och saluhållit i småbitar. Äfven har inom staden af en fjerde slagtare, som endast inköper gödkalvvar för slagt, af honom i eget slagthus under året slagtats några hundra dylika. Allt det öfriga köttet, som här saluhållits, har af hemslagtare slagtats å landsbygden inom några mil här omkring och derifrån införts till staden på åkdon, med bantåg eller ångbåtar.

Tillförseln af kött under de olika dagarne har varit mycket olika och meddelas här nedan efter helsopolisens anteckningar en öfversigt öfver, huru densamma gestaltat sig under årets dagar.

	Storboskap.	Kalkroppar.	Fårkroppar.
Måndagar	231	283	109
Tisdagar	2,347	4,436	3,617
Onsdagar	4,159	4,424	5,492
Torsdagar	407	666	490
Fredagar	2,934	8,037	6,139
Lördagar	10,403	12,042	16,721
Summa	20,481	29,888	32,568

Af ofvanstående öfversigt synes således, att tillförseln under Lördagarne varit störst och dernäst på Onsdagarne. Å Måndagar och Torsdagar ha tillförseln deremot varit obetydlig. Det mesta, som då hitförts, har ankommit med bantåg samt fått å stationernas godsmagasiner qvarligga till Tisdags och Fredags morgnarne, då det först torgförts. Under sednare åren har tillförseln på Tisdagar och Fredagar ökats icke så obetydligt. Detta har berott dels derpå, att omsättningen af charkuterivaror under sednare åren ökats betydligt, hvarigenom charkuterihandlandena, för att kunna tillhandahålla allmänheten varor af färskaste slag, måste flera gånger i veckan göra inköp af färskt kött och dels derpå, att köttmånglarne numera äfven å andra dagar än fardagar kunna göra sina inköp, då de nu i sina butiker i hallarne hafva plats för köttets förvaring till dagen

derpå, hvilket förr ej var händelsen, då de från bord och stånd å torgen idkade sin kötthandel. Då kunde de ej göra större inköp af kött, än hvad som beräknades möjligen kunna blifva slutsåldt för dagen.

Om man gör en jemförelse mellan tillförseln af kött och fläsk under året med nästföregående års, finner man, att densamma öfverstigit föregående års med 1,879 fall nötkött, 3,082 kalf-, 2,554 får- och 2,034 hela svinkroppar. Deremot har årets tillförsel af halfva svinkroppar och mindre stycken fläsk understigit föregående års med respektive 77 och 1,441.

Äfven tillförseln af hästkött har under året varit särdeles stor och har här under året saluhållits dylikt kött af 983 bak- och 880 framparter eller 231 flera bak- och 170 flera framparter än under året derförut. Dessutom har köttet af de 103 framparter, som utgjort skilnaden mellan saluhållna bak- och framparter, härstädes nog äfven till största delen försålts, ehuru i form af korf, köttfärs eller rökt saltadt hästkött.

Då tillsyningsman vid sina inspektioner påträffat födoämnen, som i ett eller annat hänseende befunnits afvika från det normala, har varuinnehafvaren af honom förståndigats att genast låta afföra detsamma till köttbesigningsbyrån för närmare undersökning. I 1,286 fall ha dylika födoämnen under året af tillsyningsmännen påträffats, hvaraf å torg 290, i slagterier 873, i upplagsmagasinen 17, i korffabriker och charkuteriverkstäder 24, i handelslokaler 4, å jernvägsstationer 38 och å fartyg 40, och ha desamma utgjorts af 92 hela fall och 16 partier nötkött, 26 hela kroppar och 2 partier kalkkött, 10 hela kroppar och 1 parti fårkött, 6 partier fläsk, 2 hela fall och 1 större parti hästkött, 1 höna, 1 parti sylta, 3 partier ägg och 1,125 inelfvor.

Den stränga tillsyn, som af helsopolisen utöfvats öfver tillförseln af matvaror å torg, jernvägar och båtar och som för landtmännen här omkring numera är nogsamnt bekant, har haft det goda med sig, att åtminstone en större del af traktens allmoge numera ej vågar torgföra en vara, som den vet vara felaktig, utan först transporterar den till byrån för erhållande af besked, om den kan vara till människoföda användbar eller ej.

Om man häri inräknar svinkroppar och delar deraf, som, derigenom att undersökningen af fläsk här är obligatorisk, ändock måst inlemnas, ha under året tillsammans 1,549 slagtrade djur eller djurdelar af felaktig beskaffenhet varit frivilligt inlemnade till undersökning å byrån, och ha desamma utgjorts af 294 hela fall och 1 parti nötkött, 853 hela svinkroppar, 18 partier svinkött, 177 spädgrisar, 24 fall hästkött, 15 hela kroppar och 1 parti kalkkött, 6 fårkroppar, 5 fall elgkött, 71 svinistrar och 80 inelfvor. I de fall, då varorna ansetts till människoföda helt och hållet odugliga, ha de beslagtigits, men i sådana fall, då djurkropparne med undantag af vissa sjukliga delar ansetts användbara, ha endast dessa frånskurits och beslagtigits samt egaren derefter fritt fått föfoga

öfver sin vara. Så har ock förfarits med sådana födoämnen, som af helsopolisen anhållits.

Anmärkas må, att samtliga här ofvan och i tabell 7 omnämnda fall hästkött, som ansetts till människoföda användbara, ha samtliga härstammat från djur, som nedslagtats för benbrott. De i tabell 6 upptagna elgköttfallen ha samtliga varit betydligt skottskadade, hvarföre, innan de fått saluhållas, en hel del blodiga delar dessförinnan måst frånskiljas

Inalles ha således under året å byrån 2,835 felaktiga födoämnen varit föremål för undersökning, hvaraf 2,698 (1,451 frivilligt inlemnade och 1,247 af helsopolisen anhållne) utgjorts af nödslagtade djur eller sådana, hos hvilka efter slagtningen sjukliga förändringar blifvit iakttagna eller ock af sjukliga djurdelar, 128 (90 frivilligt inlemnade och 38 af helsopolisen anhållne) af i förskämning stadda födoämnen, och 9 (8 frivilligt inlemnade och 1 af helsopolisen anhållne) af sjelfdöda djur.

I 1,372 fall (1,275 frivilligt inlemnade och 97 af helsopolisen anhållne) ha varorna, som utgjorts af hela djurkroppar, ansetts till människoföda användbara och fått försäljas, dock först sedan alla sjukliga delar blifvit desamma å byrån frånskurna.

I 1,463 fall (274 frivilligt inlemnade och 1,189 af helsopolisen anhållne) ha varorna blifvit totalt kasserade, och ha desamma utgjorts af 2 hela fall häst- och 42 fall nötkreaturskött, 13 får-, 25 kalf- och 38 svinkroppar, 16 spädgrisar, 3 kobringor och 14 mindre partier nötkött, 24 partier fläsk och svinkött, 1 parti häst-, 1 parti får- och 3 partier kalkkött, 1 parti sylta, 71 svinstrar, 1 höna, 1,205 inelfvor och 3 partier ägg om tillsammans 83 stycken. Anmärkas må, att häri äro icke de större eller mindre partier sjukliga delar inräknade, hvilka frånskurits de flesta här ofvan nämnda 1,372 djurkropparne, som derefter ansetts användbara och fått försäljas.

Öfver antal och beskaffenhet af de hela, i ett eller annat hänseende felaktiga, djurkroppar, som å byrån under året varit föremål för särskilda undersökningar, lemnas å följande sida en öfversigt.

Af storböskap ha 5 kasserats för tuberkulos, hvaraf i ett fall äfven bröstbenet och ett af ryggkotornas tornutskott voro angripna af sjukdomen, 3 för höggradig hämoglobinuri, 2 för höggradig osteomalaci, 2 för septikæmi, 1 för bröst- och bukhinneinflammation, 3 för vattusot och 25 för andra sjukdomar, hvarvid i muskulaturen förefunnits mera betydande oedematösa utjutningar eller köttet varit missfärgadt och illaluktande. I ett fall har en kokropp, som af helsopolis anhölls å statsbanans godsmagasin, kasserats för höggradig förskämning.

Af svinkroppar ha 7 kasserats för trikiner, 11 för tuberkulos med affektion af bensystemet, 2 för pyæmi, 1 för uræmi, 2 för höggradig rödsjuka, 2 för

Djurslag.	Antalet hela djur-kroppar.	Frivilligt inlemnade till undersökning.		Af helsopolisen anhållna.		Summa	
		Användbar.	Till mennisko-föda ojenlig.	Användbar.	Till mennisko-föda ojenlig.	Användbar.	Till mennisko-föda ojenlig.
Storboskap.....	386	262	32	82	10	344	42
Kalf.....	41	5	10	11	15	16	25
Får.....	20	4	6	3	7	7	13
{ Svin (vuxna).....	853	815	38	—	—	815	38
{ Spädgris.....	177	161	16	—	—	161	16
Häst.....	26	23	1	1	1	24	2
Elg.....	5	5	—	—	—	5	—
Summa	1,508	1,275	103	97	33	1,372	136

vattusot och 7 för andra sjukdomar, hvarvid fläskan varit missfärgade och illaluktande samt haft ett osmakligt utseende. 6 svinkroppar ha kasserats, enär de forskrifvit sig från sjelfdöda djur, och ha samtliga dessa blifvit frivilligt anmälda till oskadliggörande af Engelska svinslagteriet härstädes.

I afseende å de trikinösa svinkropparne må nämnas, att 5 af dem voro från Lundby socken å Hisingen och 2 från obekanta platser i Vestergötland. Alla 5 svinkropparne från Lundby socken voro från samma ställe och egdes af en slagtare derstädes. Det är ej första gången, som trikinfall bland svinen derstädes förekommit, ehuru ej under de allra senaste åren. För flere år sedan påträffades nemligen i flera derifrån å byrån inlemnade svinkroppar trikiner vid undersökningarne. Förutom i ofvannämnda 7 svinkroppar ha trikiner äfven under året påträffats i 3 här till besigtning inlemnade salta svinhufvuden, hvilka uppgåfvos ha blifvit inköpta från ett svinslagteri i Skåne.

Af spädgrisar har en kasserats för förskämning och 15 för hos dem förekommande sjukliga förändringar af sådan art, att de ansetts till menniskoföda otjenliga.

Af kalkropparne ha de flesta kasserats för septikæmi. En omkring 2 månader gammal gödkalf blef kasserad för tuberkulos. 2 af de kasserade kalkropparne voro stadda i förskämning och 1 forskref sig från ett djur, som först efter döden blifvit blodaftappadt.

Af fårkroppar har 1 kasserats för förskämning och 12 för vattusot.

Af hästkött har 1 fall kasserats för pyæmi och ett, som forskrifvit sig från

sjelfdödt djur. Det förra blef å ångbåt anhållet från en landtman och det sednare af hästslagtare hos helsopolisen frivilligt anmaldt till oskadliggörande.

Anmärkningsvärdt är, att under året endast ett fall hästkött af hästslagtare blifvit anmaldt till oskadliggörande, men har detta antagligen berott derpå, att hästslagtarne ändtligen efter årslånga föreställningar synas ha börjat inse det oriktiga deri att samtidigt bedrifva handel med kadaver och derjemte korftillverkning.

Hästslagtarne ha nemligen städse förut haft för sed eller snarare osed att af stadens och traktens hästegare, som till dem plägat sälja sina utrangerade hästar, äfven inköpa sådana, som sjelfdödt eller varit behäftade med sådana sjukdomar, att veterinär ej kunnat godkänna dem till slagt såsom föda åt människor, iföljd hvaraf desamma i enlighet med matvaruförordningens föreskrifter ej å hofvarne blifvit försedda med veterinärs inbrända namninitialer. För sådana kadaver eller sjuka hästar ha hästslagtarne betalat några få kronor och använt dem till försäljning som hundföda eller till fettutsmältning, hvilket skett under kontroll af helsopolis, som på anmälan af hästslagtare till honom beordrats att öfvervaka, det kadavren blifvit på uppgifvet sätt oskadliggjorda. Enär hästslagtarne varit boende i angränsande landtkommuner och flera kilometer utom stadens område, har detta orsakat helsopolisen icke så obetydligt besvär, isynnerhet som ändock för hvarje vecka oförmodade inspektioner af härvarande helsopolis med vederbörande kommunalnämnders tillstånd verkstälts i dessa hästslagtares slagthus och korftillverkningslokaler.

Under åren 1886—1895 blefvo icke mindre än 289 dylika hästkroppar (231 sjelfdöda och 58 för sjukdom nedslagtade) af hästslagtarne anmälda och under tillsyn af helsopolis oskadliggjorda, hvarvid, om kropparne skulle till hundföda användas, hela köttfallen alltid lemnades på samma ställe, vanligtvis i brädgårdshamnarne vid elfven, der de under tillsyn af helsopolis blefvo nerhuggna i småbitar och af köparen nersaltade. Telefonförfrågningar gjordes dessförinnan hos den veterinär, som behandlat djuren under sjukdomen, om han ansåge dem kunna användas till hundföda eller ock förevisades af hästslagtarne veterinärintyg om förhållandet. Under samma tid blefvo ock vid helsopolisens oförmodade besök 17 dylika hästkadaver påträffade, hvilka dock ej blifvit hos helsopolisen anmälda. På förfrågan om orsaken härtill ha hästslagtarne alltid lemnat förklaringar, att de nyss förut bekommit kadavren och ej ännu hunnit anmäla dem. Samtliga dessa ha äfven blifvit af helsopolisen oskadliggjorda, hvadan hela antalet dylika under denna tioårsperiod uppgått till 306 stycken.

Hvarje gång hästslagtare anmält, att han önskade få ett dylikt kadaver oskadliggjordt, har jag för honom framhållit det orätta deri, att till sitt slagthus hemföra och i detsamma upphänga dylikt kadaver tillsammans med kött efter friska djur. Samma redskap ha ju ock vid afslagningen af kadavren och de

friska djuren blifvit använda. Äfven råka ju ock sjelfdöda djur, hvilkas inelfvor först flera timmar efter döden blifvit urtagna, snart i förruttnelse; och sprida dylika dessutom vid afslagtningen ofta en elak stank i slaghuset, härrörande dels af ingifna medikamenter och mången gång äfven af sjukdomen. Äfven har jag för dem påpekat att, då de samtidigt bedrifva fabrikation af korfvaror samt dessutom nedsalta kött för rökning, misstanke ju alltid kan uppstå, det de möjligen skulle kunna använda köttet efter dylika till beredning af korf eller nersaltning, då all kontroll öfver dessa varors beskaffenhet sedermera är omöjlig.

Allt detta ha de nog både insett och erkänt. Om man af den omständigheten får döma, att under de sednaste åren endast ett fåtal dylika fall blifvit anmälda till oskadliggörande och inga af helsopolisen vid dess oförmodade besök i hästslagterierna ej heller påträffats, synes som om hästslagtarne numera gjorde erkännansvärda bemödanden att åtminstone ej så ofta inköpa dylika.

En gång är ingen gång, säger visserligen ordspråket, men i detta fall är en gång till och med för mycket, hvilket visat sig deraf, att under året en hästslagtare ej kunnat motstå frestelsen att förskaffa sig ett dylikt, hvilket dock-fri-villigt anmäldes.

För att dock för framtiden förekomma, det dylika kadaver af hästslagtare blifva inköpta, hvilket ju betydligt försvårar helsopolisens kontroll öfver hästköttshandeln, isynnerhet som hästslagterierna och dermed förenade korffabriker ej så ofta, som önskligt vore, kunna besökas af helsopolisen, enär desamma äro belägna så långt utom staden, har jag i skrifvelse till Helsovårdsnämnden af den 29 Juni gjort hemställan derom, att Nämnden genom Konungens Befallningshafvande hos Vestra Frölunda och Lundby kommuner, hvarinom hästslagterierna f. n. äro belägna, måtte utverka, att särskilda ordningsstadgar för slagterihandtering och korftillverkning af dem måtte blifva antagna, hvari vid vite bland annat måtte påbjudas, att kött af sjelfdöda djur eller sådana delar af slagtade djur, som äro säte för sjukliga förändringar eller eljest kunna anses till människoföda otjenliga icke få vid tillverkning af födoämnen användas eller ens förvaras i till korffabrik hörande slagteri, arbetslokaler eller särskilda förvaringsrum.

Att en skärpt kontroll öfver hästköttshandeln icke är så oviktig, synes bland annat deraf, att under året icke mindre än 60 sjelfdöda hästar af Nattmannen blifvit oskadliggjorda. Anmärkas må dock, att detta antal är temmeligen betydligt för att endast förskrifva sig härifrån staden, men har dertill bidragit, att en farsotartad hästsjukdom, lunggröta, under större delen af året här varit gängse och att icke mindre än 38 dött endast af denna sjukdom. För ett eller annat år sedan affördes till Nattmannen å Sanna endast ett fåtal kadaver, hvilket ock synes visa, att hästslagtarne ämnade försöka afstå från inköp af dylika.

Af inelfvor ha under året 1,205 (80 frivilligt inlemnade och 1,125 af helsopolisen anhållne) såsom otjenliga till människoföda blifvit beslagtagna och oskadliggjorda. Med undantag af 18 (1 kalv-, 6 nötk- och 11 svinlefrar), som varit stadda i förskämning ha alla öfriga kasserats på grund af sjukliga förändringar såsom tuberkulos, inflammation, varbildning, parasiter m. m. Inelfvorna ha utgjorts af 1 svintunga (trikinös), 1 häst-, 2 kalv-, 138 svin-, 107 nötk- och 130 fårlefrar, 7 svinhjertan, 21 nötk-, 4 får- och 767 svinlungor, 8 kojufver och 19 svinnjurar. Frivilligt inlemnade ha deraf varit en svintunga, 1 får-, 12 nötk- och 56 svinlefrar, 6 nöttungor och 4 kojufver. Å torg ha af helsopolisen anhållits 6 nötk- och 4 fårlungor, 1 kalv-, 4 svin-, 71 nötk- och 126 fårlefrar samt 3 kojufver, i slagterier 1 häst-, 4 nötk- och 75 svinlefrar, 8 nötk- och 758 svinlungor, 7 svinhjertan och 19 svinnjurar, i upplagsmagasiner 4 nötlefrar, i korffabriker 1 får-, 3 svin- och 5 nötlefrar, 9 svinlungor och 1 kojufver, i handelslokal 1 nötlefver, å jernvägsstationerna 9 nötlefrar och å fartyg 1 par nötlungor, 1 kalv-, 1 nötk- och 2 fårlefrar.

Under sommaren har jag på uppdrag af Helsovårdsnämnden företagit undersökningar af de sanitära förhållandena i de slagterier och korffabriker, som varit belägna inom Örgryte, Lundby, vestra Frölunda och Fässbergs kommuner och har jag i rapport af den 29 Juni meddelat resultatet af dessa undersökningar. I såväl denna som i skrifvelse af den 29 Aug. har jag ock ansett mig nödgad påpeka åtskilliga sanitära missförhållanden, som vidröra kötthandeln härstädes, iföljd hvaraf Helsovårdsnämnden aktat nödigt att i skrifvelse till herrarnas Stadsfullmäktige af den 9 Oktober göra framställning om vissa ändringar i och tillägg till § 3 af gällande matvaruförordning (se Stadsfullmäktiges Handlingar N:o 117 för år 1896), hvilka, af Stadsfullmäktige gillade och antagna, sedermera af dem blifvit till Konungens Befallningshafvande öfverlemnade för fastställelse.

Under året har Göteborgs helsopolis på Helsovårdsnämndens framställning erhållit tillståndsrätt af kommunalnämnderna i Partilled, Backa, Tufve och Rödbo kommuner att verkställa inspektioner i inom dessa kommuner belägna slagterier. Sådan rätt har förut blifvit helsopolisen meddelad af kommunalnämnderna i Örgryte, Vestra Frölunda, Fässberg och Lundby socknar.

Hos 1,117 diverse föremål ha tuberkulösa förändringar, efter hvad som af nedanstående öfversigt synes, förekommit.

	Privillig inlemnade till undersökning å byrå.	Af helsopolisen anhöllne.					S u m m a.
		Å torg	I slagteri	I korfbruk eller charku- teriverkstad	Å jernvägs- station	Å fartyg	
Storboskap	92	15	—	—	11	—	118
Svinkroppar	545	—	—	—	—	—	545
Gödkalf	—	—	—	—	—	1	1
Nöt- { lungor	2	5	8	—	1	—	16
{ lefrar	1	2	1	—	—	—	4
Svin- { lungor	—	—	312	8	—	—	320
{ lefrar	39	—	68	3	—	—	110
Svinhjertan	—	—	2	—	—	—	2
Kalflever	—	—	—	—	—	1	1
Summa	679	22	391	11	12	2	1,117

Af samtliga här under året saluhållna fall nötkött ha tuberkulösa förändringar i 0,58 % påträffats hos bröst- och bukhinnorna eller endera deraf.

Hos svinkroppar har denna sjukdom förekommit ännu oftare, ehuru den i de allra flesta fallen varit lokaliserad till endast de submaxillära lymftkörtlarne. 246 af dem ha varit inlemnade till undersökning af Engelska svinslagteriet, 189 af hemslagtare, 56 af bönder och andra personer, som ej idkat slagterihandtering och ej heller innehaft mejeri, 40 af kommissionärer och 14 af korftillverkare.

De flesta af de vid härvarande Engelska svinslagteri slagtrade svin ha varit inköpta från mejerier i Vestergötland och Halland.

Anmärkningsvärdt är, att tuberkulösa förändringar påträffats i så många svinkroppar, tillhörande personer, som ej idkat slagteri- eller mejerihandtering. I flertalet af dessa fall ha inga upplysningar kunnat erhållas, huru djuren sannolikt blifvit smittade. I 2:ne fall upplystes, att med lungsot behäftade personer ansat de af tuberkulos angripna svinen och är det väl högst sannolikt, att i dessa fall svinen slickat i sig deras upphostningar samt derigenom bibringats smittan. Ett par landtmän, som hvardera haft flera af sina svin angripna af denna sjukdom, ha lemnat mig upplysningar, att de från charkuterihandlande härstädes inköpt svinmat, och är det väl sannolikt, att tuberkulösa inelfvor, som af dem vrakats och ikastats bland köttaffallet, i dessa fall varit orsaken till sjukdomen.

Hos hemslagtares svin, som såsom föda erhålla slagtaffall, isynnerhet nöt-

kreaturslungor, hvori tuberkulösa processer så ofta förefinnas, förekommer sjukdomen mycket allmänt, och skulle nog ett större antal dylika ha kunnat antecknats såsom hafvande varit af tuberkulos angripna, om hemslagtarne icke vid slagningen aflägsnat de submaxillära lymfkörtlarne. En stor del af dem ha nemligen numera för sed att alltid bortskära dessa, sannolikt mången gång äfven om de icke varit af sjukdomen angripna, till förekommande deraf, att vid dessamma undersökning å byrån inga tuberkulösa härdar deri händelsevis måtte påträffas, då fallet i byråns journal antecknas jemte varuinnehafvarens namn. Varningar gifvas ständigt hemslagtare, att de till föda åt sina svin ej skola använda tuberkulösa inelfvor. Först då det inträffar, att en hemslagtare får en svinkropp kasserad för allmän tuberkulos, blir denne sedermera försigtigare.

Detta hemslagtarnes beteende att frånskära de submaxillära lymfkörtlarne, försvårar betydligt kontrollen, ity att man vid undersökningen af svinkroppar å tuberkulos i dem har en god ledning för bedömandet, om djuren varit af denna sjukdom angripna. Isynnerhet under vintertiden, då fläsken äro stelfrusna, är det så mycket kännbarare att för diagnosen å tuberkulos sakna dessa körtlar, enär det då vanligtvis är mycket svårt åtkomma andra dylika för undersökning.

Charkuterihandlandenas antal utgjorde vid årets slut 35. Förutom dessa korftillverkare funnos äfven 2:ne inom staden boende personer, som sysselsatte sig med korf- och syltberedning, men ha de tillverkat sina varor endast af inelfvor och hufvudkött.

Samtliga dessa personers tillverkningslokaler befunno sig vid årets slut i temmeligen tillfredsställande skick. Visserligen kunde mot en del af dem den anmärkningen göras, att de i förhållande till tillverkningarnes storlek och der anställd arbetspersonal voro väl trånga. Äfven äro en del af dessa matvaruwerkstäder belägna i källarevåningar, hvarigenom de ej äro så ljusa, som önskligt vore. Dylika lokaler böra framförallt vara rymliga och mycket ljusa samt lätta att ventilera, hvilket ock mången gång försvåras deraf, att de äro inrymda i källarelägenheter.

Förutom öfver dessa, som inspekterats minst 2:ne gånger i veckan af helsopolisen, ha äfven för hvarje vecka besök blifvit gjorda i 2:ne charkuteriwerkstäder å Gårda i Örgryte socken och i 2:ne tillverkningslokaler för hästkorf, hvaraf den ena är belägen i Vestra Frölunda och den andra i Lundby socken. Anledningen till, att helsopolisen äfven utsträckt sin verksamhet till inspektion öfver korffabriker i angränsande kommuner, har berott derpå, att der tillverkade varor försäljas i förhyrda butiker här i staden. Äfven dessa utom staden belägna korffabriker befunno sig vid årets slut i oklanderligt skick.

En ny hall har under året af ett aktiebolag blifvit uppförd å tomten vid Rosenlundsgården N:o 1. Centralhallen, som den kallas, är utmärkt snyggt och ändamålsenligt inredd samt inrymmer 40 butiker och 16 källare.

Nedanstående tabell lemnar en öfversigt öfver matvaruaffärernas antal och beskaffenhet i de olika hallarne vid årets slut.

Handelsvarans art.	Saluhallen	Masthuggs- bazaren	Bazar Alliance	Götahallen	Viktoriahallen	Centralhallen	Summa
Kött af storboskap, kalf och får.....	34	1	13	2	1	2	53
» » häst.....	—	—	1	1	—	—	2
Fläsk.....	26	2	15	3	1	2	49
Korf och charkuterivaror.....	8	1	11	2	—	1	23
Smör och ost.....	24	4	19	4	3	4	58
Bröd.....	10	—	5	2	—	1	18
Villebröd.....	2	—	—	—	—	1	3
Frukt.....	2	—	1	1	1	1	6
Salt fisk och sill.....	1	1	1	1	1	—	5
Mjöl, gryn m. m.....	—	—	1	—	—	—	1
Rotfrukter och grönsaker.....	—	1	—	—	—	—	1
Karameller.....	1	—	—	—	1	—	2
Summa	108	10	67	16	8	12	221

Förutom i ofvanstående öfversigt upptagna 127 kött-, fläsk- och charkuteri-affärer funnos dessutom i skilda stadsdelar äfven 43 butiker, der endast dylika varor försålles. I 36 af dem försålles charkuterivaror, i 3 kött och fläsk, i 3 endast fläsk och i 1 hästkött. Samtliga dessa liksom alla hallbutikerna befunnos vara i snyggt skick. Rökta korfvar och saltadt fläsk finnas dessutom till salu i en stor del af stadens speceributiker.

Bageriernas antal utgjorde vid årets slut 190, hvaraf 134 voro belägna ofvan jord och 56 i källarevåningar. I 93 bakades endast husbröd, i 72 endast tébröd och i 25 bägge sorterna. I 99 fall var bostaden sammanhängande med bagerilokalen och i 91 fall belägen utom densamma. 174 af bagerierna ha antecknats såsom snygga och 16 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet, och ha innehafvare af de sednare lokalerna af helsopolisen blifvit anmanade att skyndsamt låta försätta dem i snyggt skick. 12 bageriaffärer ha under året upphört vare sig deraf, att husen, hvori de varit belägna blifvit rifna eller af annan orsak. Under året ha 7 nya tillkommit, hvaraf 3 i gamla hus och 4 i nybyggda hus. I samtliga bagerierna sysselsattes ett arbetareantal af 715 personer, hvaraf största delen qvinnor. Under året ha större eller mindre reparationer på tillsägelse af helsopolisen blifvit verkställda i 65 bagerier.

I 438 butiker försåldes vid årets slut mjölk och grädde. Af dessa voro 297 belägna ofvan jord och 141 i källarevåningar. I 276 fall var bostaden med mjölkförsäljningslokalen sammanhängande och i 162 fall belägen utom densamma. 410 af lokalerna ha antecknats såsom snygga och 28 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. I 435 af butikerna försåldes grädde, i 246 oskummad och i 424 skummad mjölk. I 83 af butikerna ha på tillsägelse af helsopolisen reparationer i ett eller annat hänseende under året blifvit vidtagna.

g) Kemiska analyser.

Stadskemistens årsberättelse för år 1896.

Under året hava följande 4,444 föremål inlämnats till laboratoriet för undersökning:

	Antal prov		Antal prov
1. Närings- och njutningsmedel.			
Hvetemjöl	3	Kaffesurrogat	3
Rägmjöl	1	Te	6
Korngryn	1		
Ärter, konserverade	1	2. Vatten.	
Fiskkorv	1	Dricksvatten	65
Smör	87	Läskevatten, kolsyrade	21
Margarin	5	Mineralvatten, artificiellt	1
Ister, skiradt	37	Järnvatten, naturligt	2
Kronärtskockor, konserverade	1	Ångpannevatten	2
Marzipan	1	Vatten för andra industriella ändamål	1
Matolja (olivolja)	8		
Buljong	1	3. Kemikalier och kemiskt-tekniska produkter.	
Sirap	7	Järn och stål	22
Komjök, oskummad	654	Zink	1
» skummad	189	Bly	3
Tjämnjök	1	Antimon	1
Grädde	155	Tenn	2
Lageröl	15	Förtening	7
Pilsneröl	5	Hvitmetall	2
Lagerdricka	3	Ferrokrom	10
Sötöl (överjäst)	6	Patronhylsor	1
Svagdrika	11	Svavel	1
Punsch	6	Fosfor	1
Vin	3	Svavelsyra	2
Konjak	3	Natronlut	1
Arrak	1	Pottaska	4
Whisky	2	Kaliumnitrat	2
Kakao	1	Soda	3
Kaffe	1	Vattenglas	1

	Antal prov		Antal prov
Koksalt	1	Papper	5
Glaubersalt	7	Karbolineum	94
Natriumhydrosulfat	2	Asfalttjära	3
Salmiak	3		
Permanenthvitt	1	4. Fettämnen, oljor, fernissor o. d.	
»Safinit»	1	Talg	7
Kromalun	1	Kokosfett	1
Kopparsulfat	2	Ullfett	1
Mönja	6	Konsistentfett	4
Autimonsalt	1	Vaselin	3
Konserveringsmedel	2	Paraffin	3
Glas	1	Ceresin	2
Emalj	10	Vagnsmörja	5
Gasreningsmassa	1	Bomolja	24
Hammarlagg	1	Rovolja	5
Härdslagg	1	Sesamolja	1
Tändstickor	1	Jordnötolja	1
Isoleringscementin	2	Majsolja	1
Ättiksyra	10	Ricinolja	2
Ättiksprit och ättika	58	Linolja, rå	2
Ättiketer	1	» kokad	4
Sprit	4	Hvalolja	1
Finkelolja	1	Sältran	1
Citronsyra	1	Bageriolja	2
Oljsyra	2	Maskinolja (vanligtvis en blandning av fet olja och mineralolja)	19
Karbolsyra	1	Cylinderolja	24
Petroleumbenzin	1	Spindelolja	1
Benzol	1	Mineralolja för smörjning, ljus	5
Kolloidium	1	» » » mörk	6
Prässljäst	15	Fotogen	33
Tvål	1	Pepparmyntolja	1
Säpa	2	»Tereben»	1
Säppulver	3	Fernissa	3
Potatisstärkelse	1	Dammaraharts	1
Dekstrin	2		
Klister	1	5. Malmer o. d.	
Lim	1	Järnmalm	2
Ekbets	1	Krommalm	3
Smörfärg	2	Stenkol	3
Ostfärg	2	Brunsten	2
Ostlöpe	2	Svavelkis	16
Indigo	9	Magnetkis	1
Kamfert	1	Fältspat	1
Trämassa	1531		

	Antal prov		Antal prov
7. Divärse.			
Flusspat	2	Vävnad (trådämnets ursprung)	17
Gips	3	» (appretyr m. m.)	2
Kalksten	1	Vadd	2
		Bomullstrassel	1
		Tjärdrev	1
6. Foder- och gödnings-ämnen, jordarter o. d.		Arsenikprov (vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier o. a. prov, som undersökts endast på arsenik)	886
Rapskaka	3	Sockerbeta	3
Linfrökaka och linfrökakmjöl	5	Linfrö	3
Melass-foderkaka	1	Hafstång	3
Rågkli	1	Ekbark	1
Riskli	1	Murtegel	4
Maltgroddar	2	Murbruk	1
Mäsk, torkad	1	Pannsten	1
Sillguano	23	Pannstensmedel	5
Sillguanofosfat	1	»Acetogen»	2
Blodmjöl	1	Läkemedel	2
Benmjöl	9	Härfärgningsmedel	4
Superfosfat	12	Arcanum	1
Tomasfosfat	11	Rättpilller	1
Mossgödning	1	Urin	17
Kaligödning	1	Handskrift	1
Chilispeter	1	Jordfärg	1
Torvmullspudrett	7	»Pine fibre»	1
Torvmull	7	Brosch	1
Åkerjord	6	Bakugn	1
Märgel	4	Mungiga	1
Lera, eldfast	1		
Sand	8		
		Summa prov	4444

Bland dessa prov hava en del av mig för undersökning anskaffats.

Rörande det försök till gruppering av de undersökta föremålen, som här ovan gjorts, så får jag nämna, att den icke i alla hänseenden är exakt; där finnas föremål, som kunna hänföras till olika grupper, och andra, om hvilka man kan tveka, hvar de rättast böra stå. För översiktens skull tror jag dock denna gruppering kunna vara av något gagn. Inom de särskilda grupperna är sedan också en viss ordning följd. Så t. eks. börjar den största eller tredje gruppen med metaller och metallegeringar, därefter komma metalloider, sedan syror, baser och salter — allt oorganiska preparat — och slutligen följa de organiska.

Det stora flertalet analyser utgöres av:

träm masseanalyser	34,5 %	} = 73,4 %
arsenikprov	19,9 %	
och mjölkanalyser: oskummad mjölk..	14,7 %	
skummad mjölk...	4,3 % 19,0 %	

Därnäst komma analyser av:

grädde	3,5 %
karbolineum	2,1 %
smör	2,0 %
dricksvatten	1,5 %
ättika och ättikspirit	1,3 % o. s. v.

För Göteborgs stads hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål under året undersökts:

	Antal prov		Antal prov
Smör	78	Svagdricka	8
Ister, skiradt	34	Vichyvatten	5
Marzipan	1	Ättika	50
Oskummad mjölk	72	Härfärgningsmedel	3
Skummad mjölk	131	Rättpiller	1
Grädde	149		
Sötöl	1	Summa prov	533

Om några bland analysföremålen är jag i tillfälle att meddela en del närmare uppgifter.

Rågmjölsprovets innehöll högre syrehalt än vanligt godt mjöl och befans vara alldeles odugligt för brödbakning.

Korngrynen, levererade till en offentlig inrättning här, voro icke leveransgiltiga såsom varande dåligt skalade.

För hälsovårdsnämndens räkning hava 78 smörprov inköpts dels i butiker (62 prov) och dels på torg (16 prov). Någon olaga skyltning upptäcktes därvid icke i år. Santliga proven undersöktes med Sondéns likvoskop, och befunnos därvid tre prov vara misstänkt margarin. Av dessa prov, som inköpts i butiker, undersöktes sedan två enligt lagstadgad metod, och bekräftades därigenom, att dessa prov verkligen utgjordes av margarin. Smörproven hava även undersökts på vattenhalt, och var denna i prov från:

	butiker	torg
i medeltal.....	12,22 %	18,66 %
högst.....	18,9 %	29,6 %
lägst	6,4 %	13,2 %

Likasom föregående år visar även nu torgsmöret högre vattenhalt än butiksmöret, och kan denna vattenhalt hos torgsmöret anses vara mycket för hög, då medeltalet med över 3 % överstiger den högsta vattenhalt, man bör tillåta i saluhållet smör, eller 15 %. Det vore önskligt, att det bleve i lag fastställt, huru mycket vatten smör finge innehålla. Som det nu är, kan en person sälja smör med huru mycket vatten som hälst, utan att han riskerar något åtal för bedräglig handel.

Butiksmöret har kostat högst 260, lägst 100*) och i medeltal 208 öre per kilo, beräknadt av priset å 50 eller 100 g. Torgsmöret har kostat högst 200, lägst 180 och i medeltal 191 öre per kilo, beräknadt i allmänhet av priset på 1/2 k.

Flertalet av de undersökta isterproven hava varit förfalskade, nämligen 2 prov av 3, inlämnade från enskilda personer, och 22 prov av 34, inköpta av hälsopolisen i butiker härstädes.

Om de för hälsovårdsnämnden undersökta isterproven meddelas följande analytiska data:

	Förfalskade prov		Oförfalskade prov	
	lägst	högst	lägst	högst
Smältpunkt (= fullt smält vid)	+ 45° C	+ 49° C	+ 45° C	+ 51° C
vatten	0	18,33 %	0	2,07 %
aska	spår	0,10 %	0	spår
jodtal	78,3	87,2	55,7	62,2

Skiradt ister bör vara vattenfritt eller nästan vattenfritt. Huru vida sådana vattenhalter som 2,07 %—2,24 %, som förekommo hos tre prov, skola anses vara tillkomna genom förfalskning, lämnar jag dock därhän. Däremot böra de prov, som höllo resp. 12,35 %, 15,01 % och 18,33 % vatten, avgjordt anses vara förfalskade. Därtill kommer nu, att dessa tre sistnämnda prov dess utom voro förfalskade med bomullsfröolja eller bomullsfröoljestearin. På denna inblandning prövades dels enligt Welmanns'**) och dels enligt Stocks metod. Alla de förfalskade isterproven innehöllo bomullsfröolja.

Någon skilnad i pris i detaljhandeln mellan oförfalskad och förfalskad ister synes icke finnas. Det har varierat mellan 8 och 12 öre per 100 g; medeltalet har varit 10,3 öre. Eljest borde det förfalskade istret kunna säljas till mycket lägre pris, ty bomullsfröolja är en mycket billigare vara än svinister; men man vill väl icke genom ett för lågt pris göra varan misstänkt.

*) Det smör, som kostade 100 öre per k, var dock förfalskad; annars var lägsta priset å butiksmör 160 öre per k.

**) En svag grönfärgning med Welmanns' prov angiver ingen förfalskning.

Så vidt jag vet, har det förut varit uteslutande utländskt (amerikanskt) ister, som förekommit förfalskad i marknaden. Men på senare tid har man börjat förfalska ister även i Sverige. I Skåne finnes nu en sådan isterfabrik. Vid import drager ister en tull av ej mindre än 20 öre per k, då bomullsfröolja går in tullfritt. Man kan antaga, att den skånska fabriken importerar detta billiga istersurrogat, blandar det med litet rent ister (möjligen även talg eller annat fett) och säljer blandningen såsom ister. Fabriken kan sålunda åstadkomma en vara, hvarmed det inhemska istret svårligen kan konkurrera — så länge denna fettblandning av allmänheten godkännes som värligt ister.

Två prov av olivolja (matolja) voro förfalskade med jordnötolja.
Buljongprovet innehöll koppar.

De 654 proven å komjolk, hvilka enligt uppgift skulle utgöras av oskummad mjölk, höllo följande fetthalter:

1 prov	0,60 %	}	= 1,1 % av proven
1 »	1,21 »		
5 »	1,5 » —1,99 %		
26 »	2 » —2,49 »		
198 »	2,5 » —2,99 »		
423 »	3 » och därutöver		= 64,6 » » »
Summa 654 prov			100,0 %.

Bland dessa prov äro för hälsovårdsnämndens räkning 72 inköpta dels i butiker (38 prov), dels på torg (34 prov). Dessa hava undersökts med följande resultat:

	Butikmjölk	Torgmjölk
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal ...	1,0323	1,0319
högst	1,034	1,034
lägst	1,030	1,030
fett i procent, medeltal	3,25	3,05
högst	4,80	4,60
lägst	2,20	1,70
pris i öre för 1 l, medeltal	13,8	11,8
högst	15	16
lägst	11	10

Fettbestämningarna hava utförts med laktokrit (minst dubbla bestämningar). Utom egentlig vikt och fett hava i några fall torrs substans och smuts kvantitativt bestämts. Torrs substansen har bestämts, då mjölken kunnat misstänkas vara förfalskad, och smutsen, då mjölken visat sig innehålla jämförelsevis mycket härav.

Följande tabell upptager mera misstänkt förfalskade prov:

	Butikmjölk		T o r g m j ö l k							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
egentlig vikt vid + 15° C	1,034	1,033	1,034	1,033	1,033	1,034	1,033	1,032	1,032	1,033
fett i procent	2,20	2,43	1,78	2,35	2,45	2,20	2,48	2,40	1,70	2,30
torrsubstans i procent	10,64	10,89	10,84	10,97	11,11	10,71	11,31	10,78	10,32	10,41

Av dessa tal kan man förmoda, att det hufvudsakligen är skunningsmetoden, som användes vid mjölkens förfalskning. Proven 8 och 9 kunna även misstänkas vara tillika spädda med vatten.

Samtliga mjölkprov granskades på smuts. Resultatet av denna granskning är följande:

	Butikmjölk		T o r g m j ö l k	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
smutsfria	7	18,4	1	2,9
med obetydligt eller jämförelsevis litet smuts	31	81,6	30	88,3
med jämförelsevis mycket smuts	0	0	3	8,8
Summa	38	100,0	34	100,0

De tre torgmjölkproven med mycket smuts höllo resp. 4, 9 och 14 mg torkad smuts per l.

Då mjölkproven indelas efter betygsgrader*), erhålles följande tabell:

	Butikmjölk		T o r g m j ö l k	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
mycket goda (med minst 3,5 % fett)	10	26,3	7	20,6
goda (med 3—3,49 % fett)	16	42,1	11	32,4
medelmåttiga (med 2,5—2,99 % fett)	10	26,3	8	23,5
underhaltiga (med mindre än 2,5 % fett)	2	5,3	8	23,5
Summa	38	100,0	34	100,0

Enligt ovanstående är den oskummade mjölk, som köpes i butikerna i genomsnitt bättre men dyrare än den, som köpes å torgen.

Bland övriga prov å oskummad mjölk, som under året undersökts, hava

*) Se föregående årsberättelse sid. 34.

Samtliga dessa skummjölksprov undersöktes på smuts med följande resultat:

	Butikmjölk		Torgmjölk	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
smutsfria	25	31,7	4	8,3
med obetydligt eller jämförelsevis litet smuts	46	58,2	40	83,4
med jämförelsevis mycket smuts	8	10,1	4	8,3
Summa	79	100,0	48	100,0

De kvantitativa smutsbestämningarna visade följande tal:

	Butikmjölk	Torgmjölk
torkad smuts i mg per l, medeltal	11,0	6,0
högst	19,0	9,0
lägst	5,0	4,0

Bland de 8 mycket smutsiga butikmjölkproven hade 6 inköpts vid ett tillfälle i butiker vid Vegagatan. Då vid ett senare tillfälle mjölkprov inköptes vid Vegagatan, fanns intet bland proven, som innehöll någon större smutsmängd. Till detta gynsamma resultat torde den omständigheten hava bidragit, att analysresultaten publicerades i stadens tidningar.

Om man indelar skummjölksproven i »prima» och »sekunda» och låter 0,5 % fetthalt utgöra gränsen, så erhålles följande sammanställning:

	Butikmjölk		Torgmjölk	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
prima (med minst 0,5 % fett)	55	69,6	46	95,8
sekunda (med mindre än 0,5 % fett)	24	30,4	2	4,2
Summa	79	100,0	48	100,0

Då maskinskummad mjölk i regeln håller mindre än 0,5 % fett och vanlig handskummad mjölk mer än 0,5 %, så visar denna tabell även det ungefärliga förhållandet mellan dessa olika slag av skummjölk. Det synes, att den maskinskummade mjölken hufvudsakligen säljes i butikerna. Detta gör att medelfetthalten för butikmjölken också är något lägre än den för torgmjölken.

En från ett mejeri levererad skummjölk med 1,32 eg. v. och 0,49 % fett måste antagas vara spädd med vatten.

Bland de 155 gräddproven hava 149 av hälsopolisen inköpts i butiker (86 prov) och på torg (63 prov). Dessa hava undersökts med följande resultat:

	Butikgrädde	Torggrädde
fett i procent, medeltal	16,2	16,8
högst	26,4	24,6
lägst	6,5	10,8
pris i öre för 1 dl, medeltal	7,0	5,7 ^{*)}
högst	10	6
lägst	4	5

Fettbestämningarna hava utförts med laktokrit, i det grädden då först blifvit spädd med fem gånger vatten, och det procenttal, laktokriten utvisat, har sedan multiplicerats med 6. Alltid minst dubbla bestämningar.

Ett gräddprov från en butik var förfalskadt med mjöl.

Likasom mjölken har även grädden visat sig vanligen innehålla främmande, fasta, för blotta ögat synbara beståndsdelar eller hvad jag betecknar som smuts. Blott i sju av butikproven (= 8,1 %) iaktogs ingen smuts. Intet av torgproven var smutsfritt.

Följande tabell visar en indelning av gräddproven efter fetthalten i »prima» eller grädde med minst 20 % fett och »sekunda» eller grädde med lägre fetthalt**):

	Butikgrädde		Torggrädde	
	Undersökta prov		Undersökta prov	
	Antal	Procent	Antal	Procent
prima	17	19,8	8	12,7
sekunda	69	80,2	55	87,3
Summa	86	100,0	63	100,0

Fem prov av grädde, som undersöktes åt en gräddexportör härstädes, höllo i medeltal 38,1 % fett (högst 41,1 %, lägst 30,9 %). Exportgrädden är således mer än dubbelt så fet som den här vanliga handelsgrädden.

*) I allmänhet har jag icke erhållit några prisuppgifter å gräddproven från torgen. Talet 5,7 är medeltal av endast 6 prov.

***) I föregående redogörelse är gränsen mellan prima och sekunda grädde satt vid 15 % fetthalt; och motiverar jag där höjandet av denna gräns.

För hälsovårdsnämnden hava under hösten undersökts ett prov sötöl, inköpt av hälsopolisen under namn av svagdricka, och åtta prov svagdricka. Alla prov anskaffade direkt från bryggerierna. Följande tabell visar analysresultaten:

N:o	Bryggeris egare eller disponent och namn	Egentlig vikt vid + 15° C	Alkohol i		Extrakt i vikt-procent	Stamvört i procent	Utljäsningegrad i procent
			volym-procent	vikt-procent			
1	L. Börjesson (A. F. Johansson)	1,0093	1,88	1,48	3,48	6,44	46,0
2	Münchens bryggeri (A. R. Rajjalin)	1,0135	1,49	1,17	4,03	6,33	36,6
3	Emeliedals bryggeri	1,0118	1,81	1,43	3,69	6,52	43,4
4	Eriksbergs bryggeri (P. A. Andersson)	1,0337	1,73	1,32	9,29	11,85	21,7
5	» » »	1,0145	1,49	1,17	4,28	6,61	35,3
6	Bryggeriet Lejonet (Hilmer Flyrin)	1,0143	1,65	1,29	4,26	6,83	37,7
7	E. B. Enegren	1,0142	1,57	1,23	4,26	6,73	36,7
8	Sannalidens bryggeri (Anders Johansson)	1,0104	1,88	1,48	3,35	6,32	47,0
9	A. F. Roempkes efterträdare (Carl H. Pettersson)	1,0090	0,97	0,78	2,69	4,26	36,3

N:o 4 är naturligtvis sötöl (»svensk-öl»), icke svagdricka, som sällan torde ha en stamvört över 7 %.

Ett prov av rostadt och malet kaffe var blandadt med ett surrogat.

På uppdrag av vattenledningsstyrelsen har jag en gång hvarje månad provtagit vattenledningsvattnet vid Alelyckan. De å dessa vattenprov utförda analyserna äro i följande tabell sammanställda:

Nummer	Vattenprov från	Vattenprov togs	På 100,000 delar vatten							Färgprov: kubikcentimeter karamellösning*)	Kvalitativa prov			Anmärkningar
			Fast substans	Mineralämnen	Glödningens förlust	Klor	Motsvarande kloratrium	Syreförbrukning (enligt Kubel)	Amoniak		Salpetersyrighet	Salpetersyra		
1	Filtrerbassäng N:o 3	6/1	6,80	4,20	2,60	0,94	1,55	0,52	16				Alla de ofiltrerade vattenproven från filtrerbassängerna voro svagt grumliga och avsatte obetydlig botten-sats. Alla de filtrerade vattenproven voro mycket svagt opalescenta och avsatte högst ringa botten-sats. De ofiltrerade - cirka 3 l stora - proven för alla månader utom februari, maj och juni innehölla makroskopiskt skönjbara smådjur. Sådana iakttogos aldrig i de filtrerade proven.	
2	Filtrum N:o 3	»	6,80	4,20	2,60	0,87	1,43	0,42	12					
3	Filtrerbassäng N:o 4	6/2	6,00	3,80	2,20	1,04	1,71	0,42	14					
4	Filtrum N:o 4	»	6,80	3,20	3,60	1,04	1,71	0,38	12					
5	Filtrerbassäng N:o 3	8/3	6,80	4,28	2,52	1,17	1,92	0,45	22					
6	Filtrum N:o 3	»	6,80	4,00	2,80	1,00	1,80	0,42	13					
7	Filtrerbassäng N:o 4	5/4	8,00	4,80	3,20	1,54	2,53	0,41	20					
8	Filtrum N:o 4	»	7,20	4,60	2,60	1,54	2,53	0,34	16					
9	Filtrerbassäng N:o 3	8/5	4,60	2,80	1,80	0,69	1,12	0,38	18					
10	Filtrum N:o 3	»	4,80	2,60	2,20	0,74	1,21	0,38	18					
11	Filtrerbassäng N:o 4	2/6	4,80	2,80	2,00	0,52	0,86	0,40	14					
12	Filtrum N:o 4	»	6,40	2,80	3,60	0,54	0,90	0,35	13					
13	Filtrerbassäng N:o 3	10/7	5,08	3,84	1,24	0,44	0,73	0,36	14					
14	Filtrum N:o 3	»	4,74	2,92	1,82	0,43	0,71	0,34	14					
15	Filtrerbassäng N:o 4	7/8	3,60	1,20	2,40	0,49	0,81	0,36	14					
16	Filtrum N:o 4	»	4,40	2,20	2,20	0,59	0,97	0,27	14					
17	Filtrerbassäng N:o 3	4/9	4,09	2,40	1,60	0,49	0,81	0,32	15					
18	Filtrum N:o 3	»	3,80	2,00	1,80	0,45	0,72	0,27	13					
19	Filtrerbassäng N:o 4	2/10	5,00	2,80	2,20	0,61	1,01	0,41	20					
20	Filtrum N:o 4	»	5,40	3,56	1,84	0,64	1,05	0,34	18					
21	Filtrerbassäng N:o 3	20/11	5,80	3,60	2,20	0,79	1,30	0,34	19					
22	Filtrum N:o 3	»	6,20	4,00	2,20	0,84	1,38	0,31	18					
23	Filtrerbassäng N:o 4	20/12	5,80	3,40	2,40	0,82	1,35	0,27	18					
24	Filtrum N:o 4	»	5,20	3,40	1,80	0,89	1,46	0,34	18					
Ofiltrerat vatten			Medeltal..	5,52	3,33	2,19	0,80	1,32	0,40	17				
			Högst	8,00	4,80	3,20	1,54	2,53	0,52	22				
			Lägst	3,60	1,20	1,24	0,44	0,73	0,32	14				
Filtrerat vatten			Medeltal..	5,71	3,29	2,42	0,81	1,34	0,35	15				
			Högst ...	7,20	4,60	3,60	1,54	2,53	0,42	18				
			Lägst	3,80	2,00	1,80	0,43	0,71	0,27	12				

*) Karamellösningen beredd av 1 g rörsocker, som kokats 10 minuter med 5 cm³ normalsvavel-syra + 50 cm³ vatten och därefter 12 minuter med 10 cm³ normalnatron, hvarefter lösningen späddes till 1 l. Av denna lösning tillsattes till 1 l destilleradt vatten så mycket, att detta fick samma färg som vattnet i fråga.

Likasom under föregående år växlar totalhalten av de fasta ämnena under de olika månaderna tämligen mycket; så även klorhalten. Mellan de ofiltrerade och de filtrerade proven är det bland annat den skilnaden, att hos de ofiltrerade proven syreförbrukningen aldrig är lägre och färgen aldrig svagare än hos de filtrerade proven utan i regel motsatsen, då samtidigt tagna prov jämföras. Se för övrigt anmärkningskolumnen. Enligt dessa undersökningsresultat är det filtrerade älvvattnet ett ganska godt dricks- och hushålls-vatten. Att det icke är *fullkomligt* klart, torde bero därpå, att lerslam icke kan fullständigt avlägsnas genom sandfiltrering. Allmänheten uppfattar dock vattnet säkert såsom fullt klart, ty opalescensen är så svag, att den näppeligen kan iakttagas hos vattnet i ett vanligt dricksglas. Först i väsendtligt tjockare vattenlager märkes opalescensen mera tydligt. Några föroreningar i vattnet från det nära vattenledningsvärkets liggande renhållningsvärkets giva analyserna ej anledning att misstänka.

Utom dessa analyser hava för vattenledningsstyrelsens räkning trenne andra blifvit utförda, nämligen av 1) vatten från Lerjeån ur dammen straks ovanför fallet vid Lerje kvarn 2) järnhaltigt grundvatten vid Lerjeholm 3) — 2) efter luftning och sandfiltrering. Det första provet var grumligt; undersökningen gjordes på vattnet, sedan de uppslammade ämnena avskilts som botten-sats; vattnet var dock då ännu icke fullt klart utan något opalescent. Det andra provet, som var klart vid provtagningen, grumlades snart av utfäldt järn, som dock ingår i analysen. Det tredje provet förblev nästan fullkomligt klart vid förvaring och avsatte blott ringa botten-sats. Undersökningen har för övrigt givit följande resultat:

Nummer	Vattenprov	På 100000 delar vatten													Kvalitativa prof					
		Fast substans	Glödningsförlust	Mineralämnen	Kali	Natron	Kalk	Magnesia	Järnoxid beräknad som ferrokarbonat	Klor beräknad som klornatrum	Svavelsyra	Kiselsyra	Amoniak som amoniumsalt	Albuminoid-amoniak	Syreförbrukning (enligt Kubel)	Färg: kubikcentimeter karameällösning ¹⁾	Salpetersyrlighet	Salpetersyra		
1	Lerjeån	8,60	2,30	6,30	0,183	0,82	0,25	0,144	0,375	0,544	1,14	1,88	1,30	2,00	0,025	0,047	0,61	80	ingen reaktion	ingen reaktion
2	Järnhaltigt grundvatten	21,78	4,00	17,78	0,497	3,63	4,80	0,79	0,330	0,478	2,47	4,07	3,43	1,75	0,016	0,006	0,10	32	ingen reaktion	ingen reaktion
3	Do luftadt och filtrerad	21,90	4,30	17,60	0,473	3,53	4,80	0,79	0,025	0,036	2,47	4,07	3,43	1,75	0,010	0	0,056	8	ingen reaktion	ingen reaktion

Av ovanstående har följande sammansättning av vattnets fasta beståndsdelar beräknats på 100,000 delar vatten:

¹⁾ Se not å sid. 38.

²⁾ Järnet förekommer här icke som karbonat (se följande tabell).

	Lerjeån	Grundvatten	
		järnhaltigt	luftadt, filtrerad
Klorkalium (KCl)	0,16	—	—
Kaliumsulfat (K ₂ SO ₄)	0,16	0,92	0,87
Klornatrium (NaCl)	1,75	4,07	4,07
Natriumsulfat (Na ₂ SO ₄)	—	3,37	3,14
Kalciumsulfat (CaSO ₄)	0,61	—	—
Kalciumkarbonat (CaCO ₃)	—	8,57	8,57
Magnesiumsulfat (MgSO ₄)	0,43	1,67	1,89
Magnesiumkarbonat (MgCO ₃)	—	0,48	0,32
Ferrosulfat (FeSO ₄)	0,94	—	—
Ferrokarbonat (FeCO ₃)	—	0,48	0,036
Kiselsyra (SiO ₂)	2,00	1,75	1,75
Summa	6,05	21,31	20,646
Amoniak som salt	0,025	0,016	0,010
Albuminoid-amoniak	0,047	0,006	0

Rörande de särskilda proven kan nämnas, att Lerjeåns vatten i flere händelser visar sig vara sämre än Göta älvs vatten, sådant det varit vid de tillfällena, då det för undersökning provtagits under de två senaste åren. Mellan grundvattenproven råder i allmänhet en stor överensstämmelse. Genom luftningen och sandfiltreringen visar sig järnet hava blivit avlägsnad till allra största del. Och det sålunda renade grundvattnet anser jag vara ett *mycket godt dricksvatten*, otvivelaktigt bättre än det vid Alelyekan nu filtrerade vattnet från Göta älv, hvadan det senares blandning med ett grundvatten sådant som detta innebär en förbättring av stadens vattenledningsvatten.

Det finnes i Göteborg några fabriker för kolsyrade läskvatten, hvilka icke stå under någon kontroll. Från dessa fabriker har hälsopolisen inköpt prov av *vichyvatten*, som undersökts med följande resultat:

N:o	Fabrik	Vattenfria salter		Alkalescens Na ₂ CO ₃		Kalk CaO		Svavelsyra SO ₃		Klor Cl	
		h. t. ¹⁾	%-fel	h. t.	%-fel	h. t.	%-fel	h. t.	%-fel	h. t.	%-fel
		Beräknadt för naturligt vichyvatten funnet									
1	Göteborgs nya mineralvattenfabrik	292	-44	175	-58	spår	-100	12,0	-26	60,0	+86
2	Göteborgs vatten- & maldrycksaffär	202	-61	80,3	-81	spår	-100	spår	-100	73,2	+127
3	Mineralvattenfabriken Lejonet	258	-51	196	-53	8,33	-51	19,1	+17	13,6	-58
4	Läskedrycksfabriken Nordpolen	185	-65	101	-76	5,66	-67	3,80	-78	36,9	+15
5	Skår	170	-67	115	-73	5,70	-66	8,08	-50	21,3	-34

¹⁾ h. t. = på 100000 delar vatten.

Som synes, visa de undersökta vattnen föga eller rättare ingen överensstämmelse med naturligt vichyvatten. Procentfelen äro högst betydliga. Giftiga metallföreningar påträffades icke i något av proven.

Av konstgjordt vichyvatten — likasom av några andra vatten — förekomma i handeln två olika slag, som båda skola överensstämma med ovan angivna beräknade värden, men de hava en något olika sammansättning, i det att i det ena — vichy läskvatten — en del salter icke ingå, hvilka finnas i det andra, som skall hava en sammansättning, fullt motsvarande den naturliga källans vatten (vichy »grande grille»). Med anledning härav kan det lätt uppstå misstag, och faktiskt har det här inträffat, att en person, som av en läkare ordinerats att dricka vichyvatten, skaffat sig ett av ovanstående fabrikers vichyvatten, då läkaren menat vichy grande grille. Man torde kunna taga för givet, att om en läkare ordinerar t. eks. vichyvatten utan att nämna något särskildt, så menar han vichy *grande grille*, icke vichy *läskvatten*. Och ordinerar han vichy läskvatten, så är det skäl att anskaffa det från någon under kontroll stående fabrik, om hvilken man kan vara förvissad, att dess fabrikat hava en riktig sammansättning.

Ett prov av bly höll 7 % antimon.

Ett prov av löd-tenn höll 49 % bly.

16 % koksalt ingick i ett prov glaubersalt. Ett annat prov glaubersalt höll 87 % rent salt, men var garenteradt 96 %.

Två prov mönja voro förfalskade; båda med 42 % främmande beståndsdelar.

Ett prov, som av en »kemist» uppgivits skola vara zinksulfat, innehöll hvarken zink eller svavelsyra utan utgjordes av ett antimonsalt.

Emaljen i ett kokkärl var blyhaltig.

Resultatet av en undersökning av 50 prov ättika, som hälsopolisen inköpt i butiker härstädes, framgår av följande tabellariska sammanställning:

	Medeltal	Högst	Lägst
Ättiksyrehydrat.....	5,11 %	8,44 %	2,12 %
Pris för 3 dl vanlig ättika.....	7 öre	15 öre	4 öre
Fria mineralsyror.....		i intet prov	
Giftiga metaller.....		i fyra prov	
Ättikäl.....		i älva prov	

Bland de 50 proven förekommo 5 prov vinättika — på hvilkas äkthet ej prövades — med ett pris av 18–20 öre för 3 dl; dessa ingå icke i prisberäkningen här ovan. Priset står icke i något proportionellt förhållande till ättik-

syrehalten utan snarare omvänt; d. v. s. med ju mera vatten ättikan blivit spädd, desto dyrare är den. Ett prov med t. eks. 2,34 % ättiksyra kostade 15 öre, under det att ett annat prov med 8,44 % kostade 6 öre för 3 dl; om priserna stått i förhållande till halt, skulle det första provet kostat t. eks. 15 öre, och det andra 54 öre; nu kostade det andra provet i stället som nämndt 6 öre. Man finner ock vid en beräkning, att de prov, som hålla över medelhalten ättiksyra, äro i genomsnitt billigare än de, som hålla under medelhalten. Medelpriset för 19 prov,¹⁾ hållande ättiksyra över medelhalten 5,11 % upp till 8,44 % är sålunda 6,9 öre för 3 dl, under det att medelpriset för 26 prov, som hålla ättiksyra under medelhalten 5,11 % ned till 2,12 % är 7,2 öre.

De giftiga metallerna, som förekommit i fyra ättikprov, hava utgjorts av:

- 1) koppar och bly,
- 2) koppar och zink,
- 3) och 4) koppar.

Intet prof med någon större mängd giftiga metaller.

Fyra av de fem vinättikproven innehöllo ättikå (Anguillula aceti), en beståndsdel, som visserligen torde vara oskadlig men gör ättikan synnerligen oaptitlig.

Många ättikprov hava varit mer och mindre grumliga, avsättande större och mindre bottensats.

Hos 5 prov har färgen varit brungul,

» 28 » » » » mer och mindre blekt gulaktig,

» 1 » » » » blekt grönaktig. 16 prov hava varit färglösa

eller nästan färglösa. Det är att antaga, att de fem första proven utgjorts av vinättika (eller imitation därav), och att de sekton sista utgjorts av spädd ättiksyra (framställd ur trä) och de övriga av spritättika.

Ättikan förvarades i butikerna på träkärl (fat och ankare), glaskärl (buteljer, flaskor och damejeanner) eller stenkrus. Blott på ett ställe begagnades metallkran; ättikan var då också koppar- och zinkhaltig. På ett annat ställe förekom en träkran med metallkik.

Likasom föregående år har trämassan ofta visat sig vara underhållig på grund av för hög vattenhalt, beroende detta sannolikt hufvudsakligen därpå, att fabrikanterna vid försäljning av trämassa icke få någon betalning för eventuel överhalt, hvadan de lätt riskera att få skänka bort massa, om denna torkas för mycket eller — i fråga om våt massa — prässas för hårdt.

Tre karbolineumprov hava såsom hållande alltför låg egentlig vikt visat sig vara falska.

¹⁾ Vinättikproven ingå icke här.

De detta år undersökta tjärproven hava hållit endast ringa mängd vatten (högst 0,4 %).

Det undersökta kokosfettet var förfalskadt med 22 % vatten.

Av de fem vagnsmörjeproven var det tre, som höllo endast 29 %, 38 % och 43 % fett och fettliknande ämnen. Resten utgjordes hufvudsakligen av mineraliskt fyllnadsgods.

Two prov bomolja voro blandade med främmande oljor. Två prov voro mycket sura; de innehöllo nämligen ej mindre än 30 % och 31 % fri syra (som oljsyra beräknad).

Ett prov rovolja utgjordes av en s. k. »blown oil».

Jordnötöljeprovet var förfalskadt med antagligen bomullsfröolja.

Sältransprovet var förfalskadt med mineralolja.

Ett prov maskinolja, som visat sig vara aldeles oduglig, utgjordes af kokad linolja.

Några av mineraloljeproven höllo vatten, dock endast i ringa mängd.

Tre prov av fotogen, utgifna för amerikansk, utgjordes av rysk eller voro en blandning av rysk och amerikansk fotogen.

Tre prov fotogen, som uppgivits skola vara icke eldfarliga, visade sig hava en flammningstemperatur, liggande under $+ 40^{\circ}$ C, och hörde således till andra klass eldfarliga oljor (enligt svensk lag).

Pepparmyntoljeprovet var förfalskadt med stor mängd sprit.

Ett prov fernissa, som var avsedd för att »försköna» matvaror, var arsenikhaltig.

En person, som i ett vackert glittrande sandlager, trodde sig hava gjort ett rikt guldfynd, upplystes om, att hans fynd endast bestod av »kattguld» (= glimmer).

Ett prov av benmjöl var förfalskadt med bränd kalk.

Ett prov superfosfat var 0,8 % underhaltigt.

En linnekrage, hvars övertyg var garanteradt att bestå av hellinne, utgjordes av halvlinne.

Bland de 886 arsenikproven, bestående af vävnader, garner, tapeter, färger, kemikalier m. m., som undersökts blott på arsenik, hava 197 (= 22,2 %) visat sig vara arsenikhaltiga, d. v. s. givit ogenomskinliga arsenikspegel (enligt Fresenius-Babos metod). Det är dock att märka, att många bland dessa prov varit av den beskaffenhet, att de icke kunnat hänföras till i arsenikstadgan upptagna föremål, och de hava därför icke kunnat förklaras i handeln förbjudna. Många prov hava för övrigt hållit i lag tillåtet spår av arsenik (vid analysen givit genomskinliga arsenikspegel).

Ett ekbarkprov höll endast 4,7 % garvämmen.

Fyra hårfärgningsmedel, hvarav tre undersöktes för hälsovårdsnämndens räk-

ning, voro alla starkt blyhaltiga. Dylika blyhaltiga kosmetica äro i andra länder, t. eks. Tyskland och Österrike, förbjudna, emedan ofta svåra förgifningar uppstå genom deras begagnande.

De undersökningar, som utförts för hälsovårdsnämndens räkning, hava i allmänhet offentliggjorts i stadens fyra dagliga tidningar med angivande av säljares namn och adress.

I »Svensk kemisk tidskrift» och i engelska tidskriften »Wood pulp» har jag redogjort för *trämasseundersökningar*. De i den senare tidskriften införda uppsatserna hava sedermera även blifvit intagna i tidskriften »Industrien».

En liten uppsats om *brödolja* har införts i »Hälsovännen».

Förenade bryggeriernas mineralvattenfabrik härstädes, hvilken står under min kontroll, har publicerat en av mig meddelad redogörelse för denna kontroll, omfattande tiden oktober 1893—maj 1896.

III. Sjukvården.

Sjukvården besörjdes vid årets slut af 52 läkare; 2 hafva under året afflyttat samt 1 afflyttat; 5 hafva inflyttat.

För *nattbud* utbetalade nämnden 2,120 kronor; under de närmaste 5 åren har härför utbetalts:

1892	1,640
1893	1,730
1894	1,490
1895	1,800
1896	2,120

För *medicin åt fattiga sjuka* inom distrikten utbetalade fattigvårdstyrelsen under de sednaste fem åren:

1892	19,598
1893	22,578
1894	21,736
1895	23,747
1896	23,699

Praktiserande *barnmorskor* 70; under året afgangna 4, tillkomna 7.

För 80 förlossningar i medellösa hem har fattigvårdstyrelsen utbetalt 303 kronor; hälsovårdsnämnden 50 kronor 96 öre för karbolsyra.

deraf för icke betalande.....	26,536	
» » betalande i enskildt rum	366	
» » » i allmänt rum	1,028	27,930
medeltalet underhållsdagar för hvarje vårdad sjuk har varit	18,85	
» » » » observerad » »	4,00	
» » » » anhörig åtföljande sjukt barn har varit		11,98

Inkomsterna hafva varit följande:

Från Göteborgs helsovårdsnämnd	kr. 53,730: 55
» betalande patienter	» 2,096: —
» diverse inkomster	» 257: 65
» grässkörden vid sjukhuset	» 40: —

Kronor 56,124: 20

Utgifterna hafva utgjorts af:

Inventariers konto	kr. 637: 37
Nyköpta inventarier	» 2,098: 99
Byggnaders underhåll	» 2,712: 93
Parkens underhåll	» 469: 29
Aflöningar	» 14,319: 34
Mathållningen	» 14,267: 18
Uppvärmning	» 4,696: 95
Belysning	» 2,485: 63
Tvätt (tvätterskornas mat och lön)	» 1,666: 59
Vattenförbrukning	» 500: —
Forselkostnader	» 1,725: 15
Medikamenter	» 3,486: 64
Antidifteriserum	» 1,980: —
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	» 3,717: 96
Skrif- och tryckkostnader	» 139: 59
Renhållning	» 788: 05
Diverse utgifter	» 432: 54

Kronor 56,124: 20

Om man från utgiftssumman 56,124: 20 afräknar:

Inventariers konto	kr. 2,098: 99
Byggnaders underhåll	» 2,712: 93
Parkens underhåll	» 469: 29
Diverse utgifter	» 432: 54
	kr. 5,713: 75

återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården ... kr. 50,410: 45

och uppgår sålunda kostnaden:

för hvarje underhållsdag till.....	kr.	1: 80,48
» » inskrifven person.....	»	33: 05,6
» » under hela året upptagen säng	»	660: 60
Medikamentskostnaden för hvarje sjuk har varit.....	»	2: 47,6
» per dag » » » »	»	0: 13,13
Utspisningskostnaden pr dag » » » »	»	0: 53,24

Sedan 1 November har den nyuppförda observationspaviljongen tagits i användning och har den visat sig på ett förträffligt sätt uppfylla sitt ändamål. Sedan denna tid har sålunda ej något fall af skarlakansfeber och ej heller — trots den pågående mässlingsepidemien — något fall af mässling acqvirerats å sjukhuset.

I paviljongen hafva inlagts alla för difteri inskrifna sjukdomsfall — å hvilka bakteriologisk undersökning ej redan varit gjord — till dess den bakteriologiska undersökningen bestämt diagnosen, samt alla sjuka från sådana hem, der samtidigt annan smittosam sjukdom förefunnits än den, för hvilken den sjuke blifvit insänd till sjukhuset.

Summarisk redogörelse för sjukvården inom fattigvårdsanstalten Gibraltar 1896 (meddelad af D:r F. O. Åberg).

Sjukafdelningen. Plats för omkring 300.

Vårdade under året.....	955	(587 män, 368 qvinnor)
deraf qvarliggande från 1895	283	(160 » 123 »)
Inkomna under året	672	(427 » 245 »)
deraf första gången intagna	361	(198 » 163 »)

Utskrifna:

Till hemmet friska och förbättrade	162	(114 » 48 »)
» » oförbättrade	37	(21 » 16 »)
» respektiva afdelningar inom anstalten:		
friska och förbättrade	244	(180 » 64 »)
oförbättrade.....	23	(13 » 10 »)
» sjukhus eller annan offentlig anstalt	27	(17 » 10 »)
Döda	175	(88 » 87 »)
Qvarliggande till 1897	287	(154 » 133 »)
	955	(587 män, 368 qvinnor)

Underhållsdagarnes antal 94,841.

Högsta antalet belagda sängar 300 (Februari).

Lägst » » » 221 (September).

Sinnessjukafdelningen.

Plats för 190 incl. 50 isoleringsrum.

Vårdade under året.....	297	(149 män, 148 kvinnor)
deraf qvarliggande från 1895	167	(75 » 92 »)
Inkomna under året	130	(74 » 56 »)
deraf första gången.....	97	(55 » 42 »)
af dessa akuta fall.....	47	(19 » 28 »)
» » delirium tremens	21	(18 » 3 »)
<i>Utskrifna:</i>	181	(101 » 80 »)
deraf till Hospital	30	(12 » 18 »)
» » Asyl	52	(26 » 26 »)
» » hemmet friska och förbättrade	28	(21 » 7 »)
» » » oförbättrade	10	(8 » 2 »)
» » resp. afdelningar inom anstalten	39	(23 » 16 »)
» » annan sjukvårdsinrättning	2	(2 » 0 »)
Döde	20	(9 » 11 »)
Qvarliggande till 1897	116	(48 » 68 »)
	297	(149 män, 148 kvinnor)

Underhållsdagarnes antal 49,540.

Högsta antalet upptagna platser 171 (Januari).

Minsta » » » 109 (December).

Af de under året vårdade tillhörde 29 män och 8 kvinnor främmande kommun.

Utom dessa å sinnessjukafdelningen intagna funnos inom anstalten på arbetsafdelningarne 25 män och 43 kvinnor, hvilkas sinnessjukdom är af den beskaffenhet, att de kunna tillåtas större frihet. 3 män och 4 kvinnor af dessa tillhöra främmande kommun.

Amm- och Barnafdelningarne.

Plats för omkring 60 ammor med dibarn och 60 skol- och koltbarn.

Under året hafva varit intagna 84 ammor med 85 dibarn, hvaraf 57 inkommit under året.

287 kolt- och skolbarn hafva vistats på anstalten, hvaraf 187 hafva inkommit under året.

20 fosterbarn hafva uppfödts.

Bland ammorna hafva inträffat 47 sjukdomsfall.

Bland barnen hafva förekommit nervfeber, skarlakansfeber, mässling, difteri, strypsjuka m. m. m. inalles 310 sjukdomsfall. — 30 dödsfall.

Sahlgrenska Sjukhuset. På kirurgiska afdelningen har under år 1896 vårdats 1309 patienter, deraf 77 st. qvarliggande från år 1895. På inneliggande

patienter hafva utförts 716 operationer. Af inskrifna patienter hafva aflidit 50, deraf 27 på hvilka operation blifvit gjord och 23 icke opererade.

Till år 1897 qvarlägo 91 patienter.

Polikliniken har under det gångna året besökts af 32174 personer, på hvilka utförts 667 operationer, mindre kirurgiska ingrepp ej häri inräknade. På icke polikliniktid har 1,503 olycksfall behandlats.

Medicinska Afdelningen.

Antalet sedan föregående år qvarliggande utgjorde 91. Under året inskrefvos 1,322 nya patienter. Qvarliggande till 1897: 95. Aflidna 104.

Polikliniken har besökts af 11,284 personer.

Uppgift å antalet af de under år 1896 å *Holtermanska sjukhuset* vårdade patienter jemte antalet underhållsdagar.

	Mankön	Qvinkön	Summa
Qvarliggande från 1895	30	19	49
Inskrifne under 1896	312	276	588
Summa vårdade 1896	342	295	637
Utskrifne under 1896	321	277	598
Qvarliggande till 1897.....	21	18	39
Summa	342	295	637
Antal underhållsdagar	9,754	8,067	17,821
Medeltal pr dag	26,7	22,0	48,7

Rapport öfver de vid Göteborgs Barnsjukhus vårdade sjuka och sjukdomar år 1896 (meddelad af Doktor G. F. Bergendal).

Sjukdomar:

Varicellæ.....	3	Paralysis facialis	1
Morbilli	3	Spasmus »	1
Pertussis	1	Paresis extrem. inf.	4
Diphtheritis ..	5	Chorea.....	5
Erysipelas	1	Hysteria	2
Tuberculosis universal.....	1	Aphasia	1
» pulmonum	1	Hemiplegia	1
» ossium.....	5	Blepharitis ciliaris	6
Meningitis tuberculosa	1	Kerato-conjunet. phlyet.	14
Coxitis »	10	Ulcus corneæ.....	1
Gonitis »	2	Prolapsus iridis	1
Peritonitis »	5	Otitis med.....	6
Scrophulosis	18	» » c. osteilide	2
Rachitis	2	Vitium organ. cordis	3
Anæmia	24	Embolia fossæ sylvii	1
Purpura	1	Lymphadenitis	6
Tumor cerebelli.....	1	Pleuritis exsudativa	12

Bronchitis acuta	5	Vulvo-vaginitis	7
» chronica	13	Rheumatismus art ac.	3
Pneumonia acuta	6	Osteitis	4
» chronica	2	Synovitis	4
Angina tonsillaris	1	Erythema nodos	1
Gastritis acuta	10	Psoriasis	1
» chronica	7	Eczema	37
Enteritis et colitis ac.	4	Herpes tonsurans	1
» » » chron.	4	Scabies	1
Hernia	1	Pflegmone	2
Prolapsus ani	2	Abscessus	10
Helminthiasis	2	Ulcus	6
Icterus	2	Lymphoma	8
Ascites	1	Furunculosis	2
Nephritis acuta	6	Fractura	4
» chron.	2	Vulnus	4
Albuminuria	1	Combustio	4
Phimosi s	2	Contusio	3
Enuresis	2		
		Summa	326

Under året hafva 104 *journalförda operationer* utförts.

Å *Barnsjukhusets poliklinik* har antalet besök varit omkring 14,000.

Underhållsdagarnes antal 14,542

Medeltalet *vårdade* för hvarje dag 40

» *underhållsdagar* för hvarje barn 57

Kostnaden för hvarje barn för dag kr. 1: 07

» » » » i medeltal » 62: 06

Göteborgs Barnsjukhus' utgifter år 1896.

Hushållet..... kr. 5,253: 14

Aflöningar » 2,810: 50

Bränsle » 1,662: 25

Filialen å landet » 1,658: 82

Medikamenter & Instrumenter..... » 1,182: 66

Inventarier » 1,090: 41

Byggnadens underhåll » 892: 20

Kläder » 396: 31

Diverse utgifter » 391: 63

Pensioner » 250: —

Summa Kr. 15,587: 92

Å Kyvik, der 1896 liksom föregående år en byggnad, rymmande 20 barn med sköterskor, varit förhyrd för Barnsjukhusets räkning, har från början af Juni till början af Oktober vårdats inalles 48 barn (10 gossar och 38 flickor) de flesta scrofulösa eller anemiska; åtskilliga hafva der fått tillbringa några

veckor för att stärka sig efter genomgångna operationer för tuberculösa ben- och körtelaffektioner. Vistelsens längd har i allmänhet varierat mellan 4 och 8 veckor; några barn hafva fått stanna ute ännu längre. Helsotillståndet var under hela sommaren fullt tillfredsställande och det sällsynt gynsamma vädret gjorde, att barnen mera än eljes kunde vistas ute. Samtliga barnen voro vid hemkomsten väsentligt förbättrade eller friska.

Redogörelse från Doktor J. Ahlfors' poliklinik för sjuka barn.

Polikliniken har hållits öppen hvarje helgfri tisdag och fredag med undantag af tre veckor i slutet af September och början af Oktober.

De besökandes antal utgjorde 595 barn, som gjort inalles 838 besök.

Behandlade sjukdomar:

Varicellæ	3	Bronchitis chronica	12
Tyfoidfieber	1	Pneumonia acuta	7
Influenta	1	Asthma	2
Pertussis	12	Spasmus glottidis	1
Difteri	3	Stomatitis	1
Tuberkulos i lungorna	13	Angina	5
D:o i hjärnhinnorna	1	Adenoida vegetationer	2
D:o i ben- och ledgångar	2	Gastritis acuta	9
D:o i buken	1	Kronisk och anæmisk dyspepsi	8
Syfilis	1	Enteritis et colitis acuta	58
Skrofler	12	» » » chron	35
Rachitis	62	Dyspepsia infantum	38
Kloros, anæmi och allmän svaghet	80	Förstoppning	5
Paresis (p. dipht.)	1	Prolapsus ani	2
Hemiparesis + atetosis	1	Perityphlitis	1
Andra sjukdomar i nervsystemet	3	Contractura ani	1
Epilepsia	1	Helminthiasis	14
Chorea	2	Icterus	3
Pavor nocturnus	3	Enuresis	3
Ögonsjukdomar	3	Vulvitis et vaginitis	2
Öronsjukdomar	12	Erythema nodosum	1
Hjertfel	3	Eczema	39
Lymphadenitis	6	Prurigo	4
Laryngotracheitis	26	Öfriga hudsjukdomar	25
Pleuritis	4	Rheumatismus art. acut	1
Bronchitis acuta	78	Kirurgiska sjukdomar	12

Redogörelse för *Gynækologiska Poliklinikens* verksamhet 1896 (meddelad af D:r Per Neuman).

Polikliniken har med afbrott för tiden 15 Aug.—16 Sept. hållits öppen helgfria tisdagar och fredagar klockan 8—10 f. m., tillsammans 92 gånger.

Den har derunder anlåtats af 160 kvinnor, som der aflagt tillsammans 371 besök. Fördelningen på olika sjukdomar framgår af nedanstående tabell:

A. <i>Icke gynecologiska lidanden:</i>		Ulcus simplex	2
Anemi och chloros.....	15	Bartholinitis.....	1
Adipositas	1	Vaginismus	1
Neurasthenia	4	Vaginitis (insons et gonorrhoeica)	10
Diverse digestionsrubbingar	6	Kolpitis senilis.....	1
Fissura ani	1	Prolapsus vaginae	5
Tumor hepatis.....	1	2) i utero:	
Carcinosis peritonei	1	Subinvolutio uteri	3
Hernia inguinalis	3	Stenosis cervicis.....	2
Rheumatismus.....	3	Endometritis »	11
Myitis	3	Cancer »	1
Enteroptosis.....	5	Descensus uteri	8
B. <i>Rubbingar i samband med hafvandeskap:</i>		Retroversio »	2
Molimina graviditatis	17	Metritis	3
Abortus incipiens.....	5	Endometritis corporis.....	8
Retroflexio uteri gravidi	1	Fibromyoma uteri	2
Ruptura perinei.....	2	3) i uteri omgifning och adnexer:	
C. <i>Sjukdomar i urinvägarna:</i>		Perimetritis	6
Tumor renis.....	2	Pelveoperitonitis	2
Cystitis.....	3	Hematocele retrouterina.....	2
Dysuria senilis.....	2	Tumor ovarii	2
Urethritis	1	Oophoritis	1
D. <i>Sjukdomar i könsorganen:</i>		Salpingo-oophoritis.....	5
1) i vulva och vagina:		Salpingitis	3
Vulvitis.....	3		
		Summa	160

Å *Doktor G. Ahlströms ögonpoliklinik* har antalet besökande uppgått till 13,113; mottagningsdagarna hafva varit 272; (mottagningarna inställda under tiden 29 Aug.—6 Okt. på grund af utrikes resa); antalet nyinskrifna utgör 1,128.

Af dessa behandlades:

för sjukdom i ögonlocken	153	för sjukdom i glaskroppen	8
» » » bindehinnan	349	» » » bulben	37
» » » hornhinnan	223	» » » yttre muskler och nerver	43
» » » senhinnan	14	» » » tårorganen	64
» » » kärnhinnan	35	» » » ögonhålan	3
» » » synhinnan	12	» » » refraktions- och akkomo-	
» » » synnerven	18	dationsanomalier	133
» » » linsen	31	» » » glaukom	3

Å *ögonsjukhuset* (stängdt under tiden 29 Aug.—5 Okt.) har under året varit intagen 260 patienter.

Å *Doktor K. A. Walters ögonpoliklinik* i gamla vattenreservoiren hafva under år 1896 vårdats 1,612 nyinskrifne. Dagliga antalet besökande har i medeltal varit 97, således för året 29,100 efter 300 arbetsdagar räknadt. Polikliniken har hållits tillgänglig året om; vid föreståndarens frånvaro har den besörjts af sakkunnig ställföreträdare.

Af de nyinskrifna behandlades:

för serophulös ögonsjukdom	591	för episclerit	8
» bindhinneinflammation	283	» starr	49
» hornhinneinflammation genom främ-		» refraktionsfel	92
mande kropp	211	» skelögdhet och förlamningar	14
» öfriga yttre skador	82	» ögondiphteri och dess följder	7
» rötsår å hornhinnan	31	» sjukdomar i ögats inre (irit., choroidit.,	
» ögonblennorrhoe	12	glaucom etc.)	120
» egyptisk ögoninflammation	1	» nybildningar	8
» pterygium	2	» sjukdomar i ögonlocken och ögats	
» tårsäcksinflammation och förträngning		omgifningar	64
der	55		
			Summa 1,630

Att slutsumman ej fullt öfverensstämmer med de nyinskrifnas antal beror derpå att några vårdats för mer än en sjukdom.

Å *Annebergs Konvalescenthem* har af *Doktor K. A. Walter* hvarje helgfri onsdag och lördag kl. $\frac{1}{2}$ 9 f. m. lemnats kostnadsfri poliklinisk behandling för *gynækologiska* fall. De nyinskrifnas antal har för år 1896 utgjort 273. Antalet besök för året 3,818.

Polikliniken har hållits tillgänglig året om; vid föreståndarens frånvaro har kompetent ställföreträdare uppehållit densamma.

De nyinskrifna för året ledo af följande sjukdomar:

Kolpit	5	Bildningsfel	3
Oedema lab. maj.	2	Graviditetsrubbingar	24
Gonorrhoea	4	Abort	7
Cancer vaginæ	2	Mastitis	9
Prolaps. vaginæ	8	A- och Dys-menorrhoe	8
Endometrit. cervic. & corp.	35	Peritonit. tubercul.	4
Metrit	19	Reñ mobilis	2
Perimetrit. och inflamm. i och omkring		Chlorose	11
annexen	55	Neurasteni	7
Retrovers. och retroflex. uteri	23	Cystitis	8
Descens. och prolaps. uteri	22	Bräck	3
Fibromyomata uteri	11	Varia	16
Cystæ ovarial	7		
Cancer uteri	9		
			Summa 304

Redogörelse för magpoliklinikens verksamhet under år 1896. (Meddelad af *Doktor Ludv. Wolff*, poliklinikens föreståndare).

Å Polikliniken, som i likhet med föregående år hållits öppen hvarje helgfri tisdag och fredag klockan $\frac{1}{2}$ 6— $\frac{1}{2}$ 7 e. m., hafva antalet konsulterande under år 1896 varit 820. Patientantalet vid hvarje mottagningstimme kan i medeltal uppskattas till 16. Läkarevården har bestridits af undertecknad med benäget biträde af Med. Doktor *Sven Åkerlund*.

Af olika sjukdomar hafva förekommit:

Anämisk dyspepsi	66	Habituel förstoppning	21
Nervös »	56	Kolik (colica flatulenta)	3
Tuberkulös »	12	Colitis	15
Rachitisk »	22	Gastro- och enteroptosis	23
Graviditets »	7	Proctitis	2
Akut gastrit (magkatarr)	12	Hämorrhoider + fissura ani	4
Kronisk »	31	Typhlitis (perityphlitis)	7
Atrofisk » (magatrofi)	13	Peritonitis	2
Sur dyspepsi (hyperaciditet eller hypersekretion af magsaft)	20	Bräck	6
Ulcus ventriculi (magsår)	32	Intestinalmaskar	19
Atonia	20	Lefverlidande	9
Tumör (kräfta) i matsmältningsorganen ...	4	Sockersjuka	1
Enteritis (diarré)	41	Diverse inre lidanden	47
		Summa 495 fall.	

Redogörelse för tandpoliklinikens verksamhet år 1896. (Meddelad af Tandläkaren V. Bensow).

Polikliniken, som varit öppen samma dagar och timmar som föregående år, har under 1896 varit besökt af 1,273 patienter:

deraf från Domkyrkoförsamlingen	422
» » Christina »	184
» » Haga »	239
» » Masthuggets »	152
» » Carl Johans »	73
» » St. Pauli »	62
» » Garnisons »	1
» » Örgryte »	101
Andra församlingar utom staden	39.

Beträffande kön och ålder hafva

15 varit gossar under 6 år,
22 » flickor » 6 år,
183 » gossar 6—15 år,
165 » flickor 6—15 år,
411 » män,
477 » kvinnor.

Den yngsta var en flicka om 3 år, den äldsta en qvinna, 75 år.

För följande sjukdomar har hjälp sökts:

Caries	48	Dens. incis.	17
Hyperest. dentinæ	1	» vaccill.	18
Pulpitis	696	» duplex.	94
Pulp. perident.	19	Necrosis dent.	29
Peridentitis	161	Dislocatio »	30

Fractura cor. dent.	5	Caro luxurians	1
Abscessus alveol.	140	Stomat. catarrh.	3
» palat. dur.	13	Dentitio diff.	3
Fistula ging.	7	Atrophia alveol.	3
» bucc.	7	Epulis	1
» mentalis	1	Parotitis	1
» palati.	1	Trauma	1
Emp. antri high.	1	Nihil (inbillad)	10
Odontolitis	8		

Redogörelse för *Hafskuranstalten för skrofulösa barn.* (Meddelad af D:r P. Silfverskiöld).

Vid Hafskuranstalten å Styrso hafva, sedan densamma år 1890 öppnades, vårdats 275 skrofulösa. Under 1896 uppgick antalet patienter till 55, af hvilka dock 1 på grund af hemlängtan efter 6 dagars vistelse å anstalten, på fadrens enträgna begäran, hemsändes.

Den sällsynt vackra sommaren, solvarm, regnfri och förskonad från häftigare vindar som den var, var särskildt ägnad att i ovanligt hög grad verka välgörande på anstaltens patienter. De kunde nästan hvarje dag vistas ute från morgon till qväll, och baden kunde utan afbrott tagas ute i hafvet under hela den tid anstalten hölls öppen. Resultatet af sjukhusets verksamhet kan äfven betraktas såsom synnerligen godt i det att af de 55 intagna ej mindre än 46 (= 83,6 %) kunde hemsändas fullt återställda från alla synbara manifestationer af skrofulosen, 8 (= 14,5 %) mer eller mindre betydligt förbättrade och för 1 patient blef vistelsen af intet värde, enär patienten efter 6 dagar måste utskrifvas på grund af hemlängtan.

Åtskilliga af de under sommaren vårdade hafva återfått helsan efter års-långa lidanden, efter att förut förgäfves hafva vårdats i hemmen och på sjukhus. Flere mottogos i nära nog hopplöst tillstånd, der det syntes omöjligt att kunna åstadkomma något, der väsentligaste skälet för att icke vägra inträde vid anstalten var att åtminstone kunna bereda de stackars sjuka en gladare omgifning än hemmets, och dock hade vi den stora glädjen att se hälsa återkomma äfven hos flera af dessa.

IV. Befolkningen och dödligheten.

Tabellerna 13 och 14, som äro sammanställda i enlighet med de uppgifter, som meddelats från pastorsembetena, utvisa antalet födda inom hvarje månad och församling samt Tab. 15 befolkningens rörlighet inom hvarje församling. Den 1 Januari 1896 uppgick den kyrkoskrifna befolkningen till 114,512; den 1:ste Januari 1897 uppgick densamma till 117,350, hvadan således under år 1896 uppstått en tillökning af 2,838 individer (emot 3,303 under 1895).

Antalet lefvande födda var 3,333 och dödsfallens antal 1,890; nativitetsöfverskottet blifver sålunda 1,443 och öfverskottet af inflyttade öfver utflyttade 1,395.

Masthuggsförsamlingen visar den största ökningen med 1,563 personer eller 5,8 procent; dernäst Domkyrkoförsamlingen med en ökning af 776 personer eller 2,4 procent.

Antalet *levande födda* barn var 3,333 eller omkring 29 på hvarje tusen innevånare; 15,4 procent af de födda hafva varit oäkta. Antalet *dödfödda* 78, hvaraf 61 af äkta och 17 af oäkta börd.

I medeltal hafva 7 par vigts på hvarje tusende af befolkningen; medeltalet under föregående 30 år har varit 8. Den mantalsskrifna befolkningen utgjorde 115,521 personer; dess fördelning inom olika stadsdelar framgår af Tab. 17. 1895 års mantalsskrifna folkmängd var 112,670.

Dödligheten bland här kyrkoskrifna var 16,7 på 1,000 innevånare vid redovisningsårets början samt med inberäkning af dem, som dött utom staden; med frånräkning af dessa (158 personer enligt Tab. 27) var dödligheten 15,3 pr mille af den kyrkoskrifna befolkningen.

Dödligheten för hvarje månad under de sednaste 5 åren framgår af Tab. 16, som dels angifver dödligheten på 1,000 innevånare bland kyrkoskrifna vid årets början samt inom staden aflidna, dels upptager antalet döde för hvarje månad. Dödlighetens förhållande inom de olika stadsdelarne framgår af Tab. 17, å hvilken dödligheten är beräknad efter antalet mantalsskrifna samt efter antalet dödsfall, som inträffat inom staden bland dess kyrkoskrifna innevånare.

Af tabellen framgår att dödligheten varit störst i Masthugget och Pustervik samt Majornas 2:dre rote, minst inom 13:de och 14:de rotarne.

Dödligheten bland den mantalsskrifna befolkningen, fördelad på stadsdelar, under den senaste 5-årsperioden framgår af Tab. 18.

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De meteorologiska förhållandena för Göteborg framgår af Tab. 19, som meddelats af Meteorologiska Centralanstalten i Stockholm.

Årets medeltemperatur var högre än föregående årets och uppgick till + 8,4₂ Celsius; medeltemperaturen för åren 1860—1894 var + 7,1₃ Celsius. Absoluta maximum utgjorde + 30,0 Celsius (Juni) och absoluta minimum — 11,7 Celsius (December månad).

Nederbörden uppgick till 799,8 mm., hvaraf kommo 308,3 mm. på förra halfåret och 491,5 mm. på det sednare; ymnigaste nederbörden inträffade i Oktober med 155,9 mm. regn samt den minsta i Februari med 11,4 mm.

Sjukligheten var icke obetydlig och på det hela taget ungefär lika med närmast föregående årets. Förutom den epidemiska influensan, som under första och sista kvartalet uppträdde såsom en lindrig och föga utbredd epidemi, karakteriseras sjukdomsåret af den sedan två år tillbaka gängse och allmänt utbredda difteri-epidemien samt den företrädesvis under vårmånaderna uppträdande nervfebern.

Den uppgjorda sjuklighetsstatistiken (Tab. 20—21) är grundad på stadsdistriktsläkarens till nämnden inlemnade veckorapporter; på den sednare af dessa tabeller äro de anmälda sjukdomsfallen sammanräknade för hvarje månad.

Enligt gällande epidemistadga skall hvarje fall af smittosam sjukdom, som kommer till den praktiserande läkarens kännedom, af denne till nämnden, för lämpliga åtgärders vidtagande, anmälas; å Tab. 22 återfinnas alla desse. Denna tabell upptager derföre långt flera fall af dylika sjukdomar än Tab. 20—21, som grunda sig endast å distriktsläkarnes anmälningar.

Beträffande de viktigare sjukdomarne må följande anföras:

Vattenkoppor: De anmälda 261 fallen visa en betydlig ökning i jämförelse med föregående år.

Messling uppträdde såsom epidemi under sista kvartalet; af distriktsläkarne anmäldes 438 fall; antalet dödsfall utgjorde 9.

Tyfoidfiebern, som under många år och särskildt under sednaste 5-årsperioden förekommit mycket sparsamt med blott sporadiska fall å vidt skilda platser inom staden, uppträdde helt plötsligt under Mars—April med omkring 200 fall och hotade att få en stor utbredning. Vidtagna efterforskningar gäfvotvetydigt vid handen att mjölkepidemi förelåg, de flesta af de insjuknade hade nämligen köpt sin mjölk från ett inom staden befintligt mjölkbolag, hvarifrån mjölk distribuerades till en mängd försäljningsställen inom staden. Bland andra afnämare var artilleri-kasernen på Otterhällan, der 77 man (= 25 % af hela

kontigenten) insjuknade under loppet af 4—5 veckor. Samtliga anmälda fall voro 457, hvaraf 37 dödsfall. De mot epidemien vidtagna åtgärderna äro förut angifna. Redan i Maj konstaterades en minskning af 50 % af de anmälda sjukdomsfallen. Sjukdomens förekomst inom olika stadsdelar åskådliggöres på vidfogade lithografierade översigtskarta.

Skarlakansfeber var gängse under hela året. De hos Helsovårdsnämnden anmälda fallen utgjorde 467, hvaraf 370 på första halfåret och 97 på det sednare. Epidemien var godartad; 29 dödsfall inträffade. Dess spridning i olika stadsdelar framgår af vidfogade karta. Angående sjukdomens förekomst under sednaste 10-årsperioden hänvisas till Tab. 23.

Difteri var gängse jemväl under hela detta år och utgör en fortsättning af den epidemi som började våren 1894. Till karaktären var epidemien godartad; bland 829 kända fall inträffade 45 dödsfall eller 5,4 % (dödsprocenten 1895 var 7,7 och 1894 13,4); bland 558 insjuknade barn under 10 år inträffade 41 dödsfall. Februari samt sista kvartalets trenne månader hade att uppvisa de flesta fallen. Genom bakteriologisk undersökning konstaterades många fall, som från klinisk synpunkt uppfattats såsom halsfluss, hvadan det ock är högst antagligt att i verkligheten långt flera fall förekommit än dem, som kommit till läkarnes kännedom och blifvit anmälda.

Nedanstående tabell utvisar de anmälda fallens utbredning i olika stadsdelar för hvarje månad; bifogade lithografierade plansch visar för öfrigt på ett mera öfverskådligt sätt epidemiens utbredning inom staden.

Strypsjuka (croup). Af denna sjukdom hafva distriktsläkarne anmält 54 fall; antalet dödsfall 15.

Kikhostan var gängse under hela året; 457 fall, hvaraf 314 under sista kvartalet, äro anmälda; antalet dödsfall 23.

Influenta uppträdde såsom epidemi, ehuru föga utbredd, under årets fyra första månader samt under sednare hälften af November samt December månad. Sjukdomen var godartad och företedde intet anmärkningsvärdt; de anmälda fallen utgjorde 1,424, hälften mot föregående år.

Bronkit var, såsom vanligt, den talrikast representerade sjukdomsformen. Utaf 19,591 af distriktsläkarne anmälda sjukdomsfall, tillhörde 6,913 denna sjukdomsgrupp; 84 dödsfall förekommo.

Lunginflammation visade en något ökad frekvens; de anmälda fallen utgjorde 600; antalet dödsfall 169.

Diarrhésjukdomarne företedde intet anmärkningsvärdt; 3,880 fall, hvaraf 1,322 hos barn under 2 år, anmäldes af distriktsläkarne. Juli och Augusti månader visa de högsta siffrorna med respektive 779 och 626 fall. Dödsfallen uppgingo till 116, hvaraf 108 barn i första lefnadsåret.

	Januari	Februari	Mars	April	May	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Insjukade	Döde
Nordstaden	2	7	5	6	1	1	—	3	3	8	3	3	42	2
Sydstaden	3	11	4	—	1	—	—	2	1	6	2	1	31	1
Otterhällan.....	4	2	7	2	2	—	—	2	2	—	5	2	28	2
Masthugget	10	8	10	4	9	4	4	7	8	10	8	10	92	7
Majornas 4:de rote	1	2	3	—	1	—	—	—	1	1	—	2	11	1
Majornas 2:dre rote	4	11	4	4	1	—	—	1	3	3	—	1	32	2
Masthuggsbergen	4	5	4	4	6	—	2	4	5	19	17	7	77	5
Majornas 3:dje rote	7	2	6	1	3	—	1	7	5	11	9	4	56	3
Majornas 1:ste rote	4	4	1	2	1	—	—	1	2	5	1	8	29	—
Haga	10	7	8	5	13	2	2	6	6	3	6	13	81	6
13:de och 14:de roten, Hagaheden	9	13	4	2	1	4	2	1	2	6	7	3	54	1
Landala, Vestra Brandt- dala	4	1	3	5	2	1	2	1	2	3	5	9	39	2
Annedal, Albostaden	8	18	8	5	2	2	4	—	6	7	4	8	72	1
Stampen, Gullbergsvass..	3	5	4	4	7	3	2	—	—	4	—	7	38	2
15:de roten, Burgården..	2	4	8	4	1	—	—	—	8	2	8	3	40	1
Redbergslid, Olskroken..	8	7	1	3	4	1	—	10	12	11	18	24	99	6
Gamlestaden	—	—	1	—	—	—	—	—	—	4	3	—	8	2
Summa	83	107	81	51	55	18	19	45	66	103	96	105	829	44

Dödsorsakerna. Samtliga dödsorsakerna, specificerade enligt Medicinalstyrelsens cirkulär den 9 December 1891, med fördelning efter de aflidnas ålder och kön, återfinnas i Tab. 24. I Tab. 25 och 26 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina hufvudgrupper och fördelade efter månader och kvartal samt stadsdelar; i Tab. 26 äro de dödsfall, som inträffat utom staden, icke medtagna. Tab. 27 angifver dödsorsakerna hos göteborgare som aflidit utom staden; Tab. 28 dödsorsakerna bland främlingar, döde i Göteborg. Tab. 29 lemnar en öfversigt af antalet dödsfall i några sjukdomar under sednaste femårsperioden och Tab. 30 en jernförande öfversigt af dödsfall i folksjukdomar och några andra sjukdomar under de sista 10 åren.

De *kroniska infektionssjukdomarnes* grupp upptager det största antalet döda, nemligen 382, motsvarande 19,97 procent af alla döda (motsvarande tal 1895 voro 451 och 23,01). Bland dessa uppträdde lungshot med 291 döda och hjerntuberkulos med 57.

Af de *akuta infektionssjukdomarne* afledo 201, utgörande 10,51 af alla döda (motsvarande tal 1895 voro 310 och 15,82). Bland hithörande dödsorsaker märkas difteri och strypsjuka med 60 dödsfall, skarlakansfeber med 29, mässling med 9, influensa med 6 och tyfoidfeber 37.

Bland *andningsorganens* sjukdomar förekomma lung- och lungsäcksinflammation med 176 dödsfall och luftrörsinflammation med 84. Hela sjukdomsgruppen innefattar 273 dödsfall, utgörande 14,27 procent af alla döda.

Matsmältningsorganens sjukdomar orsakade 205 dödsfall, utgörande 10,72 procent af alla.

Bland öfriga mera framträdande dödsorsaker må nämnas: medfödda sjukdomar och bildningsfel 114, ålderdomsaftning 57, hjernslag 73, organiskt hjertfel 58, pulsåderinflammation 83 och kräfta 92

Genom *olyckshändelse* och *våda* omkommo 86 och genom *sjelfmord* 26.

Tabeller.

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1896.

Arbetets art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning af:</i>													
Bostäder.....	473	387	405	507	403	320	248	282	391	515	438	363	4,732
Källare.....	297	224	352	574	639	782	705	698	557	442	335	192	5,797
Afträden.....	2,096	1,804	2,212	2,934	3,264	3,253	2,938	3,089	2,693	3,047	2,341	1,867	31,538
Gårdar.....	2,096	1,804	2,212	2,934	3,264	3,252	2,929	3,089	2,693	3,049	2,337	1,854	31,513
Afstjälpningsplatser.....	18	29	40	30	32	51	29	28	25	18	22	12	334
Afloopstrummor och diken.....	994	768	1,162	1,824	2,102	2,109	1,838	2,109	1,298	1,651	996	780	17,631
Stall.....	179	162	104	266	268	318	333	278	211	246	178	143	2,686
Svinhus.....	32	48	26	43	44	40	37	33	40	82	37	25	487
Fåhus.....	45	25	30	29	43	49	35	36	35	47	31	30	435
Lump., hud- och benupplag.....	34	28	46	35	65	58	41	40	39	31	35	40	492
Bagerier.....	113	107	185	187	185	174	142	182	173	197	161	126	1,932
Slagterier.....	68	66	67	63	52	82	68	66	67	67	63	54	783
Korffabriker.....	30	37	29	27	24	22	27	34	34	33	25	24	346
Charkuteriverkstäder.....	278	283	290	341	332	304	329	343	321	355	335	308	3,819
Spisningslokaler.....	135	144	167	142	139	127	121	122	119	142	113	96	1,567
Salutorg.....	389	355	387	390	399	351	334	377	389	422	402	387	4,582
Järnvägsstationer.....	349	305	331	301	312	331	359	352	352	373	327	296	3,988
Fartyg med matvaror.....	83	230	279	348	347	328	295	302	319	340	251	228	3,350
Salubodar och upplag för födoämnen...	2,728	2,781	2,773	2,876	3,006	2,735	2,644	3,273	3,299	3,562	3,049	2,895	35,621
<i>Öfrige arbeten:</i>													
Undersökta mjölkprof.....	—	—	—	—	—	—	—	—	365	186	—	—	551
Anhållande af födoämnen.....	70	61	104	101	153	163	118	141	107	108	92	68	1,286
Assisterat å köttbesiktningsbyrån.....	25	26	26	25	31	36	30	33	31	36	33	27	359
Engelska Svinlagteriet.....	11	11	13	6	13	10	11	10	11	13	9	5	123
Anmälningar å nämndens byrå.....	1	1	2	1	1	2	1	—	5	—	1	—	15
Vittnat inför rätta i hälsovårdsärenden.....	—	—	—	2	—	—	—	7	—	—	2	—	11
Desinfection af bostäder.....	199	208	160	213	173	91	65	89	120	184	171	157	1,830
Inköp af prof till undersökning.....	68	77	52	48	122	42	—	—	—	—	75	44	528
Tillsyn öfver minderåriga i arbetet.....	6	—	233	—	—	251	1	—	246	—	—	226	963
Afhämtat dödsattester.....	25	28	31	30	32	28	32	35	30	33	28	35	367
Skrifning.....	51	44	43	15	14	10	8	18	19	27	24	26	299
Afhämtat veckorapporter från sjukhusen.....	15	12	12	12	15	12	12	15	12	15	12	15	159
Kallat till inställelse i nämnden.....	15	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	19
Biträdt hälsovårdsnämndens vaccinatörer.....	—	—	—	—	11	12	21	8	—	—	—	—	52
Undersökning i landsorten rörande smittosam sjukdom.....	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Diverse arbeten.....	—	—	—	—	—	4	20	54	42	38	93	90	341
Summa	10,923	10,055	11,775	14,308	15,487	15,347	13,771	15,143	14,043	15,259	12,016	10,413	158,540

Tab. 2. Renhållningsanordningarne i Göteborg 1896

	Antal egen- domar		Latrin-			
	der renhållningsstyrelsen hemtar	der bonde hemtar	Kistan		spänner	grop
			flytbar	ej flytbar		
Gamlestaden, 12:te Roten 1-10.....	2	70	28	20	25	—
Redbergslid, 12:te Roten 11-19	56	47	82	4	20	—
Olskroken, 18:de Roten.....	31	27	54	—	2	—
Stampen, 12:te Roten 20-67 samt 16:de Roten	45	9	50	—	6	—
17:de Roten och Tingstadsvassen	48	36	52	2	19	—
Vassnöden m. m., 12:te Roten 68-90	36	26	47	—	12	1
15:de Roten.....	49	23	67	—	5	—
Hagaheden, 12:te Roten 91-116.....	25	3	24	—	3	—
Vestra Brandtdala	11	1	12	—	—	—
Landala och Gibraltar	94	50	128	1	12	—
13:de och 14:de Rotarne	237	27	239	—	30	—
Haga.....	285	12	290	—	1	—
Annedal	209	15	223	—	1	—
Albostaden, Majornas 6:te Rote 65-94.....	25	7	32	—	—	—
Majornas 5:te Rote och delar af 6:te Roten	296	50	283	—	58	—
Majornas 2:dre Rote	78	41	105	—	11	—
Majornas 4:de Rote	41	10	44	—	7	—
Majornas 3:dje Rote	178	37	163	—	52	—
Majornas 1:ste Rote	192	169	192	10	153	8
Masthugget, 11:te Roten.....	133	31	150	—	3	—
Pustervik, 10:de Quarteret	23	—	23	—	—	—
Otterhällan, vester om Ekelundsgatan	113	10	112	—	12	—
Sydstaden, öster om Ekelundsgatan	260	40	266	—	46	—
Nordstaden	203	22	211	—	12	—
Summa	2,670	763	2,877	37	490	9

samt stall, fähus och svinstia i hvarje stadsdel.

uppsamling				Uppsamling af sopor eller stallspilling				Begagnade			Underjordiskt aflopp			Vattenledning å gård	Urinkur å gård	Kompostupplag å tomt		
Blandning				halvor på plan	blott i köken	ej flytbara kärll	vagn	i laurinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård	från stall och dylikt				från sop-plan	
med kalk	med torvfjord	med aska	utan															
5	65	—	—	25	—	2	—	—	20	36	13	8	2	4	16	3	63	
10	94	—	—	78	—	8	1	—	11	10	11	81	11	49	72	49	22	
6	50	—	—	52	—	15	—	—	13	2	—	55	14	50	55	54	1	
9	44	—	—	47	—	12	1	—	14	4	2	51	14	40	49	35	3	
11	61	—	—	40	—	27	2	—	22	1	1	65	23	38	59	38	8	
28	36	—	—	39	8	12	2	1	26	6	3	49	8	23	47	21	8	
20	52	—	—	59	4	—	—	—	—	—	—	68	—	51	68	49	—	
1	26	—	—	24	—	4	—	—	6	—	—	21	2	4	20	7	—	
1	11	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	12	—	12	12	8	—	
10	119	11	—	126	10	7	1	—	12	1	5	121	9	99	115	104	13	
173	90	—	—	244	9	7	—	—	7	—	—	252	7	226	253	205	—	
10	282	—	—	285	1	11	—	—	24	—	—	294	24	284	291	266	—	
9	214	—	—	223	—	5	—	—	5	—	—	224	5	223	223	206	—	
7	25	—	—	32	—	2	—	—	2	—	—	32	2	32	32	23	—	
29	312	—	—	335	—	16	—	—	21	4	3	295	15	173	242	179	3	
13	103	—	—	108	—	14	—	—	16	1	—	108	7	59	107	61	—	
8	43	—	—	50	—	3	—	—	3	—	—	46	3	20	42	20	—	
22	189	—	—	200	—	7	1	4	10	3	1	167	5	98	149	91	8	
88	219	—	3	49	291	—	13	—	23	17	34	267	11	75	211	81	54	
17	137	—	—	138	—	34	—	—	35	—	—	160	35	139	160	133	—	
23	—	—	—	23	—	1	—	—	1	—	—	23	1	23	23	21	—	
34	88	—	—	119	—	6	1	—	5	—	—	119	5	92	115	80	—	
271	25	—	—	294	—	31	5	—	40	—	—	299	40	250	299	254	—	
147	75	—	—	217	—	22	3	—	30	—	—	224	30	211	224	194	—	
952	2,360	11	3	51	3,061	32	259	17	16	346	85	73	3,041	273	2,275	2,884	2,182	183

Tab. 3. Rum och kök i Göteborg vid slutet af år 1896.

Stadsdel	Rum	Kök	Summa
Nordstaden	5,193	1,158	6,351
Sydstaden	7,743	1,300	9,043
Otterhällan	2,233	755	2,988
Masthugget (11:te roten)	3,199	990	4,189
d:o (10:de kvarteret)	615	140	755
Majornas 4:de rote	589	272	861
Majornas 2:dre rote	1,478	796	2,274
Masthuggsbergen (Majornas 5:te rote)	1,905	1,323	3,228
d:o (Majornas 6:te rote)*)	2,252	1,714	3,966
Majornas 3:dje rote	1,972	1,297	3,269
Majornas 1:sta rote	2,974	1,818	4,792
Haga ..	6,906	2,956	9,862
13:de och 14:de rotarne, Hagaheden	9,085	2,115	11,200
Landala, Vestra Brantdala, Gibraltar	2,087	1,358	3,445
Annedal, Albostaden	3,202	2,179	5,381
Stampen, Gullbergsvass	1,695	902	2,597
15:de roten, Burgården	2,393	960	3,353
Redbergslid, Olskroken	1,673	1,060	2,733
Gamlestaden	584	110	694
Summa	57,778	23,203	80,981

*) Majornas 6:te rote, utom husen i nuvarande Annedal och Haga.

Tab. 4. Antal minderårige i arbete vid 1896 års slut.

	Summa	12—14 år		14—18 år	
		gossar	flickor	gossar	flickor
I tobaksfabriker	131	1	1	60	69
» väfverier och spinnerier	199	2	5	60	132
» tryckerier och lithografiska anstalter	160	—	—	71	89
» porterbryggerier och sockerbruk	26	4	—	22	—
» mekaniska verkstäder och gjuterier	29	—	—	29	—
» snickerifabriker	55	1	—	54	—
» öfriga fabriker	265	1	3	45	216
1896 summa i fabriker	865	9	9	341	506
» » i handverk	161	11	—	139	11
1895 summa i fabriker	746	20	19	370	337
» » i handverk	138	5	—	132	1
1894 summa i fabriker	667	29	16	330	292
» » i handverk	142	4	—	129	9
1893 summa i fabriker	577	14	14	340	209
» » i handverk	142	10	—	128	4
1892 summa i fabriker	646	20	35	363	228
» » i handverk	145	15	—	112	18
1891 summa i fabriker	567	32	10	334	191
» » i handverk	166	10	—	154	2
1890 summa i fabriker	512	35	9	307	161
» » i handverk	175	9	—	155	11
1889 summa i fabriker	524	53	8	292	171
» » i handverk	185	25	—	153	7
1888 summa i fabriker	409	20	19	245	125
» » i handverk	147	10	—	137	—
1887 summa i fabriker	405	23	13	237	132
» » i handverk	151	16	—	127	8

Tab. 5. Summarisk öfversigt öfver å Köttbesigtningbyrån undersökta födoämnen.

Månad	Varan		Varans beskaffenhet			Varan anhållen							Varan till människoföda	
	frivilligt inlemnad till undersökning å Byrån	af helsepolisens anhållen	Sjuk	Skänd	Sjelfödd	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i korffabrik eller charkuteriverkstad	i handelslokal	å jernvägsstation	å fartyg	användbar	öfenlig
Januari	110	70	175	4	1	8	55	1	2	—	4	—	103	77
Februari	118	61	170	9	—	13	39	1	—	—	4	4	102	77
Mars.....	116	104	210	8	2	18	69	—	1	—	8	8	109	111
April.....	131	101	228	4	—	22	69	2	1	1	3	3	130	102
Maj.....	213	153	353	12	1	18	118	2	3	—	5	7	188	178
Juni.....	139	163	286	15	1	29	116	5	3	1	5	4	133	169
Juli.....	122	118	227	12	1	57	53	1	2	—	1	4	108	132
Augusti.....	103	141	236	7	1	39	91	2	3	—	5	1	95	149
September	141	107	237	10	1	30	75	—	—	1	1	—	125	123
Oktober.....	124	108	222	10	—	30	69	3	1	—	1	4	103	129
November	130	92	193	28	1	13	68	—	7	1	—	3	92	130
December.....	102	68	161	9	—	13	51	—	1	—	1	2	84	86
Summa	1,549	1,286	2,698	128	9	290	873	17	24	4	38	40	1,372	1,463

Tab. 6. Uppgift på födoämnen, som å Köttbesigtningbyrån varit frivilligt inlemnade till undersökning.

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	May	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa	Varuinnehafvarens hemvist		Varans beskaffenhet			Varan till människoföda		Anmärkningar
														Göteborg	Lands-orten	Sjukt	Skämmt	Sjelfödt	användbar	otjenlig	
Kött af storboskap..	22	26	25	36	23	26	21	31	33	16	18	18	295	—	295	295	—	—	262	33	{294 hela kroppar och 1 kobringa. Den sednare jemte 32 hela kroppar otjenliga till människoföda. {853 hela kroppar samt 18 partier (5 skämmda och 13 sjuka). Partierna jemte 38 hela kroppar otjenliga till människoföda. {15 hela kroppar och 1 parti. Partiet jemte 10 hela kroppar otjenliga till människoföda. Hela kroppar. Hela kroppar. Hela kroppar. Hela kroppar.
» » {svin (vuxna)	77	69	71	70	116	76	54	52	66	81	80	59	871	338	532	859	6	6	815	56	
» » {spädgris.....	—	2	3	15	53	24	29	13	20	9	1	8	177	—	177	176	1	—	161	16	
» » {kalf.....	—	—	2	3	3	2	—	1	1	1	3	—	16	—	16	14	1	1	5	11	
» » {får.....	1	1	1	3	1	1	—	—	1	—	1	—	10	—	10	10	—	—	4	6	
» » {elg.....	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	5	—	5	5	—	—	5	—	
» » {häst.....	1	1	—	1	1	5	5	1	8	1	—	—	24	—	24	23	—	1	23	1	
Svinistrar.....	4	8	8	1	8	—	5	2	4	3	19	9	71	25	46	—	71	—	—	71	
Inelfvor.....	5	11	6	2	8	5	8	3	3	13	8	8	80	5	75	69	11	—	—	80	{1 svintunga, 1 får, 12 nötk- och 56 svinlefrar, 6 nötlungor och 4 kojufver.
Summa	110	118	116	131	213	139	122	103	141	124	130	102	1,549	368	1,181	1,451	90	8	1,275	274	

Tab. 7. Uppgift på af Göteborgs helsopolis anhållna födoämnen.

Varans art	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	S u m m a	Varuinnehafvarens hemvist	
														Göteborg	Landsorten
Kött af storboskap.....	7	5	12	15	13	11	14	11	7	5	3	5	108	13	95
» » kalf.....	1	3	4	1	3	8	1	2	2	2	—	1	28	2	26
» » får.....	2	4	2	2	—	—	—	—	—	1	—	—	11	1	10
» » svin.....	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	—	6	3	3
» » häst.....	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	3	—	3
Höna.....	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Sylta.....	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Inelfvor.....	60	49	84	81	137	139	102	128	98	100	85	62	1,125	911	214
Ägg.....	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	3	2	1
Summa	70	61	104	101	153	163	118	141	107	108	92	68	1,286	933	353

Varans beskaffenhet	Varan anhållen										Varan till människoföda		Anmärkingar
	Sjukt	Skämdt	Sjeldt	å torg	i slagteri	i upplagsmagasin	i korfabrik eller charkuteriwerkstad	i handelslokal	å jernvägsstation	å fartyg	användbar	otjenlig	
	94	14	—	54	1	9	2	—	25	17	82	26	{92 hela kroppar och 16 partier (3 sjuka och 13 skämda). Partierna jemte 10 hela kroppar otjenliga till människoföda.
	24	4	—	10	—	—	—	1	4	13	11	17	{26 hela kroppar och 2 partier (skämdt). Partierna jemte 15 hela kroppar otjenliga till människoföda.
	9	2	—	6	—	2	—	—	—	3	3	8	{10 hela kroppar och 1 parti (skämdt). Partiet jemte 7 hela kroppar otjenliga till människoföda.
	—	6	—	3	—	—	3	—	—	—	—	6	{4 svinhufvuden (3 färska och 1 saltadt), 1 parti rökt skinka och 1 parti kokt fläsk.
	2	1	—	—	—	1	—	—	—	2	1	2	{2 hela kroppar och ett större parti (skämdt). Partiet jemte 1 hel kropp otjenliga till människoföda.
	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	
	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
	1,118	7	—	215	872	4	19	1	9	5	—	1,125	{15 nöt-, 4 får- och 767 svinlungor, 1 häst-, 2 kalf-, 82 svin-, 95 nöt- och 129 färlefrar, 7 svinhjertan, 4 kofulver och 19 svinnjurar.
	—	3	—	1	—	1	—	1	—	—	—	3	Tillsammans 83 ägg.
	1,247	38	1	290	873	17	24	4	38	40	97	1,189	

Tab. 8. Uppgift på af helsopolisen undersökta fall nötkreaturskött samt får- och kalfkroppar.

Månad	Å t o r g												A jern-					
	Kungstorget			Masthuggstorget			Stigbergs- torget			Kusttorget			Olskroks- torget			Statens banas		
	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar
Januari.....	1,183	1,076	664	83	65	26	2	8	—	24	21	7	—	—	—	40	557	61
Februari.....	1,411	1,406	840	161	94	19	—	15	2	26	27	6	—	—	—	42	483	70
Mars.....	1,229	1,262	588	117	70	22	—	20	—	24	29	8	—	—	—	39	654	66
April.....	1,207	1,556	613	95	171	5	—	17	—	11	41	2	—	—	—	36	838	74
Maj.....	1,266	1,544	832	98	214	7	—	15	—	16	57	5	—	—	—	46	810	140
Juni.....	994	1,175	1,067	46	94	6	—	14	—	7	28	3	—	—	—	23	269	110
Juli.....	1,051	1,037	2,373	61	92	22	—	5	1	4	7	7	—	—	—	20	180	91
Augusti.....	1,316	960	4,647	79	73	22	—	8	3	16	12	37	—	—	—	32	172	91
September.....	1,592	918	3,992	138	57	110	—	8	26	20	11	40	—	—	—	17	155	70
Oktober.....	1,785	920	3,561	257	98	149	—	10	43	41	19	54	—	—	—	45	299	146
November.....	1,636	982	1,626	266	74	72	3	15	16	40	32	26	—	—	—	49	530	183
December.....	1,839	1,059	912	286	97	33	4	6	7	32	25	8	27	—	—	50	509	71
Summa	16,509	13,895	21,715	1,687	1,199	493	9	141	98	261	309	203	27	—	—	439	5,456	1,173

Månad	vågarnes godsmagasin									Å fartyg läggande till vid						I stadens slagthus			S u m m a		
	Bergslageras			Vestkustbanans			Boråsbanans			Skeppsbron			Lilla Bommen			Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar
	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar	Storboskap	Kalkkroppar	Fårkroppar						
Januari.....	40	252	94	34	84	42	3	25	3	12	45	83	1	21	14	33	37	6	1,455	2,191	1,000
Februari.....	29	90	34	30	61	39	3	21	1	14	37	67	32	229	135	35	21	8	1,783	2,484	1,221
Mars.....	27	87	20	32	136	83	3	32	2	10	105	72	31	469	96	37	23	3	1,549	2,887	960
April.....	20	109	15	9	159	111	1	35	3	5	55	63	26	662	103	41	32	3	1,451	3,675	992
Maj.....	13	259	34	25	163	207	5	21	6	3	51	75	68	587	126	30	58	3	1,570	3,779	1,435
Juni.....	23	439	29	9	104	160	—	22	10	2	35	124	44	397	210	31	90	—	1,179	2,667	1,719
Juli.....	16	255	60	8	71	400	—	9	11	3	32	265	40	394	233	23	126	7	1,226	2,208	3,470
Augusti.....	10	175	64	11	31	974	1	4	—	5	8	284	33	279	243	21	63	2	1,524	1,785	6,367
September.....	18	180	79	23	64	1,000	2	14	17	12	5	314	45	252	280	31	78	12	1,898	1,742	5,940
Oktober.....	36	227	147	32	71	548	—	11	16	31	18	317	58	251	404	28	42	9	2,313	1,966	5,394
November.....	30	232	55	42	66	186	—	10	8	14	25	226	48	282	295	27	37	6	2,155	2,285	2,699
December.....	38	198	50	34	62	28	2	16	4	7	38	124	28	174	131	31	35	3	2,378	2,219	1,371
Summa	300	2,503	681	289	1,072	3,778	20	220	81	118	454	2,014	454	3,997	2,270	368	642	62	20,481	29,888	32,568

Tab. 9. Uppgift å undersökt fläsk.

M å n a d	Besigtigadt fläsk					Trikinhaltigt fläsk				
	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort	Svenskt			Amerikanskt	Från annan utländsk ort
	Hela	Halva	Slycken	Slycken	Slycken	Hela	Halva	Slycken	Slycken	Slycken
Januari.....	3,402	131	1,997	—	5	—	—	—	—	—
Februari.....	3,201	116	1,538	—	—	2	—	—	—	—
Mars.....	3,387	109	1,732	—	—	—	—	—	—	—
April.....	2,681	84	1,873	8	2	1	—	—	—	—
Maj.....	2,015	26	2,456	8	1	3	—	1	—	—
Juni.....	787	16	1,845	—	2	1	—	—	—	—
Juli.....	579	2	1,489	—	—	—	—	—	—	—
Augusti.....	597	2	1,583	—	7	—	—	1	—	—
September.....	1,409	9	2,376	5	—	—	—	—	—	—
Oktober.....	3,388	114	2,631	8	—	—	—	1	—	—
November.....	4,270	274	2,235	18	—	—	—	—	—	—
December...	3,974	284	2,230	—	1	—	—	—	—	—
Summa	29,690	1,167	23,985	47	18	7	—	3	—	—

Tab. 10. Uppgift å bagerierna vid slutet af år 1896.

Lokalernas läge	Antal	Bakning af			Lokalen belägen		Bostad			Lokalen				
		husbröd	tebröd	både hus- och tebröd	ofvan jord	i källarevåning	i bageriet	sammanslående med bageriet	utom bageriet	rynlig	liken	snygg	af medelmätigt snygghet	osnygg
Nordstaden.....	14	5	7	2	13	1	—	6	8	12	2	14	—	—
Sydstaden	24	3	14	7	22	2	—	11	13	14	10	24	—	—
Olskroken, Redberglid, Stampen och Hultmans holme	13	9	2	2	13	—	—	9	4	5	8	13	—	—
13:e och 14:e rotarne...	10	2	8	—	1	9	—	8	2	6	4	10	—	—
15:e roten	3	1	2	—	1	2	—	—	3	2	1	3	—	—
12 rotens 2:a afdelning	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	1	1	—	—
Landala	14	9	5	—	9	5	—	7	7	4	10	11	3	—
Östra och Nya Haga ...	11	5	5	1	5	6	—	6	5	6	5	10	1	—
Vestra Haga	6	4	1	1	5	1	—	4	2	4	2	6	—	—
Annedal	24	16	6	2	11	13	—	12	12	18	6	23	1	—
Masthugget.....	12	3	5	4	5	7	—	4	8	11	1	11	1	—
Majornas 1:ste rote.....	16	7	5	4	16	—	—	8	8	10	6	15	1	—
» 2:dre »	7	4	3	—	6	1	—	3	4	4	3	7	—	—
» 3:dje »	19	13	4	2	15	4	—	10	9	11	8	16	3	—
» 4:de »	1	—	1	—	—	1	—	1	—	1	—	1	—	—
» 5:te »	9	8	1	—	6	3	—	5	4	4	5	4	5	—
» 6:te »	6	4	2	—	5	1	—	4	2	4	2	5	1	—
Summa	190	93	72	25	134	56	—	99	91	116	74	174	16	—

Tab. 11. Uppgift å lokaler för försäljning af mjölk och grädde vid slutet af år 1896.

Lokalernas läge	Antal	Lokalen belägen		Bostad		Lokalens beskaffenhet					Försäljning af			
		ofvan jord	i killarevåning	i lokalen	sammanhängande med lokalen	utom lokalen	rymlig	liten	snugg	af medelmätigt snygghet	osnygg	gräddde	oskummad mjölk	skummjolk
Nordstaden	27	22	5	—	14	13	17	10	27	—	—	26	23	26
Sydstaden	38	23	15	—	21	17	16	22	37	1	—	38	28	36
Stampen, Olskroken, Redbergslid och Hultmans holme	41	40	1	—	33	8	26	15	41	—	—	41	14	41
13:de och 14:de rotarne	45	4	41	—	21	24	31	14	44	1	—	45	43	41
15:de roten	21	5	16	—	9	12	7	14	21	—	—	20	19	21
Landala	37	29	8	—	27	10	12	25	36	1	—	37	17	37
Östra och Nya Haga ..	43	35	8	—	38	5	16	27	41	2	—	43	28	43
Vestra Haga och Pustervik	35	24	11	—	24	11	29	6	33	2	—	35	21	33
Annedal	39	28	11	—	27	12	30	9	39	—	—	39	20	37
Masthugget	14	6	8	—	5	9	12	2	14	—	—	14	13	11
Majornas 1:ste rote	9	9	—	—	3	6	4	5	7	2	—	9	2	9
» 2:dre »	8	7	1	—	7	1	6	2	7	1	—	8	5	8
» 3:dje »	22	20	2	—	10	12	13	9	19	3	—	21	3	22
» 4:de »	2	1	1	—	2	—	2	—	2	—	—	2	2	2
» 5:te »	26	17	9	—	14	12	18	8	18	8	—	26	2	26
» 6:te »	31	27	4	—	21	10	25	6	24	7	—	31	6	31
Summa	438	297	141	—	276	162	264	174	410	28	—	435	246	424

Tab. 12. Af stadsfältskären behandlade personer.

	Summa		Januari		Februari		Mars		April		Maj		Juni		Juli		Augusti		September		Oktober		November		December	
	Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal		Antal	
	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar	behandlade	behandlingar
Friska och gamla sår	169	311	17	33	10	24	19	36	8	17	13	28	11	20	15	19	7	12	9	19	16	28	21	34	23	41
Bulnader, värk, fingervärk	31	131	4	11	4	17	2	13	2	7	—	3	4	14	1	7	3	13	3	10	5	16	1	8	2	12
Utdragna tänder, tandvärk	701	701	63	63	57	57	69	69	66	66	53	53	40	40	37	37	67	67	61	61	63	63	54	54	71	71
Frakturer, luxationer, vrickningar	32	54	4	7	5	5	2	4	2	7	3	3	—	—	2	6	1	3	4	4	3	4	1	2	5	9
På kallelse meddelat behandling i medellösas hem	24	54	3	9	2	2	4	7	1	2	—	—	2	5	—	—	1	4	3	5	3	8	1	1	4	11
Summa behandlingar	957		91		78		96		79		69		57		55		79		80		90		78		105	
» behandlade		1,251		123		105		129		99		87		79		69		99		99		119		99		144

Tab. 13. Öfversigt af födda i Göteborg 1896, med fördelning på månader.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf oäkta
	äкта		oäkta		till- samman	äкта		oäkta		till- samman		
	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.			
Januari.....	139	121	27	27	314	4	5	1	—	10	324	55
Februari.....	126	105	15	15	261	4	2	1	—	7	268	31
Mars.....	108	124	24	29	285	2	2	—	1	5	290	54
April.....	113	98	21	22	254	4	5	2	1	12	266	46
Maj.....	138	110	20	23	291	2	3	1	—	6	297	44
Juni.....	115	102	16	19	252	1	1	2	1	5	257	38
Juli.....	123	111	20	34	288	4	3	1	—	8	296	55
Augusti.....	109	100	14	11	234	2	1	2	1	6	240	28
September.....	135	119	19	20	293	1	2	1	2	6	299	42
Oktober.....	110	133	18	32	293	1	1	—	—	2	295	50
November.....	112	115	18	17	262	1	4	—	—	5	267	35
December.....	138	115	31	22	306	2	4	—	—	6	312	53
Hela året	1,466	1,353	243	271	3,333	28	33	11	6	78	3,411	531

Tab. 14. Öfversigt af födda i Göteborg 1896, med fördelning på församlingar.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Deraf oäkta
	äкта		oäkta		till- samman	äкта		oäkta		till- samman		
	m.	qv.	m.	qv.		m.	qv.	m.	qv.			
Domkyrkan.....	323	292	67	86	768	9	13	4	1	27	795	158
Christine svenska.....	151	117	30	24	322	1	3	3	—	7	329	57
Haga.....	217	223	62	64	566	4	7	1	2	14	580	129
Masthugget.....	404	397	61	65	927	7	4	3	3	17	944	132
Carl Johan.....	247	206	12	21	486	4	—	—	—	4	490	33
Gamlestaden.....	99	99	11	11	220	3	5	—	—	8	228	22
1:a Göta Artilleriregemente	4	6	—	—	10	—	1	—	—	1	11	—
2:a Göta Artilleriregemente	2	4	—	—	6	—	—	—	—	—	6	—
Christine tyska.....	11	6	—	—	17	—	—	—	—	—	17	—
Mosaiska.....	5	3	—	—	8	—	—	—	—	—	8	—
Katolska.....	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	—
Hela staden	1,466	1,353	243	271	3,333	28	33	11	6	78	3,411	531

Tab. 15. Befolkningens rörlighet i hvarje stadens församling 1896.

	Folkmängd ^{31/12} 1895	Ingångna äktenskap	Födde		Döde	Öfverskott af		Folkmängd ^{31/12} 1896
			alla	deraf oäkta		levande födda	inflyttade + eller utflyttade -	
Domkyrkan.....	32,107	238	768	153	579	189	+ 587	32,883
Christine svenska.....	10,731	89	322	54	165	157	- 150	10,738
Haga	18,125	135	566	126	316	250	- 97	18,278
Masthugget	26,763	205	927	126	422	505	+1,058	28,326
Carl Johan.....	17,562	93	486	33	263	223	- 238	17,547
Gamlestaden.....	6,478	38	220	22	110	110	+ 121	6,709
1:sta Göta Artilleri-regemente.....	822	—	10	—	4	6	- 25	803
2:dra Göta Artilleri-regemente	486	—	6	—	7	-1	+ 59	544
Christine tyska.....	883	5	17	—	10	7	- 80	810
Mosaiska	555	9	8	—	13	-5	- 2	548
Katolska.....	—	3	3	—	1	2	+ 162	164
Summa	114,512	815	3,333	514	1,890	1,443	1,395	117,350

Tab. 16. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg 1892—1896.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döde inom staden på 1,000 innevånare för år räknadt	1892	17,0	19,2	19,2	19,2	25,6	20,4	13,8	12,6	14,7	12,4	13,6	16,3	15,8
	1893	16,0	16,1	15,4	13,8	14,3	16,1	12,6	15,0	14,3	11,5	11,3	16,9	16,4
	1894	15,9	19,7	13,6	14,9	13,2	17,3	15,8	13,8	13,9	12,5	19,0	17,3	19,0
	1895	16,3	22,4	20,7	21,9	19,5	18,9	15,3	15,9	7,6	9,7	15,5	14,2	15,1
	1896	15,3	17,5	15,1	16,0	18,5	14,0	14,1	17,6	12,4	15,4	12,4	13,9	22,4
Medeltal 1891—1896	16,0	19,0	16,8	17,2	18,2	17,3	14,3	15,0	12,6	12,3	14,4	15,7	17,7	
Alla döda bland här kyrkoskrifna	1892	1,967	188	181	183	246	187	147	125	150	128	131	151	150
»	1893	1,881	174	167	150	155	174	137	162	155	125	122	183	177
»	1894	1,868	190	132	147	132	172	162	142	135	123	183	165	185
»	1895	1,960	217	198	211	195	186	157	171	82	102	151	146	144
«	1896	1,913	176	148	159	179	142	153	176	126	158	135	142	219

Tab. 17. Dödligheten i Göteborg år 1896 inom olika stadsdelar
bland mantalsskrifna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden	6,068	79	13
2	Sydstaden	6,401	82	13
3	Otterhällan	3,900	59	15
4	Masthugget och Pustervik	9,306	157	17
5	Majornas 4:de Rote	1,336	18	13
6	Majornas 2:dre Rote	3,858	61	16
7	Masthuggsbergen	9,138	136	15
8	Majornas 3:dje Rote	6,363	83	13
9	Majornas 1:ste Rote.....	7,138	106	15
10	Haga.....	13,859	211	15
11	13:de och 14:de Rotarne.....	10,321	110	11
12	Landala och Vestra Brandtdala	7,663	113	15
13	Annedal och Albostaden	12,394	166	13
14	Stampen och Gullbergsvass	4,815	72	15
15	15:de Roten, Burgården	4,325	49	11
16	18:de Roten, Redbergslid, Olskroken	5,732	85	15
17	Gamlestaden	1,352	18	13
18	Fattighuset	1,553	150	96
	Summa	115,521	1,755	

Tab. 18. Dödligheten på 1,000 innevånare af den mantalsskrifna befolkningen under åren 1892—96.

	Alla	Nordstaden	Sydstaden	Otterhallan	Masthugget	Majornas 4:de rote	Majornas 2:dre rote	Masthuggsbergen	Majornas 3:dje rote	Majornas 1:ste rote	Haga	13:de o. 14:de rotarne Hagaheden	Vestra Brandtdala	Alboastaden	Annedal	Stampen Grullbergsvass	15:de roten Burgården	Redbergslid Olskroken	Gamlestad	Fattighusen
1892	17,0	14	12	13	15	13	15	18	16	17	18	9	22	18	19	13	21	15	88	
1893	16,1	17	19	8	11	20	13	20	13	17	17	10	15	16	13	13	16	17	98	
1894	15,9	12	14	11	16	7	16	15	16	16	18	9	18	15	19	12	20	8	100	
1895	16,1	12	15	10	24	22	14	12	14	17	15	9	19	15	17	10	18	22	74	
1896	15,2	13	13	15	17	13	16	15	13	15	15	11	15	13	15	11	15	13	96	
Medeltal																				
1892—1896	16,1	14	15	11	17	15	15	16	14	16	17	10	18	15	17	12	18	15	91	

Tab. 19. Öfversigt af meteorologiska observationerna i Göteborg 1896.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December
Temperatur C. 1896 absolut maximum	+30,0	+ 7,5	+ 8,0	+15,0	+11,5	+21,0	+30,0	+28,5	+28,5	+22,5	+16,5	+ 9,5	+ 5,0
» » » » minimum	-11,5	- 7,5	- 8,0	- 6,5	- 2,5	+ 1,5	+ 9,5	+10,0	+ 8,0	+ 6,0	+ 1,5	- 6,0	-11,5
» » » medeltal.....	+ 8,42	+ 0,6	+ 1,9	+ 2,4	+ 5,7	+12,3	+18,9	+18,9	+15,9	+13,1	+ 8,9	+ 2,8	- 0,4
» 1860-1894, medeltal.....	+ 7,13	- 0,8	- 1,0	+ 0,5	+ 5,3	+10,3	+15,1	+16,3	+15,8	+12,5	+ 7,7	+ 3,3	+ 0,1
Nederbörd 1896 mm.	799,8	70,8	11,4	87,3	45,3	18,0	75,5	70,1	78,9	104,0	155,9	26,2	56,4
» medeltal 1860-1894 mm.	768,5	67,6	46,5	48,7	37,4	49,5	55,6	71,9	88,1	88,5	79,0	69,4	66,3
Relativ fuktighet 1896 medeltal %	78	89	83	87	81	62	63	66	72	76	85	84	87
Barometern i mm. 1896	759,0	762,7	766,2	752,5	758,9	761,6	757,4	758,8	757,3	755,5	755,0	762,8	759,4

Tab. 20. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg

1. Sjukdomar	2. Under 2 år		3. Från 2 till 7 år		4. Från 7 till 15 år		5. Från 15 till 60 år	
	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde
1. Vattenkoppor. <i>Varicella</i>	50	—	134	—	73	—	4	—
2. Mässling. <i>Morbilli</i>	69	2	227	2	137	—	5	—
3. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	17	1	106	1	74	1	15	—
4. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	—	—	4	—	4	—	—	—
5. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	—	—	7	—	5	—	2	—
6. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	2	—	20	—	47	—	100	2
7. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	15	3	3	—	—	—	3	—
8. Pässjuka. <i>Parotitis</i>	—	—	17	—	20	—	8	—
9. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	33	—	89	—	149	—	972	—
10. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	123	6	260	2	58	1	7	—
11. Difteri. <i>Diphtheria</i>	33	2	212	—	166	—	72	—
12. Strypsjuka. <i>Croup</i>	23	3	27	1	4	—	—	—
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	5	—	8	—	10	—	133	—
14. Varfeber. <i>Pyæmia. Septicæmia</i>	—	—	—	—	—	—	2	—
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	4	—
16. Chancere. <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	—	—	—	39	—
17. Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	—	—	—	—	2	—	106	—
18. <i>Syphilis</i>	4	—	—	—	—	—	12	—
19. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—	—	—	—	—	60	—
20. Hjärt- och hjertsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	—	—	—	8	—	34	—
21. Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	18	—	48	—	55	—	242	—
22. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,773	5	1,543	1	773	—	2,077	—
23. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	157	17	143	1	45	1	180	3
24. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	2	—	31	—	32	—	77	—
25. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	62	—	306	—	494	—	820	—
26. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	73	—	120	—	142	—	383	—
27. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et Colitis</i>	1,322	23	663	1	277	—	1,247	—
28. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	1	—	1	—	16	—	57	—
29. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	—	1	—	—	—	23	—
30. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	—	—	4	—	4	—	47	—
31. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	—	—	23	—	14	—	41	—
32. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	1	—	3	—	10	—	223	—
33. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	1	—	10	—	50	—	290	—
34. <i>Erythema multiforme</i>	—	—	2	—	2	—	5	—
35. Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	1	—	27	—	38	—	19	—
36. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	7	—	32	—	16	—	39	—
37. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	—	—	7	—	11	—	36	—
38. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	—	—	—	—	3	—
Summa	3,792	62	4,078	9	2,736	3	7,387	5

under år 1896, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

6. Öfver 60 år	7. Summa	8. Staden inom Vallgraven samt Pustervik		9. Hagaheden n. m. vester om södra landsvägen		10. Haga, Annedal, Landala och V. Branddala		11. Majora och Masthugget vester om Olivvedalsbäcken.		12. Gamlestaden, Stampen, Burgården, 15 roten m. m.		13. Hamnen		14. Okänd bostad	
		Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde
—	261	—	41	—	12	—	79	—	108	—	21	—	—	—	
—	438	4	7	—	4	—	69	—	352	4	6	—	—	—	
—	212	3	13	—	13	—	68	2	99	—	19	1	—	—	
—	8	—	—	—	—	—	5	—	3	—	—	—	—	—	
—	14	—	2	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	
3	172	2	5	2	3	—	55	—	107	—	2	—	—	—	
1	22	4	2	—	—	—	18	4	1	—	1	—	—	—	
—	45	—	14	—	2	—	7	—	8	—	14	—	—	—	
190	1,433	1	159	—	95	—	457	—	421	—	301	1	—	—	
—	448	9	17	—	28	—	127	—	256	9	20	—	—	—	
—	484	2	32	—	14	—	125	—	223	—	89	2	—	—	
—	54	4	4	—	2	—	17	—	20	2	11	2	—	—	
33	189	—	23	—	12	—	94	—	46	—	13	—	1	—	
—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	
—	4	—	—	—	—	—	3	—	1	—	—	—	—	—	
—	39	—	4	—	2	—	11	—	18	—	2	—	2	—	
2	110	—	16	—	3	—	30	—	37	—	14	—	8	—	
—	16	—	1	—	—	—	7	—	5	—	2	—	1	—	
1	61	—	10	—	2	—	40	—	7	—	2	—	—	—	
—	42	—	2	—	5	—	30	—	5	—	—	—	—	—	
18	381	—	35	—	26	—	156	—	97	—	67	—	—	—	
747	6,913	6	449	1	253	—	2,636	4	2,861	—	711	1	3	—	
75	600	29	28	2	18	—	261	10	234	10	59	7	—	—	
4	146	—	7	—	2	—	59	—	68	—	10	—	—	—	
25	1,707	—	115	—	91	—	490	—	817	—	194	—	—	—	
36	754	—	50	—	32	—	121	—	443	—	108	—	—	—	
371	3,880	24	326	2	169	—	1,141	10	1,689	2	545	10	10	—	
1	76	—	9	—	5	—	32	—	24	—	6	—	—	—	
1	25	—	1	—	—	—	15	—	9	—	—	—	—	—	
10	65	—	8	—	4	—	30	—	11	—	12	—	—	—	
4	82	—	13	—	6	—	33	—	17	—	13	—	—	—	
29	266	—	19	—	10	—	90	—	70	—	77	—	—	—	
30	381	—	49	—	21	—	136	—	120	—	54	—	1	—	
—	9	—	—	—	1	—	3	—	2	—	3	—	—	—	
—	85	—	6	—	3	—	22	—	36	—	18	—	—	—	
3	97	—	17	—	6	—	39	—	26	—	9	—	—	—	
13	67	—	5	—	1	—	22	—	35	—	4	—	—	—	
—	3	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	
1,598	9	19,591	88	1,489	7	846	—	6,543	30	8,276	27	2,408	24	27	—

Tab. 21. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1896,

fördelade på månader, enligt uppgift från 9 distriktsläkare.

Alla	Januari	Februari	Mars	April	May	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
1. Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	261	49	28	24	35	37	23	7	5	5	13	15	20
2. Mässling. <i>Morbilli</i>	438	1	4	3	—	2	1	—	—	3	30	113	281
3. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	212	41	37	33	32	26	7	17	2	7	3	1	6
4. Rash. <i>Roseola febrilis</i>	8	1	3	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—
5. Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	14	—	—	—	—	1	—	—	4	9	—	—	—
6. Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	172	4	6	5	39	24	11	6	13	28	19	15	2
7. Inhemsk kolera, Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	22	—	—	—	1	—	8	4	1	8	—	—	—
8. Pässjuka. <i>Parotitis</i>	45	3	7	1	3	12	3	4	—	—	5	3	4
9. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	1,433	213	458	412	128	9	—	1	—	1	—	83	128
10. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	448	26	27	6	24	10	8	12	4	17	34	72	208
11. Difteri. <i>Diphtheria</i>	484	57	46	47	33	32	10	14	27	39	63	49	67
12. Strypsjuka. <i>Croup</i>	54	9	5	6	1	1	1	2	3	1	4	8	13
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	189	21	18	22	17	20	9	16	11	15	13	12	15
14. Varfeber. <i>Pyæmia. Septicæmia</i>	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	4	—	—	—	2	—	—	—	1	—	1	—	—
16. Chancre. <i>Ulcus venereum simplex</i>	39	4	4	2	3	2	6	5	6	2	3	1	1
17. Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	110	13	9	6	9	10	8	12	13	10	2	6	12
18. <i>Syphilis</i>	16	2	—	—	2	1	—	1	1	3	2	1	3
19. Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	61	6	4	7	3	7	4	4	6	6	4	6	4
20. Hjärt- och hjertsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	42	2	5	4	4	3	5	1	1	6	4	4	3
21. Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	381	50	37	60	51	16	5	21	9	28	24	33	47
22. Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	6,913	886	762	732	799	517	322	259	248	392	469	686	841
23. Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	600	83	69	63	78	44	24	26	15	27	28	51	92
24. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	146	14	11	16	15	15	11	14	6	12	8	9	15
25. Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	1,707	217	156	193	148	116	86	108	75	140	156	151	161
26. Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	754	74	36	41	59	52	80	75	73	87	57	54	66
27. Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et Colitis</i>	3,880	243	181	184	227	206	394	779	626	432	221	189	198
28. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	76	11	4	6	8	4	8	8	6	8	6	1	6
29. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	25	1	3	4	1	3	3	1	3	2	2	2	—
30. Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	65	9	8	2	1	6	3	5	12	5	7	4	3
31. Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	82	9	10	9	6	9	8	8	6	4	4	3	6
32. Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	266	35	25	24	15	8	22	17	18	26	21	32	23
33. Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	381	35	49	33	31	30	25	27	20	32	28	35	36
34. <i>Erythema multiforme</i>	9	—	1	2	1	1	2	1	1	—	—	—	—
35. Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	85	13	12	7	8	8	5	9	7	6	2	2	6
36. Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	97	11	10	7	8	11	9	5	8	7	9	7	5
37. Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	67	3	3	5	9	5	5	11	6	8	5	2	5
38. Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	3	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1
Summa	19,591	2,147	2,039	1,966	1,801	1,248	1,117	1,484	1,237	1,376	1,248	1,650	2,278

Tab. 22. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne i Göteborg år 1896.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
Difteri	83	107	81	51	55	18	19	45	66	103	96	105	829
Skarlakansfeber	76	79	54	57	70	34	14	9	14	29	9	22	467
Nervfeber	7	16	74	119	47	21	18	24	48	36	34	13	457
Summa	166	202	209	227	172	73	51	78	128	168	139	140	1,753

Tab. 23. Öfversigt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1887—1896.

	1887		1888		1889		1890		1891		1892		1893		1894		1895		1896	
	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde
Smittkoppor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	39	3	147	10	130	15	—	—	—	—
Mässling	3,130	72	15	—	2,035	57	947	81	909	25	758	64	12	—	1,292	24	1,067	54	438	8
Skarlakansfeber	349	29	357	53	223	44	627	128	118	15	78	13	236	17	362	36	744	72	467	28
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	285	22	107	10	199	10	148	8	133	12	100	10	113	9	122	9	88	9	457	34
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Pässjuka	350	—	929	—	4	—	10	—	8	—	128	—	608	—	20	—	66	—	45	—
Influensa	—	—	—	—	2,161	3	5,670	25	4,870	33	2,622	46	3,960	29	945	2	2,858	26	1,424	6
Kikhosta	1,364	46	693	35	314	15	1,246	54	838	42	1,165	52	358	26	460	25	572	26	457	22
Difteri	108	17	74	6	64	8	111	10	40	3	33	5	41	4	541	73	939	73	829	44
Strypsjuka	20	16	20	9	12	7	15	18	8	2	8	7	11	9	37	28	36	21	54	13

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas									
	0-6 månad.		6-12 månad.		1-5 år		5-10 år		10-15 år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
IV. Kroniska infektionssjukdomar.										
32. Tuberkelsjukdom. <i>Tuberculosis:</i>										
a) Lungsot. <i>Tuberculosis v. phthisis pulmonum</i>	1		4		6	8	5	4	3	4
b) Hjerntuberkulos. <i>Tuberculosis cerebri. Meningitis tuberculosa</i>	3	2	3	1	13	20	4	5	1	3
c) Ben- och ledgångstuberkulos. <i>Tuberculosis ossium et articulationum</i>										
d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos. <i>Tuberculosis aliorum organorum et t. universalis</i>				1	4	6	3	3	1	3
33. Syfilis (förvärfvad). <i>Syphilis</i>										
Summa	4	2	7	2	23	34	12	12	5	10
V. Konstitutionella sjukdomar.										
39. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>			2	2	1	1				
41. Andra konstitutionella sjukdomar. <i>Alie cachexie</i>					1					1
Summa			2	2	2	1				1
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.										
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus. Delirium tremens</i>										
Summa										
VII. Sinnessjukdomar.										
46. Sinnessjukdom. <i>Insania</i>						1	1			
Summa						1	1			

lefnadsålder								Summa			Dödsorsakernas benämning		
15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder	Man- kön		Qvin- kön	Båda
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.				
14	19	51	57	27	38	15	31		4	126	165	291	
		1	1							25	32	57	
1		1		1	1					3	1	4	
		2	1	2	1	1		1		10	19	29	
								1			1	1	
15	22	54	59	28	40	16	33		4	164	218	382	
										3	3	6	
	1			1	1		1			2	4	6	
	1			1	1		1			5	7	12	
						2	1	2		4	1	5	
						2	1	2		4	1	5	
		1	1	6	2	2	8		3	10	15	25	
		1	1	6	2	2	8		3	10	15	25	

Kroniska infektionssjukdomar.
Tuberkelsjukdom:
a) Lungsot.
b) Hjerntuberkulos.
c) Ben- och ledgångstuberkulos.
d) Tuberkulos i andra organ etc.
Syfilis (förvärfvad).

Konstitutionella sjukdomar.
Engelska sjukan.
Andra konstitutionella sjukdomar.

Kroniska förgiftningssjukdomar.
Kronisk alkoholsjukdom.

Sinnessjukdomar.
Sinnessjukdom.

Tab. 24. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas											
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
116. <i>Själfmord. Suicidium:</i>												
1. Dränkning. <i>Submersio...</i>												
5. Hängning. <i>Strypning. Strangulatio</i>												
8. Sår. <i>Vulnus:</i>												
d) Skottsår												
9. Förgiftning. <i>Veneficium:</i>												
d) Af fosfor.....												1
e) » cyankalium												
f) » frätande ämnen....												
117. <i>Mord. Dråp. Homicidium:</i>												
8. Sår. <i>Vulnus:</i>												
a) Sticksår												
Summa												1
119. <i>Okända, ej uppgifna dödsorsaker</i>		1			2				1			
Summa	164	98	75	58	117	107	39	38	12	19	37	36
	262		133		224		77		31		73	

Lefnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning
20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man- køn	Qvin- køn	Båda	
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.				
	1						1				1	1	2
	6		6	1	1						13	1	14
	1										1		1
	1	5									1	6	7
	1		1								1		1
	1										1		1
	11	5	7	1	1	1					19	8	27
	2		3	1	3						10	3	13
	169	112	178	139	173	237	25	77	1	2	990	923	1913
	281		317		410		102		3				

Själfmord.
 1. Dränkning.
 5. Hängning.
 8. Sår.
 d) Skottsår.
 9. Förgiftning.
 d) Af fosfor.
 e) » cyankalium.
 f) » frätande ämnen.
Mord. Dråp.
 8. Sår.
 a) Sticksår.
 Okända, ej uppgifna dödsorsaker.

Tab. 25. Dödsorsakerna i Göteborg år 1896, fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal.

Dödsorsaker	Januari			Februari			Mars			April			Maj			Juni			Juli			
	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	
	Bildningsfel och medfödda sjukdomar	8	4	12	5	7	12	5	3	8	7	2	9	5	1	6	4	3	7	7	7	7
Ålderdomssjukdomar	—	4	4	1	6	7	3	1	4	4	3	7	—	4	4	2	4	6	1	4	5	
Akuta infektionssjukdomar	10	8	18	7	9	16	10	4	14	18	5	23	11	9	20	6	4	10	6	5	11	
Kroniska infektionssjukdomar	11	25	36	22	18	40	18	14	32	13	17	30	15	16	31	9	16	25	12	18	30	
Konstitutionella sjukdomar	—	—	—	2	2	—	—	—	—	2	—	2	—	1	1	—	—	—	1	2	3	
Kroniska förgiftningssjukdomar	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Sinnessjukdomar	2	2	4	—	—	—	1	2	3	2	3	5	—	1	1	1	3	4	1	—	1	
Nervsystemets sjukdomar	6	9	15	3	4	7	3	3	6	7	6	13	6	5	11	6	6	12	9	6	15	
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Cirkulationsorganens sjukdomar	8	7	15	8	9	17	7	9	16	7	10	17	9	6	15	8	5	13	9	7	16	
Andningsorganens sjukdomar	19	15	34	11	6	17	18	20	38	13	21	34	11	10	21	10	4	14	5	5	10	
Matsmältningsorganens sjukdomar	6	4	10	8	1	9	5	1	6	4	8	12	4	8	12	22	12	34	14	20	34	
Urinorganens sjukdomar	1	2	3	2	1	3	4	4	8	7	3	10	3	1	4	2	1	3	6	6	12	
Qvinliga könsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Rörelseorganens och bensystemets sjukd.	—	—	—	1	—	1	2	—	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Hud- och bindväfssjukdomar	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
Svulster	7	7	14	1	6	7	5	10	15	6	3	9	1	4	5	4	5	9	3	4	7	
Väldsam död: olyckshändelse eller våda,	5	—	5	2	2	4	4	—	4	4	—	4	7	1	8	10	2	12	10	2	12	
sjelfmord	1	2	3	2	1	3	2	—	2	1	—	1	1	1	2	1	1	2	1	2	3	
mord och dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ej uppgifna dödsorsaker	1	—	1	1	—	1	—	—	—	1	—	1	1	—	1	1	1	2	1	—	1	
Summa	87	89	176	74	74	148	88	71	159	95	84	179	74	68	142	86	67	153	87	89	176	

Dödsorsaker	Augusti	September	Oktober	November	December	Q v a r t a l												Summa	Procent af hela antalet dödsfall												
						1:sta			2:dra			3:dje			4:de																
						m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a	m.	qv.	s:a														
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	6	—	6	6	4	10	2	4	6	3	6	9	11	4	15	18	14	32	16	6	22	19	11	30	16	14	30	69	45	114	5,96
Ålderdomssjukdomar	1	1	2	—	4	4	—	3	3	1	3	4	2	5	7	4	11	15	6	11	17	2	9	11	3	11	14	15	42	57	2,98
Akuta infektionssjukdomar	9	5	14	4	5	9	6	5	11	11	6	17	21	17	38	27	21	48	35	18	53	19	15	34	38	28	66	119	82	201	10,51
Kroniska infektionssjukdomar	9	13	22	13	24	37	8	18	26	15	17	32	19	22	41	51	57	108	37	49	86	34	55	89	42	57	99	164	218	382	19,97
Konstitutionella sjukdomar	1	—	1	—	1	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	2	2	2	1	3	3	2	5	—	2	2	5	7	12	0,63
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1	1	2	—	—	—	1	—	1	2	—	2	4	1	5	0,26
Sinnessjukdomar	2	—	2	—	1	—	2	2	1	—	1	—	1	—	1	3	4	7	3	7	10	3	1	4	1	3	4	10	15	25	1,31
Nervsystemets sjukdomar	6	5	11	3	4	7	5	6	11	2	5	7	4	6	10	12	16	28	19	17	36	18	15	33	11	17	28	60	65	125	6,53
Öronsjukdomar	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	0,05
Cirkulationsorganens sjukdomar	9	6	15	6	14	20	10	10	20	10	8	18	8	13	21	23	25	48	24	21	45	24	27	51	28	31	59	99	104	203	10,61
Andningsorganens sjukdomar	4	6	10	8	9	17	9	6	15	12	7	19	23	21	44	48	41	89	34	35	69	17	20	37	44	34	78	143	130	273	14,27
Matsmältningsorganens sjukdomar	12	11	23	12	9	21	8	6	14	8	8	16	8	6	14	19	6	25	30	28	58	38	40	78	24	20	44	111	94	205	10,72
Urinorganens sjukdomar	3	1	4	1	5	6	3	1	4	2	—	2	4	4	8	7	7	14	12	5	17	10	12	22	9	5	14	38	29	67	3,50
Qvinliga könsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	0,05
Rörelseorganens och bensystemets sjukd.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	3	—	3	—	1	1	—	—	—	—	1	—	4	1	5	0,26
Hud- och bindväfssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1	2	—	1	1	—	1	1	—	1	1	1	4	5	0,26
Svulster	2	—	2	6	4	10	2	8	10	4	4	8	4	6	10	13	23	36	11	12	23	11	8	19	10	18	28	45	61	106	5,54
Väldsam död: olyckshändelse eller våda,	9	2	11	9	2	11	6	1	7	3	—	3	4	1	5	11	2	13	21	3	24	28	6	34	13	2	15	73	13	86	4,50
sjelfmord	2	—	2	1	1	2	4	—	4	1	—	1	1	—	1	5	3	8	3	2	5	4	3	7	6	—	6	18	8	26	1,36
mord och dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	0,05
Ej uppgifna dödsorsaker	—	—	—	1	1	2	1	—	1	1	—	1	1	—	1	3	—	3	2	4	2	1	3	3	—	3	—	10	3	13	0,68
Summa	76	50	126	71	87	158	64	71	135	76	66	142	112	107	219	249	234	483	255	219	474	234	226	460	252	244	496	990	923	1,913	100,00

Tab. 26. Dödsorsakerna i Göteborg 1896 bland

	Nordstaden	Sydstaden	Oterhällan	Masthugget	Maj. 4:de rote	Maj. 2:dra rote
Bildningsfel och medfödda sjukdomar.....	5	4	1	15	2	7
Ålderdomssjukdomar	4	3	—	2	—	2
Akuta infektionssjukdomar.....	8	6	10	34	3	7
Kroniska infektionssjukdomar	10	18	16	27	3	7
Konstitutionella sjukdomar.....	—	—	—	2	—	—
Kroniska förgiftningssjukdomar.....	—	—	—	1	—	—
Sinnessjukdomar.....	—	—	—	1	—	—
Nervsystemets sjukdomar.....	6	10	2	2	1	4
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—
Cirkulationsorganens sjukdomar	9	9	6	10	2	2
Andningsorganens sjukdomar.....	17	13	13	31	2	8
Matsmältningsorganens sjukdomar	5	7	2	7	2	10
Urinorganens sjukdomar.....	5	6	2	10	—	6
Qvinliga könsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—
Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.....	1	1	—	—	—	—
Hud- och bindväfssjukdomar	—	1	—	—	—	2
Svulster.....	7	1	3	11	1	3
Väldsam död: olyckshändelse eller våda	1	1	4	4	2	2
sjelfmord.....	1	2	—	—	—	1
mord och dråp	—	—	—	—	—	—
Summa	79	82	59	157	18	61

här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.

Masthugsberg-	Maj. 3:de rote	Maj. 1:ste rote	Haga	13-14:de rot. Hagaheden	Landala, V. Branddala	Allostaden	Annedal,	Gullbergsvass	Stampen, Burgården	15:de roten, Olskroken	Redbergslid, Olskroken	Gannestaden	Fattighusen	Summa
9	8	5	14	4	7	9	3	5	10	1	1	110		
3	1	12	14	4	—	5	2	—	1	1	1	55		
20	9	7	15	12	11	14	7	8	9	5	3	188		
29	23	30	33	23	32	33	17	12	15	3	28	359		
—	—	1	1	1	1	2	—	—	1	—	1	10		
—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	
—	—	—	—	2	1	2	—	—	1	—	—	16	23	
6	7	6	19	8	7	8	3	3	3	1	18	114		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
4	7	10	16	12	10	19	10	2	11	3	49	191		
21	8	11	33	12	16	32	12	4	14	1	10	258		
24	9	9	31	6	17	22	12	10	7	2	10	192		
8	—	3	8	6	2	6	—	—	1	—	—	2	65	
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	
—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	5	
—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	
7	6	6	14	15	4	8	—	4	6	1	7	104		
3	2	3	6	1	4	3	3	1	6	—	2	48		
1	2	2	4	3	1	1	2	—	—	—	—	20		
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
136	83	106	211	110	113	166	72	49	85	18	150	1,755		

Tab. 27. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1896 afidit utom staden.

	De aflidnas lefnadsålder												Summa												
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder	Mankön	Qvinkön	Båda	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.					
1. Medfödd svaghet	2	2																					2	2	4
2. Ålderdomsaftning																	1	1					1	1	2
3. Akuta infektionssjukdomar		1			3		1	1					3	2							1	1	10	3	13
4. Lungsot											2	3	7	6	3		1						12	10	22
5. Hjerntuberkulos					1																			1	1
6. Konstitutionella sjukdomar											1						1							2	2
7. Sinnessjukdomar															1				1				1	1	2
8. Nervsystemets sjukdomar			1	1	1						2		1	1	2	1		1					7	4	11
9. Cirkulationsorganens sjukdomar													2	1	4		2	3					8	4	12
10. Andningsorganens sjukdomar	2			1		1			1				2	3	2		2	1					6	9	15
11. Matsmältningsorganens sjukdomar	3	4	1	1	1				1												1		6	7	13
12. Urinorganens sjukdomar																	2							2	2
13. Svulster															2								2		2
14. Våldsam död (Olyckshändelse)							1				4	1	18	1	8	2		2		1			31	7	38
15. Sjelfmord													3	2				1					3	3	6
16. Okända, ej uppgifna dödsorsaker		1			2			1					2	3	1	3							10	3	13
Summa	7	8	2	3	7	2	2	2		2	8	5	36	13	29	8	6	12	1	2	1	2	99	59	158

Tab. 28. Dödsorsakerna i Göteborg år 1896 bland främlingar.

	De aflidnas lefnadsålder														Summa											
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Mankön	Qvinkön	Båda	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.						
1. Medfödd svaghet.....	2	2																					2	2	4	
2. Tyfoidfieber.....												1											1		1	
3. Lungshot.....												3	2	1		1							5	2	7	
4. Sinnessjukdomar.....																1	1							1	1	2
5. Nervsystemets sjukdomar.....														1				1					1	1	2	
6. Cirkulationsorganens sjukdomar.....																		1		1				2	2	
7. Andningsorganens sjukdomar.....	1													4		1	1		1					6	2	8
8. Matsmältningsorganens sjukdomar.....						1				1			1										1	2	3	
9. Konstitutionella sjukdomar.....						1																		1	1	
10. Kräfta.....														3		1	1							4	1	5
11. Våldsamt död (Olyckshändelse).....										1		5						1						6	1	7
12. Sjelfmord.....												1	2											1	2	3
Summa	3	2				2				2	10	5	9		4	5		3					28	17	45	

Tab. 29. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar, årligen 1892—1896, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.

	1892	1893	1894	1895	1896	Medeltal	
						92—96	87—91
Dödsfall i tuberkulos	2,9	3,2	3,1	3,7	2,3	3,0	3,2
» i pneumoni	1,9	1,6	1,3	1,3	1,4	1,5	2,0
» i bronchit (barn).....	0,9	0,4	0,4	0,5	0,3	0,5	0,7
» i nephrit.....	0,3	0,6	0,4	0,4	0,5	0,4	0,6
» i cancer	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	1,0
» i diarré (barn)	1,3	1,0	0,8	0,9	1,2	1,0	1,4
» i typhus abdominalis	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,1

Tab. 30. Jemförande öfversigt af antalet dödsfall i folksjukdomarne samt några andra sjukdomar inom Göteborg åren 1887—1896.

Dödsorsaker	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	Medeltalet för de 10 åren
Smittkoppor	—	—	—	—	—	3	10	15	—	—	2,8
Mässling	72	—	57	81	25	64	—	24	54	8	38,5
Skarlakansfeber	29	53	44	128	15	13	17	36	72	28	43,5
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	22	10	10	8	12	10	9	9	9	34	13,3
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk influensa	—	—	3	25	33	46	29	2	26	6	17,0
Epidemisk hjernfeber	—	7	5	1	1	3	4	1	—	—	2,2
Kikhosta	46	35	15	54	42	52	26	25	26	22	34,3
Difteri och strypsjuka	33	15	15	28	5	12	13	101	94	57	37,3
Varfeber	4	4	15	4	7	6	11	14	6	13	8,4
Barnsängsfeber	3	6	6	4	5	13	11	6	5	3	6,2
Lungsot	282	320	301	346	332	306	275	273	299	269	300,3
Hjerntuberkulos	48	57	65	52	61	78	47	54	84	56	60,2
Luftrörsinflammation, akut och kronisk	49	98	103	115	98	130	81	94	87	80	93,5
Lunginflammation	154	199	216	217	199	204	175	140	154	159	181,7
Inflammation i mage och tarmar, akut och kronisk	136	126	199	105	156	153	158	150	105	153	144,1

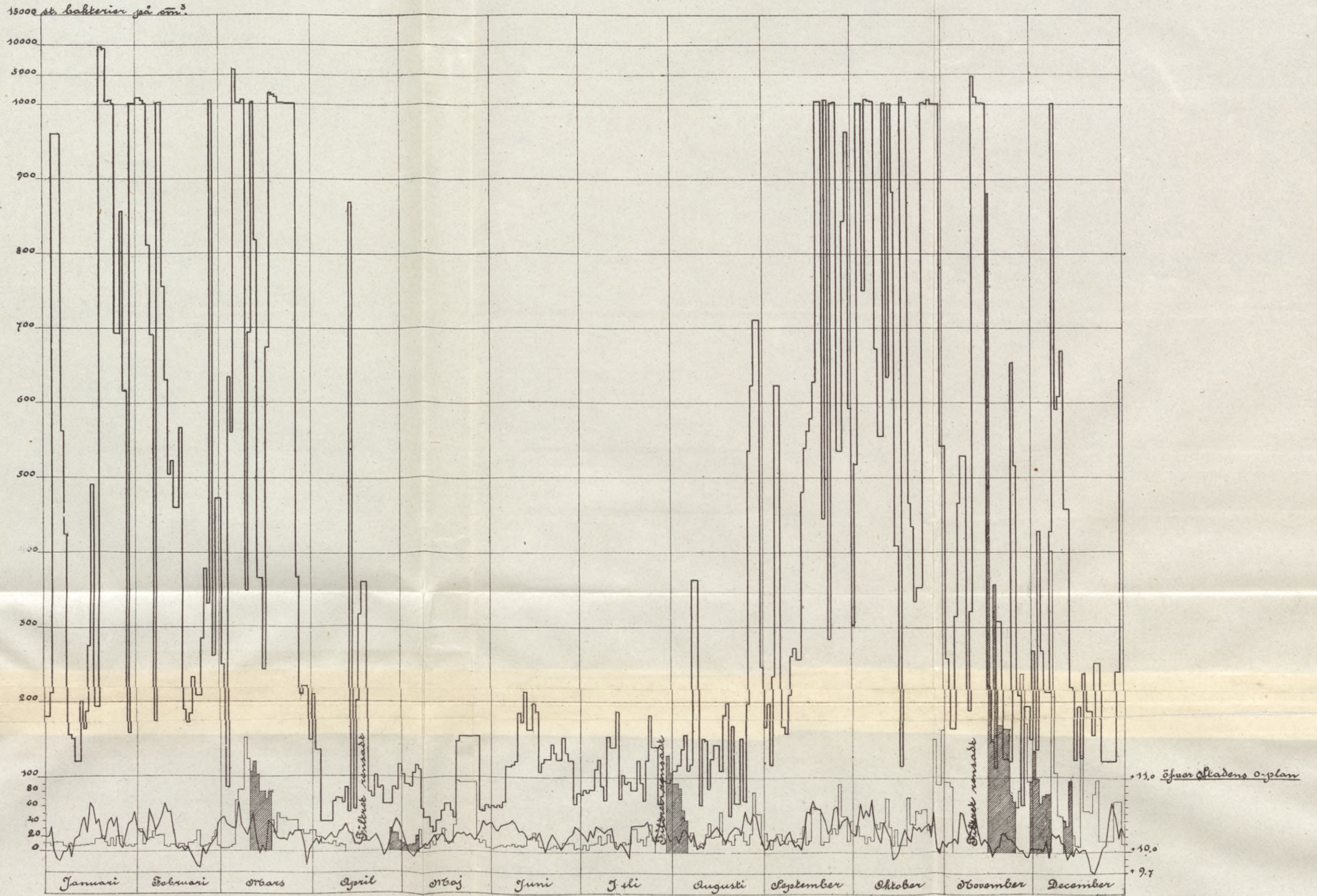
100

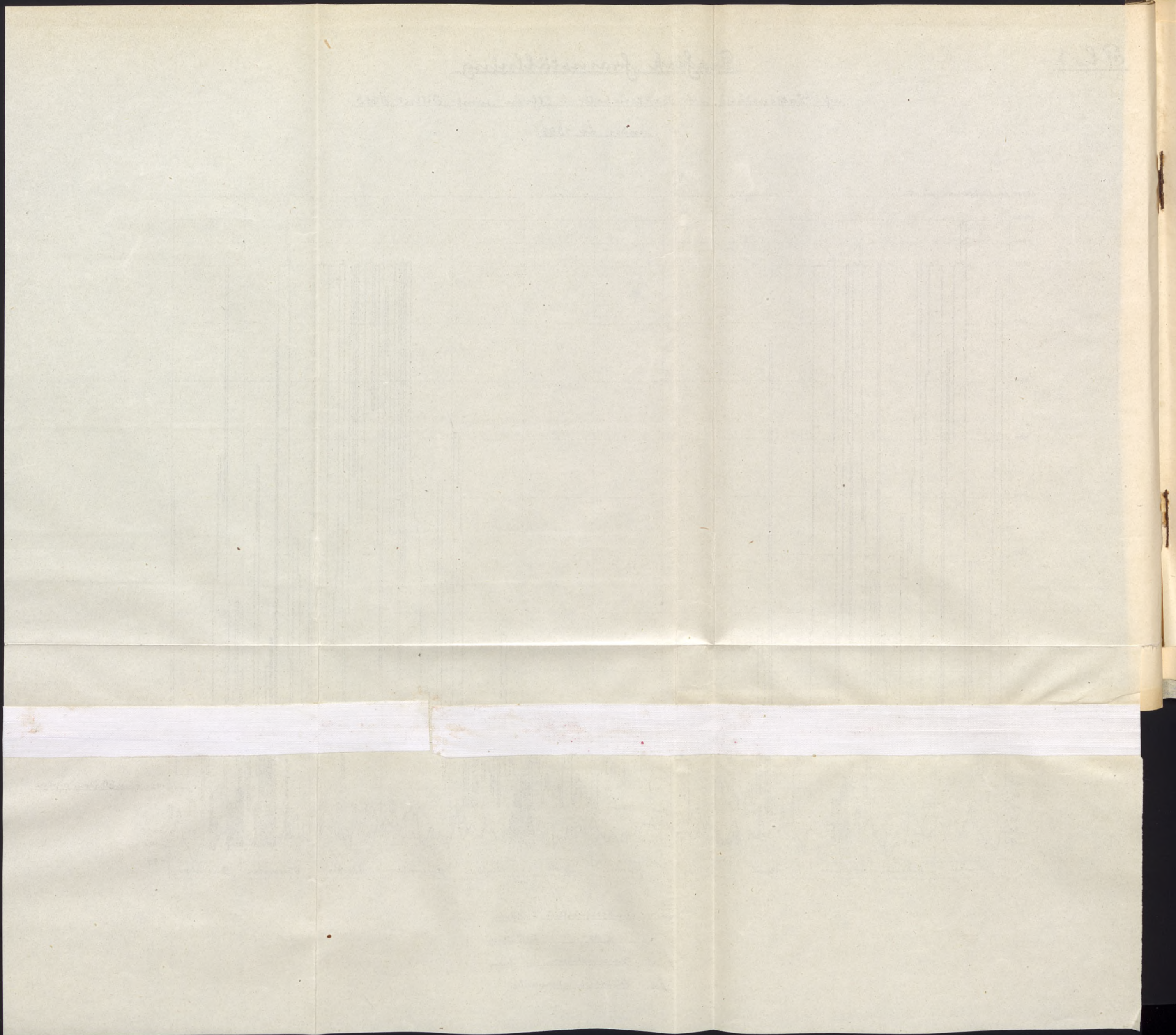
[Redacted text]

Grafisk framställning

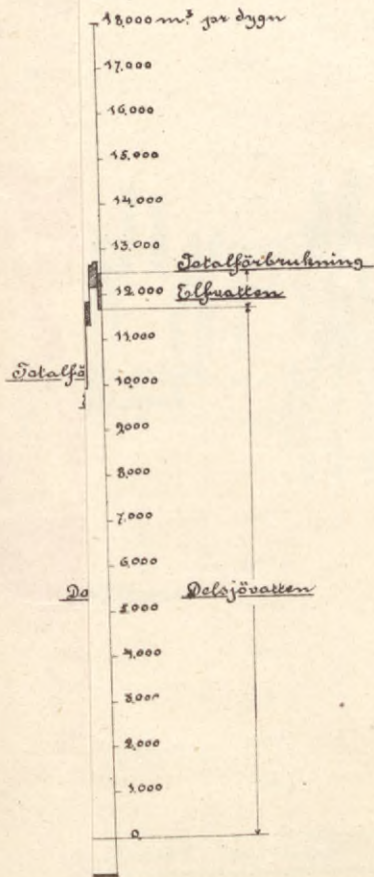
af Vattenstånd och Bakteriehalt i Elven samt Filtrat 26:5
under år 1896

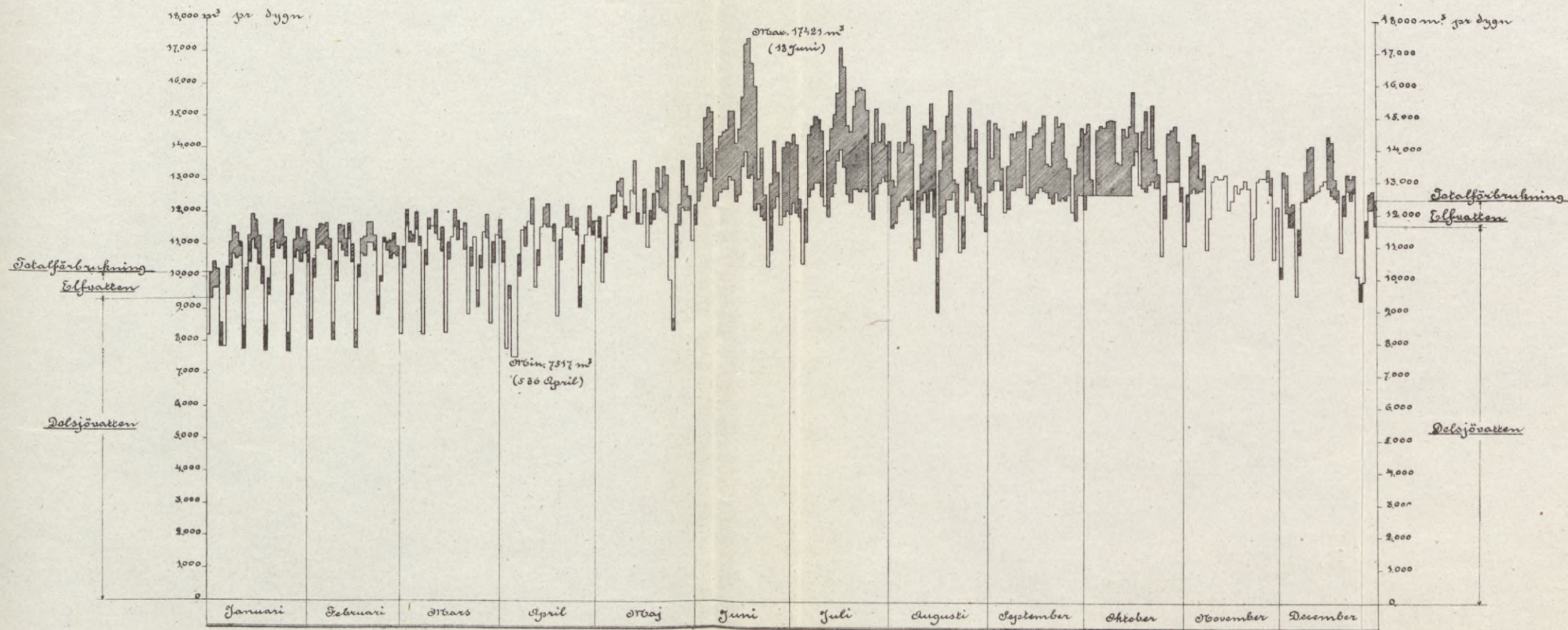
- Bakteriehalt i Elven
- " " i Filtrat
- Vattenståndet i Elven
- Filtratets aflapsadt

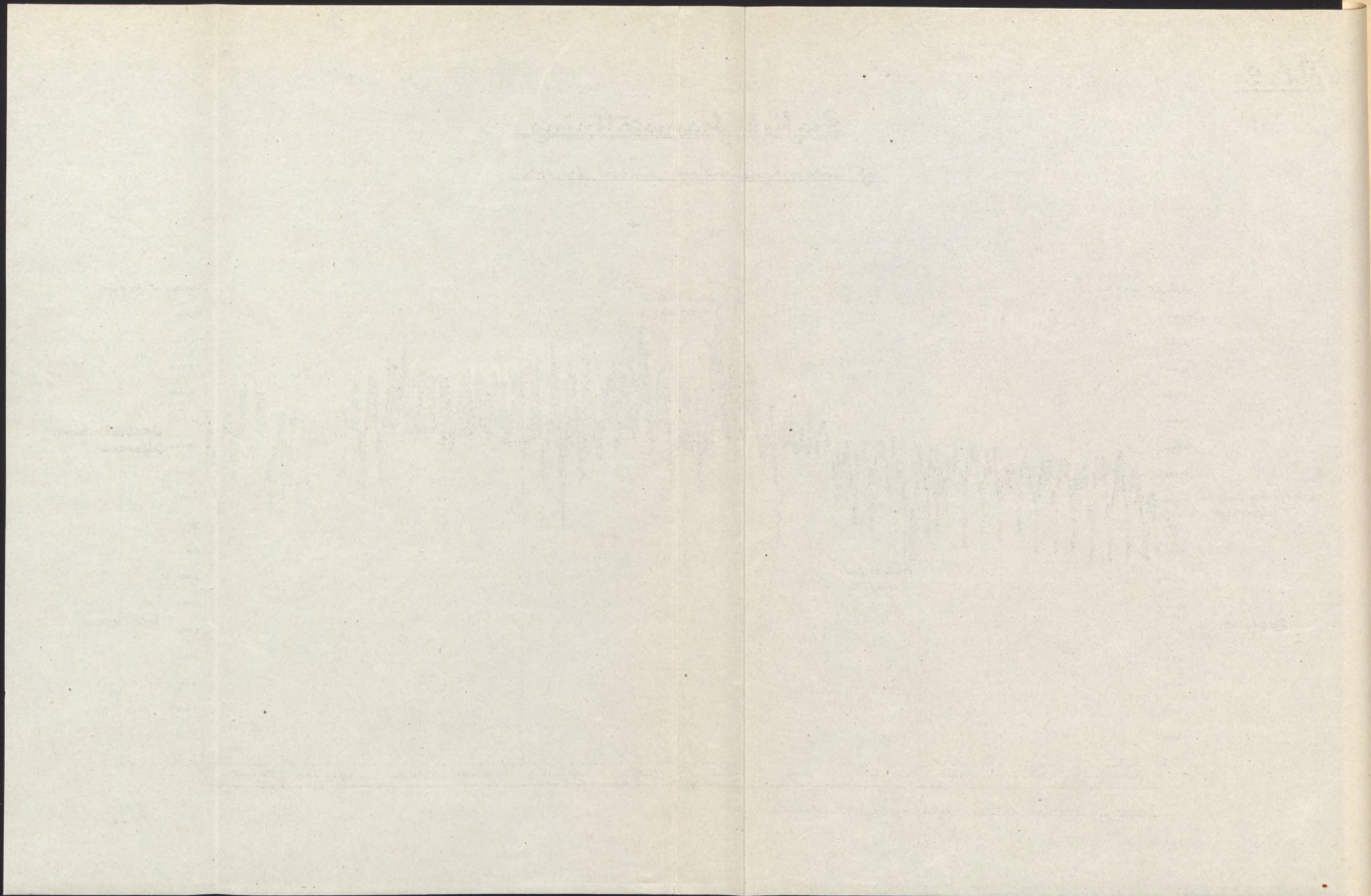
Pl.

Grafisk framställning
af vattenkonsumtion under år 1896

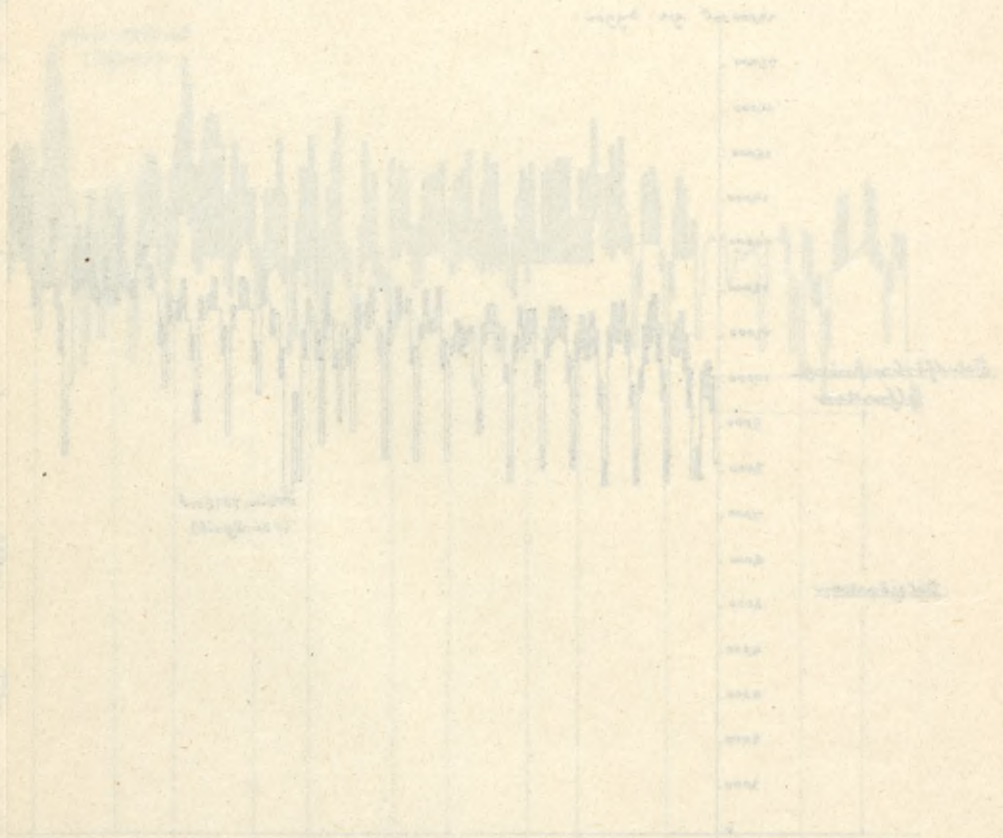

Önn: De streckade fälten angifva uppumpadt Elfvatten

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

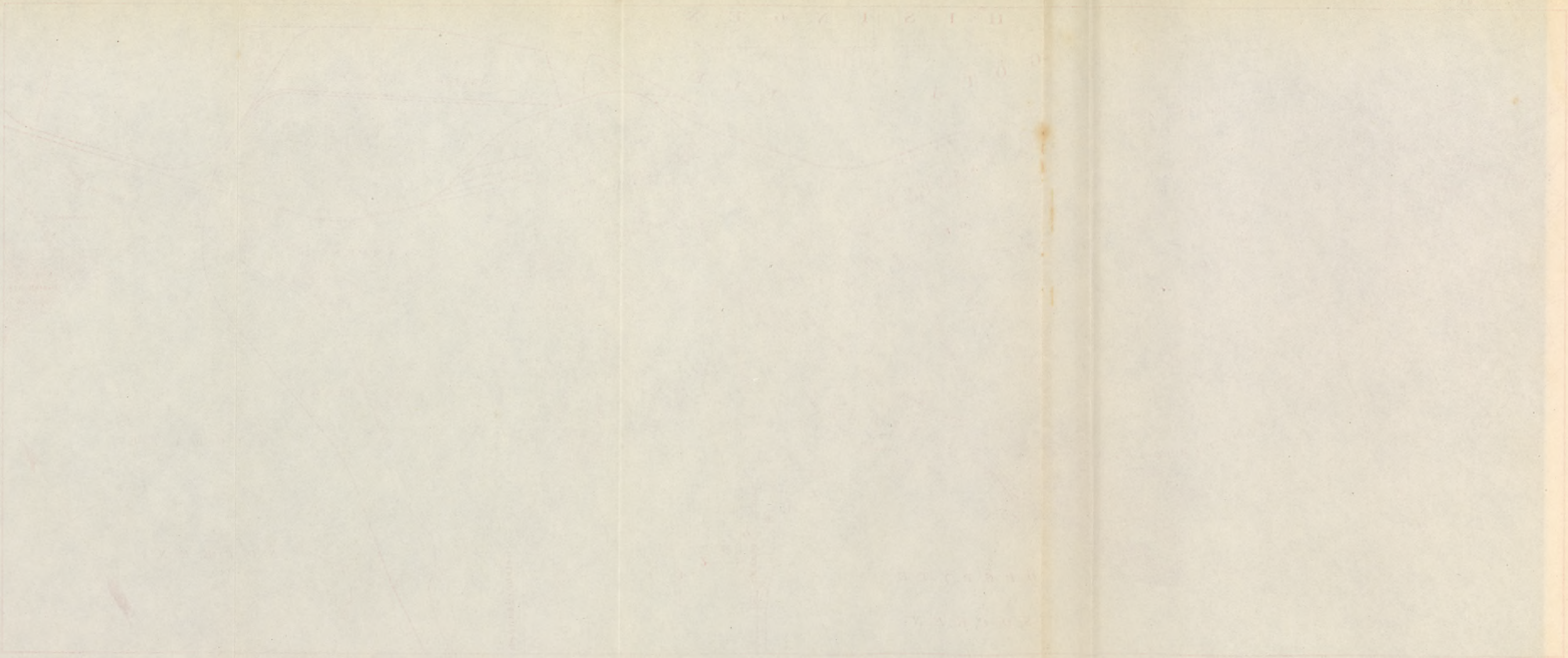
[Faint, illegible text at the bottom of the page]

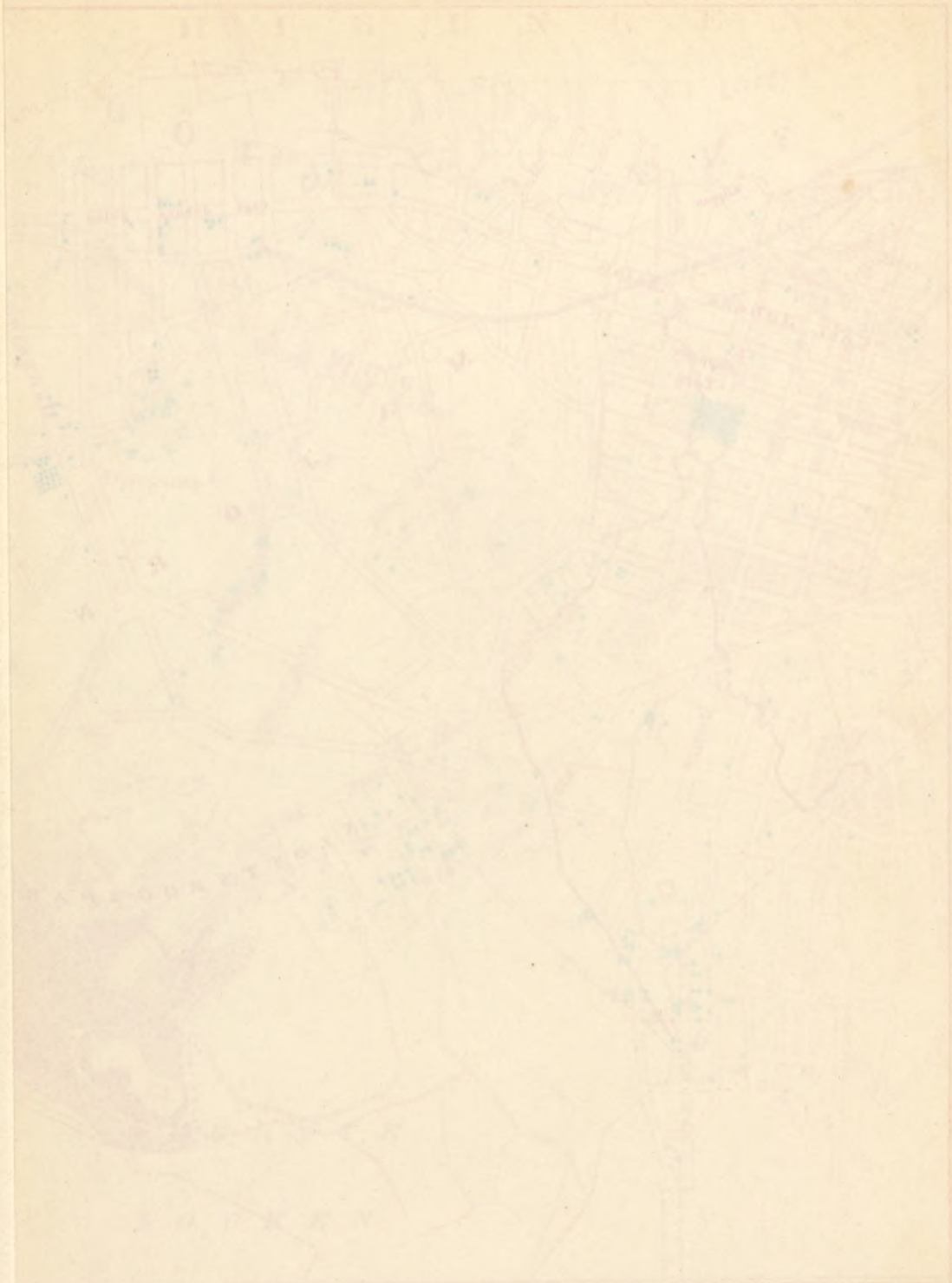
Febris typhoides 1896.

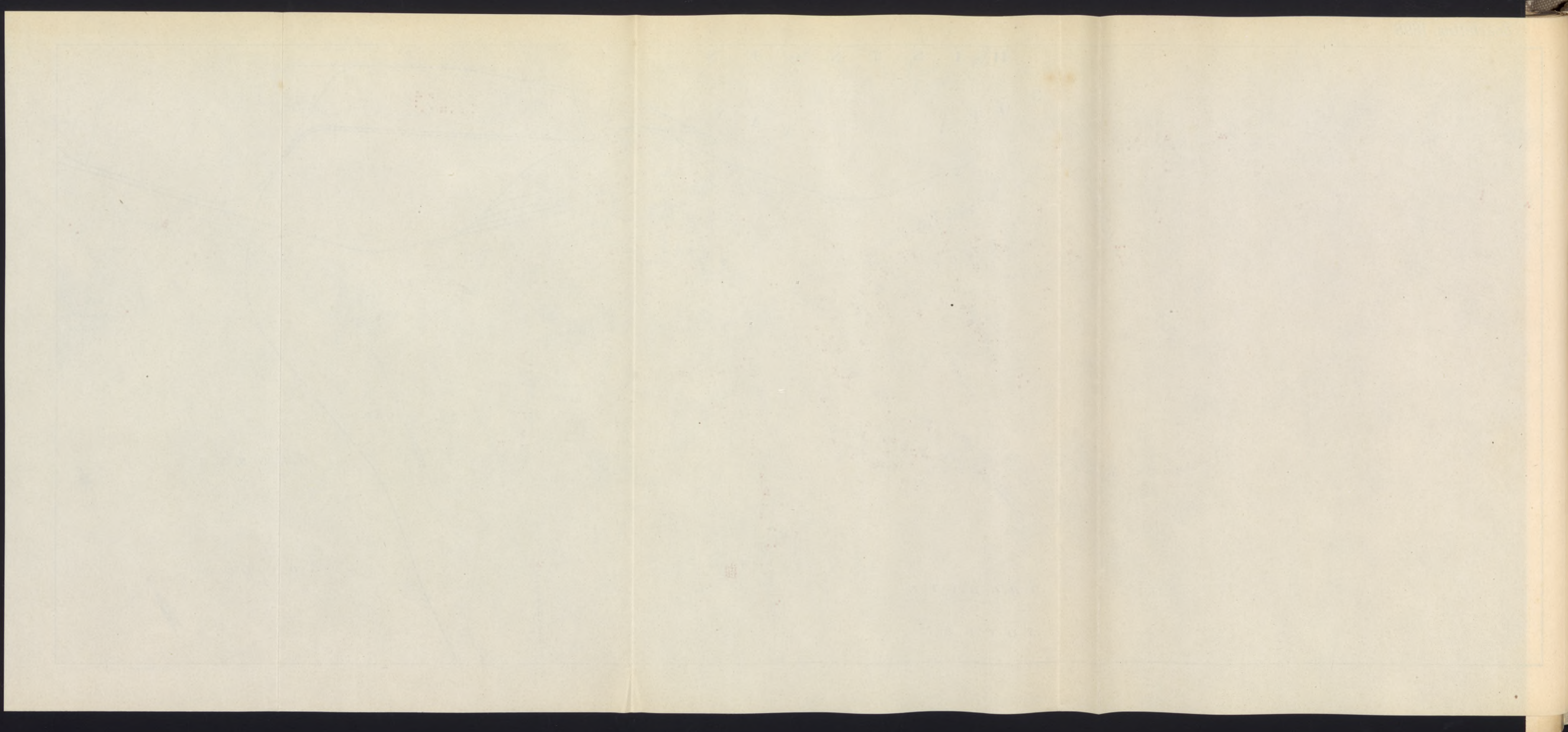
1893

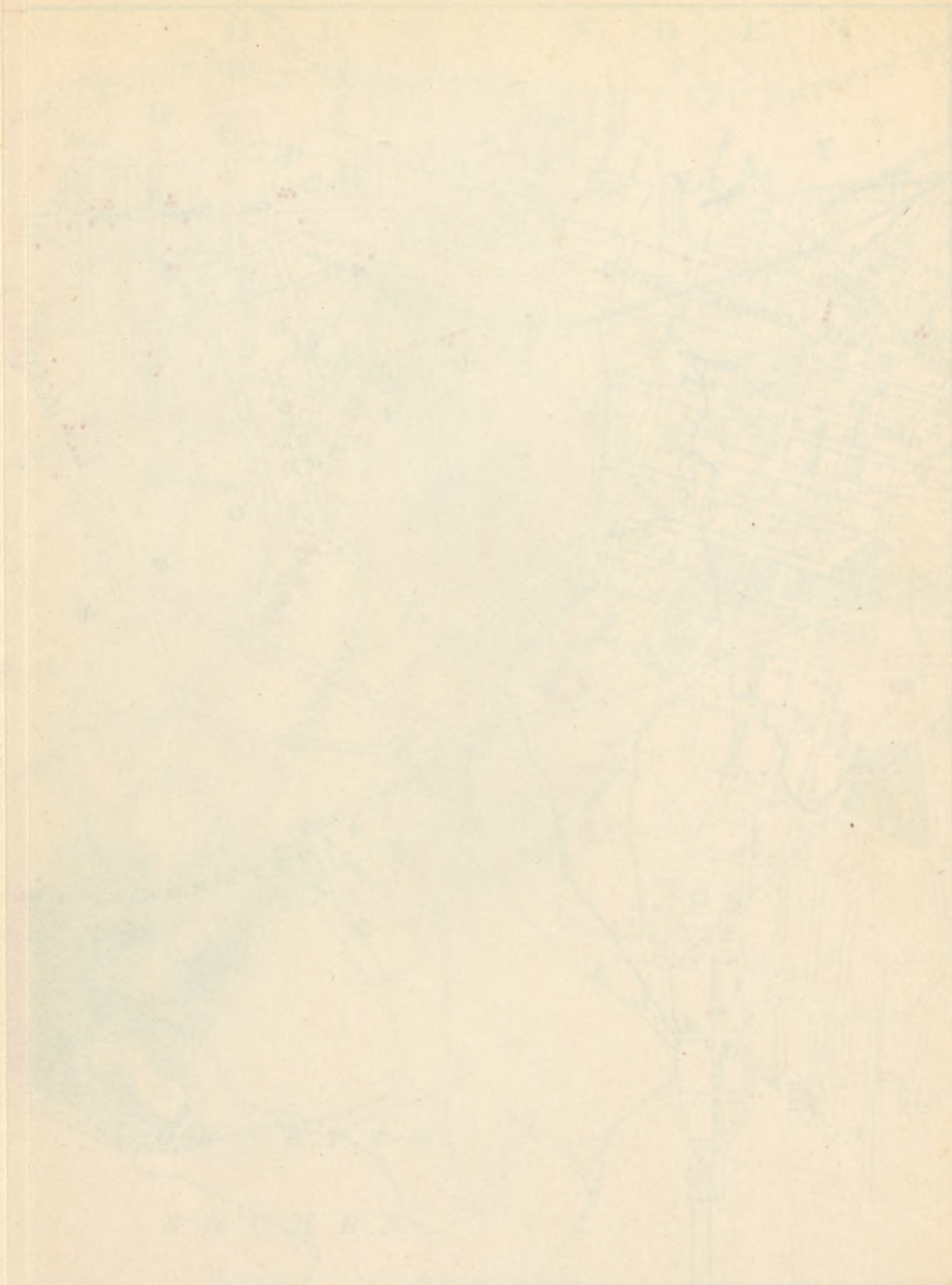
Fabrik typhoides 1896.

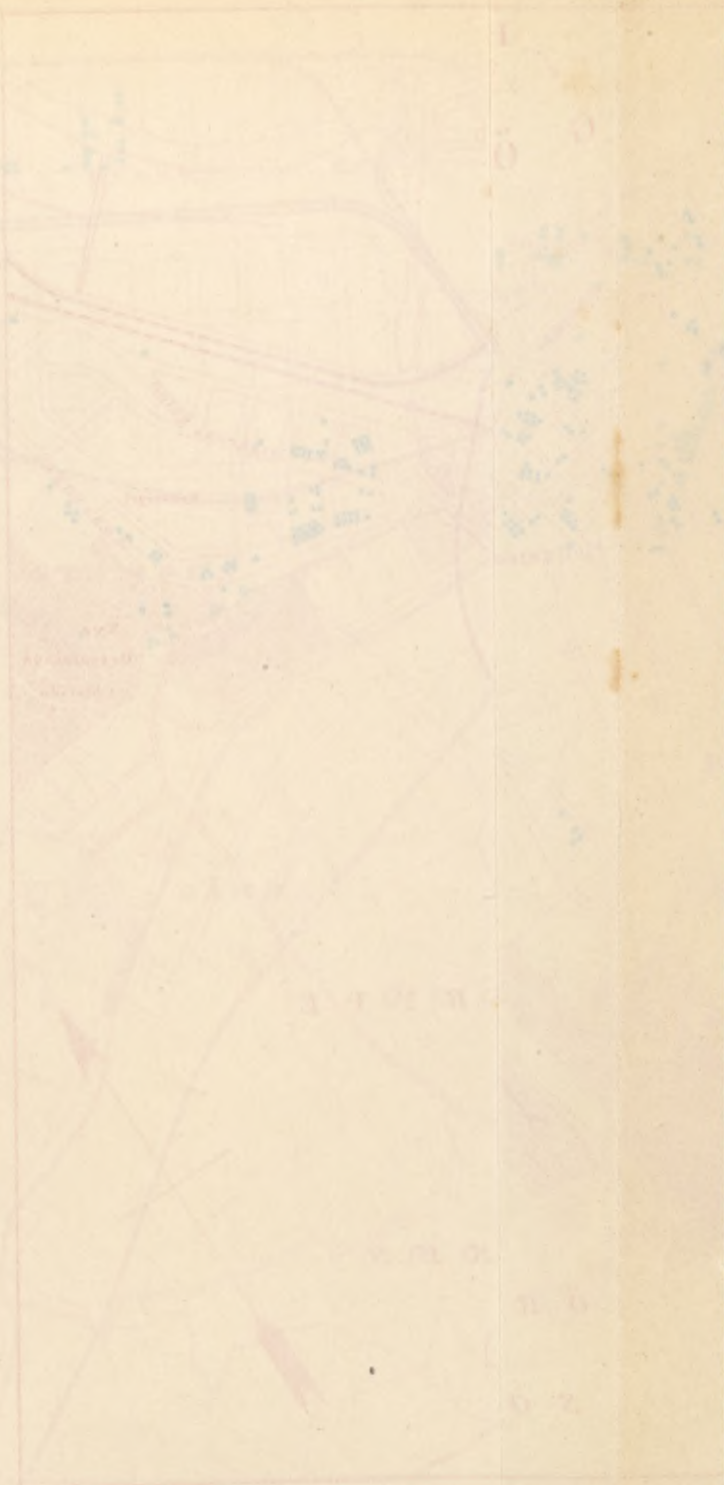

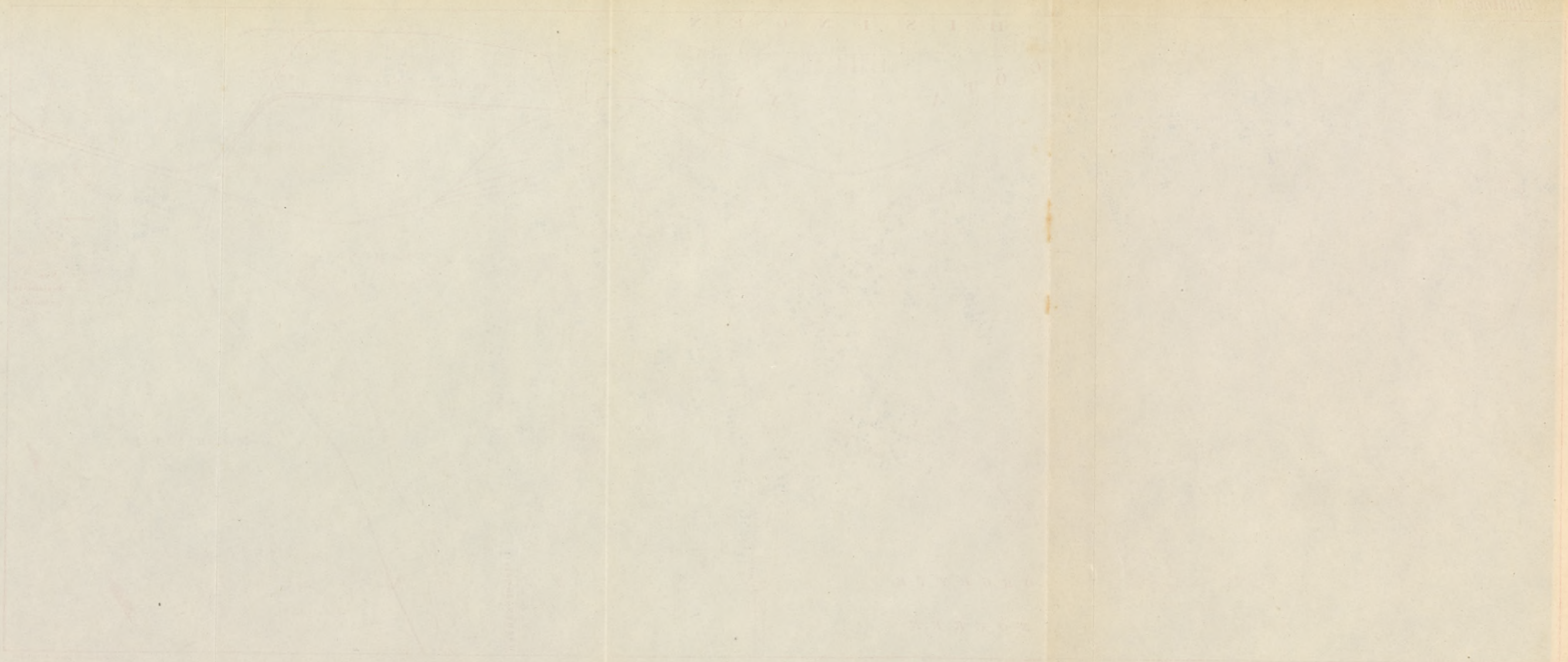
Sechste 1898

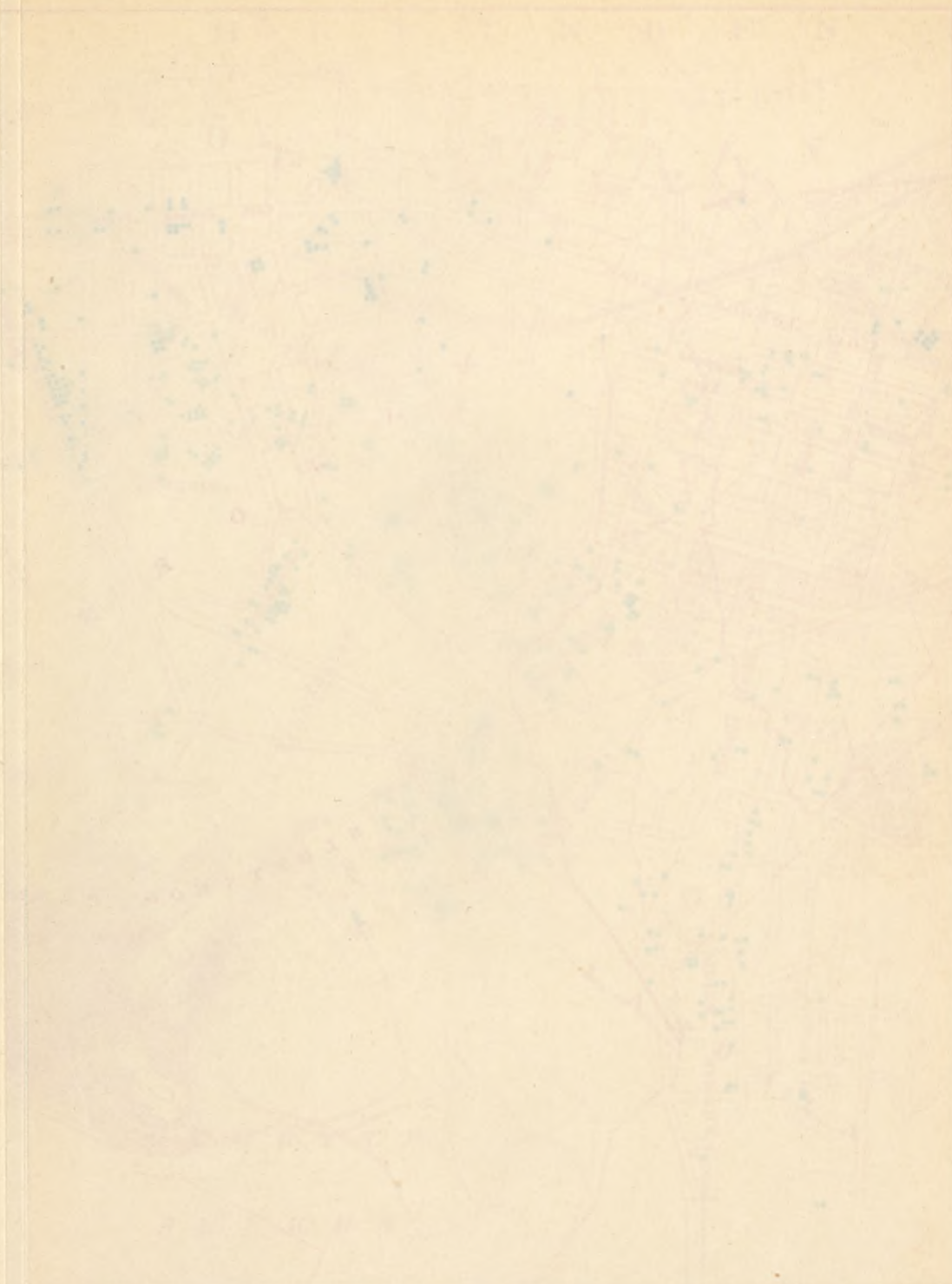

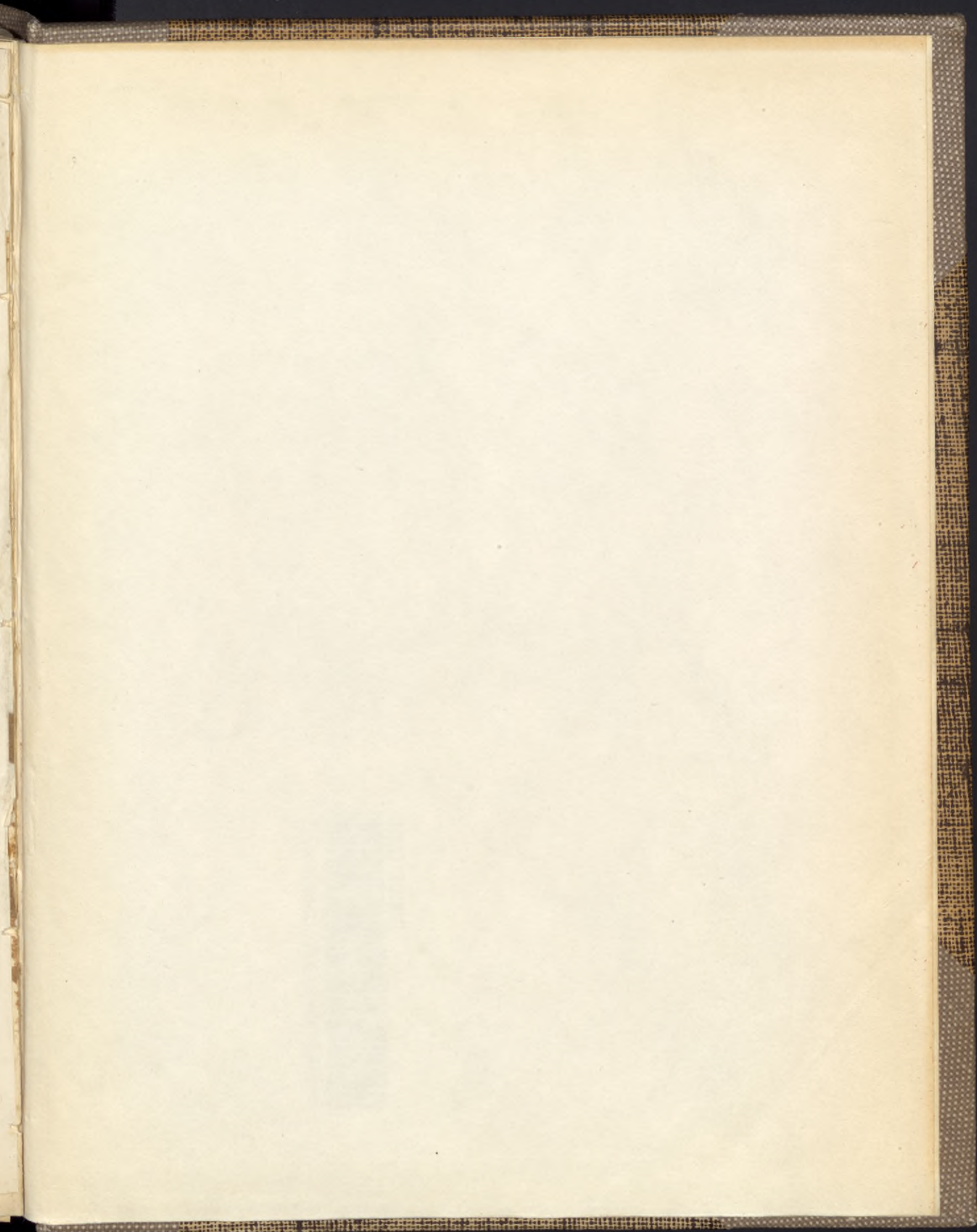
Handwritten notes and diagrams on the adjacent page, including the word "Kunststoffe" and various symbols.

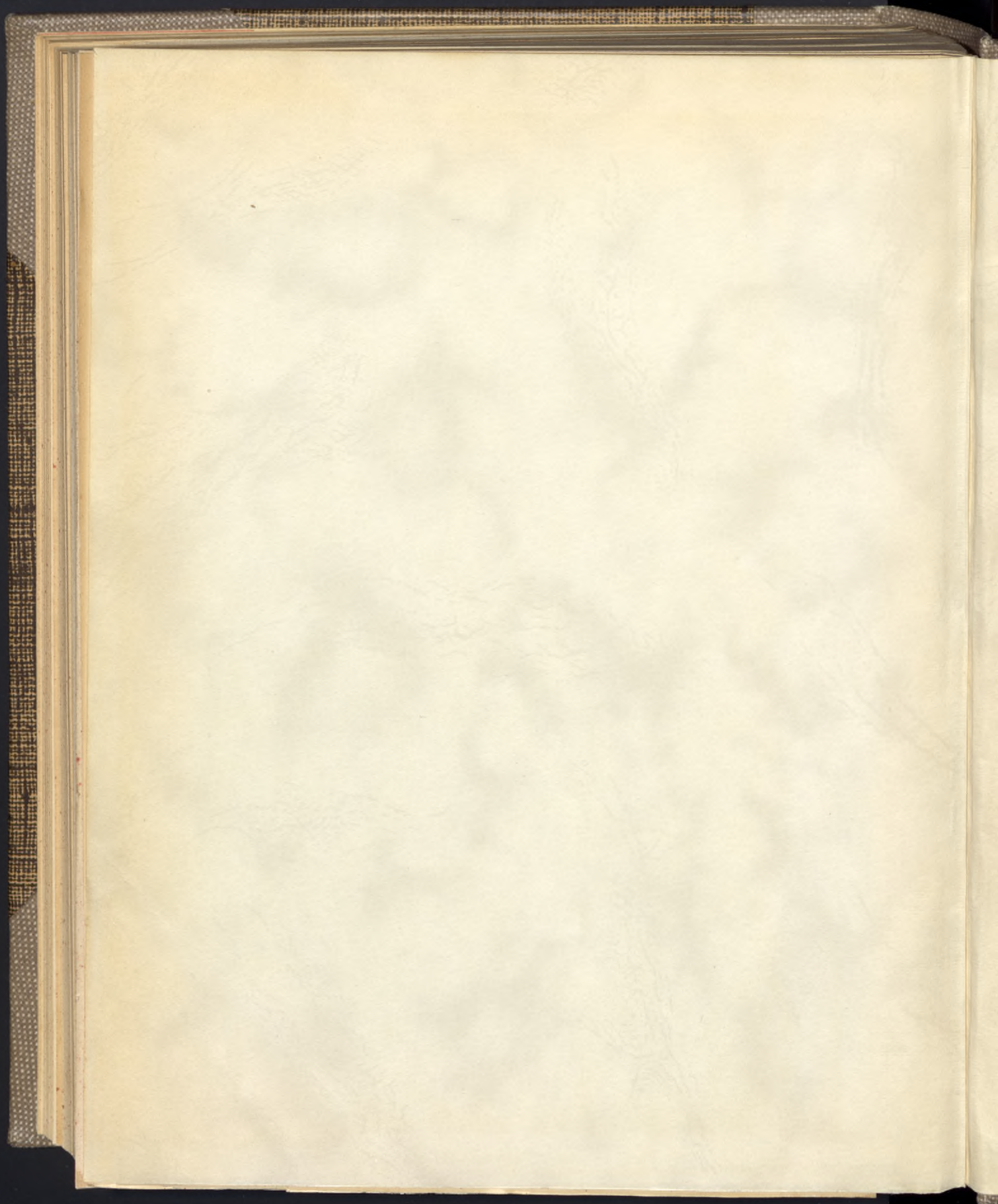

6000172002

Göteborgs universitetsbibliotek

